

Генріх IV (Король Генріх Четвертий)

Вільям Шекспір

ВІЛЬЯМ ШЕКСПІР

КОРОЛЬ ГЕНРІХ ЧЕТВЕРТИЙ

Переклад Олександра Грязнова

ЧАСТИНА ПЕРША

ДІЙОВІ ОСОБИ

Король Генріх Четвертий.

Генріх, принц Уельський,

Джон, принц Ланкастерський, сини короля.

Граф Вестморленд.

Сер Уолтер Блент.

Томас Персі, граф Вустер.

Генріх Персі, граф Нортумберленд.

Генріх Персі, на прізвисько Готспер – Гаряча Шпора, його син.

Едмунд Мортимер, граф Марчський.

Річард Скруп, архієпископ Йоркський.

Арчибальд, граф Дуглас.

Оуен Глендавр.

Сер Річард Вернон.

Сер Джон Фальстаф.

Сер Майкл, друг архієпископа Йоркського.

Пойнс.

Гедсгіль.

Пето.

Бардольф.

Леді Персі, дружина Готспера і сестра Мортимера.

Леді Мортимер, дружина Мортимера і дочка Глендавра.

Містрис Куїклі, трактирниця в Істчіпі.

Лорди, офіцери, шериф, буфетник, трактирні слуги,
коридорні, візники, проїжджі та почет.

Місце дії – Англія початку п'ятнадцятого століття.

Дія перша

СЦЕНА 1

Лондон. Тронна зала в палаці.

К о р о л ь Г е н р і х сидить на троні, його оточують
принц Д ж о н Л а н к а с т е р с ь к и й, граф В е с т м о р л е н д,
с е р Р і ч а р д В е р н о н, с е р У о л т е р Б л е н т і почет.

К о р о л ь

Стомившись від бунтів і заворушень,
Бажаємо ми спокою і миру
Для готувань майбутньої війни –
Тепер на чужині, в краях далеких.
Нехай вітчизна не кривавить вуст
В крові своїх синів. Хай меч війни
Не борознить поля. Нехай підкови
Не топчуть квітів. Хай бійці її,
Що донедавна сходились у битвах
Громадських чвар і внутрішніх усобиць,
Не дивляться вороже брат на брата,
Немов недобрі зорі в небесах.
Віднині земляки, знайомі, друзі
Нехай в одному напрямі ідуть.
Клинок війни, як ніж в подертих піхвах,
Не ранить хай господаря свого.
Мета у нас одна – Господній гроб.
Єднаймося для хрестового походу!
Ми наберемо рушення з англійців.
Іще в утробах матерів їх руки
Хрестом побожно склались для присяги
Мечем звільнити ту священу землю,
Що береже сліди від ніг Ісуса,
Який аж за чотирнадцять віків
До наших днів пішов на хресну муку.
Хоч ми вже рік говоримо про справу,
Та зрушити не можемо ні на крок.
Скажіть мені, що вирішила вчора
З цього питання рада, Вестморленде?

В е с т м о р л е н д

Якраз ми говорили про податки
На ці потреби, як прийшла з Уельсу
Недобра звістка: мужній Мортимер,
Вождь герфордширців, взятий у полон
Розбійницькими бандами Глендавра.
Порубано до тисячі солдат.
І так над їх тілами поглумились
Жінки валлійські, що й казати сором.

К о р о л ь

Невже ця звістка здатна перервати
Турботи про задуманий похід?

В е с т м о р л е н д

На жаль, для нас ця прикрість не єдина.
Зійшлись у свято Здвиження у битві
Під Гольмедоном славний Гаррі Персі,
Відважний Готспер, з доблесним шотландцем,
Уславленим і сильним Арчібальдом.
Напевне, бій був довгий і кривавий,
Про що судити можна зі стрільби.
Чим закінчилась битва, невідомо.
Гінець помчав до нас у розпал бою,
Не дочекавшись наслідків його.

К о р о л ь

Ось перед вами сер Уолтер Блент.
Він тільки-но з коня і весь в пилюці.
Привіз він звістку: Дугласа розбито.
Він бачив на рівнині гольмедонській
Солдат шотландських кілька тисяч трупів.
Є також офіцерські серед них.
Потрапили до Персі у полон
Мордейк, граф Файфський, Дугласа наступник,
Етол і Муррей, Ангус і Ментейс.
Багата здобич, чи не правда, брате?
Прекрасна перемога! Чи не так?

В е с т м о р л е н д

І принц би міг хвалитися такою.

К о р о л ь

Слова твої засмучують мене.
Давно вже заздрю я Нортумберленду,
Тому що має доблесного сина,
Чие ім'я у слави на вустах.
Улюбленець удачі, гордість віку,
Немов найвище дерево у лісі,
На голову він вищий за усіх.
А в той же час безслав'я і розпуста
Плямують сину нашому чоло.
Якби я вірить міг, що у колисці
Вночі синів нам фея підмінила
І що моє дитя зоветься Персі,
Тоді як син його - Плантагенет!
Та краще не роз'ятрювати рани...
Чи чув ти про зухвалість переможця?
Ти знаєш, він мені не віддає
Захоплених у битві полонених
І на словах з гінцем переказав,
Що тільки графа Файфського віддасть?

В е с т м о р л е н д

Намовив так зробити дядько Вустер,
Який де зможе, там і шкодить вам.
Ось Готспер і викрикує, мов півень,
І підіймає гребінь догори.

К о р о л ь

За ним послав я, щоб зробить догану.
Та доведеться знову нам відкласти
Похід хрестовий на Єрусалим.
(Піднімається з трону.)
У середу нарада у Віндзорі.
Ти сповісти про це шановних лордів,
А сам негайно повертайсь назад.
У нас багато справ, які у гніві
Не варто обговорювати нам.

В е с т м о р л е н д

Усе зроблю як треба, мій король.

Сурми.
Всі ідуть.

СЦЕНА 2

Лондон. Кімната принца Генріха.
Входять назустріч один одному п р и н ц
Г е н р і х і Ф а л ь с т а ф.

Ф а л ь с т а ф. Котра година, Гаррі?

П р и н ц. У тебе мозок так заплив жиром від старого хересу, розстібання жилета після вечері і хропіння на ослоні, що ти питаєш зовсім не про те, що тебе цікавить. Навіщо тобі знати час? Інша справа, якби години були чарками з вином, хвилини – смаженими каплунами, цокання маятників – балачками служниць, циферблати – вивісками борделів, а сонце на небі – рудою, гарячою дівкою. А то яке тобі діло до часу?

Ф а л ь с т а ф. Ти кажеш чистісіньку правду, Гаррі. Ми, спорожнювачі чужих гаманців, живемо скоріше за місяцем, аніж за сонцем. І я прошу тебе, голубе, коли зробишся королем, — хай береже Господь твою милість, — я хотів сказати твою величність, тому що милості тобі не буде...

П р и н ц. Невже не буде?

Ф а л ь с т а ф. Не буде навіть на молитву перед сніданком.

П р и н ц. Ну, так що ти хотів сказати? Коротше!

Ф а л ь с т а ф. Так от, голубе, коли ти станеш королем, потурбуйся, щоб нас, лицарів ночі, не називали грабіжниками серед білого дня. Хай величають нас лісничими місяця або кавалерами нічного мороку. Хай приписують нам високі спонуки, оскільки ми, як і море, керуємось положенням місяця на небі і грабуємо під його охороною.

П р и н ц. Дуже доречні міркування. В долі награбованого такі ж припливи і відпливи, як на морі. Наприклад, приплив золота в понеділок, після грабунку, змінюється його відпливом у вівторок, після наповнення шлунку. То обміління тебе спускає зі сходів шинку, то повинь тебе підносить на верхівку шибениці.

Ф а л ь с т а ф. Клянусь богом, це правда. А чи не правда, що моя шинкарка – ласий шматочок?

П р и н ц. Солодка, як мед, старий хвалько. А чи не правда, міцна штука – куртка зі шкіри буйвола?

Ф а л ь с т а ф. Цур тобі, божевільний. Що це за жарти та дотепи? На який мені біс буйволяча куртка?

П р и н ц. А на якого диявола мені шинкарка?

Ф а л ь с т а ф. Ти ж не раз її кликав, щоб звести рахунки.

П р и н ц. Хіба я хоч раз вимагав, щоб ти сплатив свою частку?

Ф а л ь с т а ф. Віддаю тобі належне: там ти за все платив сам.

П р и н ц. І там, і всюди, доки в мене були гроші; а коли не вистачало, мені відкривали

кредит.

Ф а л ь с т а ф. І ти користувався ним, як спадкоємець престолу. До речі, скажи, невже у Англії не відмінять шибениці, коли ти станеш королем? Невже іржаві ланцюги Закону будуть, як і зараз, стримувати молоду заповзятливість? Будь ласка, коли станеш королем, не вішай жодного злодія.

П р и н ц. Добре. Це будеш робити ти.

Ф а л ь с т а ф. Справді? Чудово. Я буду справедливим суддею.

П р и н ц. Ось ти вже й розсудив неправильно. Ти будеш вішати злодіїв, а не судити, будеш катом, а не суддею.

Ф а л ь с т а ф. І за те дякую, Гаррі. Мені все до душі: чи служити наглядачем у твоїй тюрмі, чи охоронцем твого гардероба.

П р и н ц. Щоб діставати одяг з мого плеча?

Ф а л ь с т а ф. Або з плеч повішених. Та давай про інше. Я сьогодні якийсь кислий, як старий кіт або ведмідь на ланцюгу.

П р и н ц. Або як беззубий лев? Або як лютю за коханого?

Ф а л ь с т а ф. Або як сопіння лінкольнширської волинки.

П р и н ц. Або як протухлий заєць, або як нудота Мурфільдських боліт.

Ф а л ь с т а ф. Ти любиш несподівані порівняння, і все ж ти незрівнянний, найнегідніший і наймиліший із усіх принців на світі. Але не спокушай мене більше, Гаррі. Хотів би я знати, де нам з тобою купити добре ім'я. Днями мене через тебе лаяв на вулиці один королівський радник. Він говорив дуже мудро, та я не слухав його. А він говорив ґрунтовно. І, що істотно, при свідках.

П р и н ц. Як у Святому письмі. Мудрість підносить свій голос на вулиці, та ніхто не слухає її.

Ф а л ь с т а ф. У тебе дурна звичка перекручувати тексти. Ти можеш спокусити і святого. Ти, Гаррі, загубив мою душу, хай пробачить тобі бог. До знайомства з тобою я був невинним. А тепер, правду кажучи, я не набагато кращий за найбільшого нечестивця. Я повинен змінити своє життя, і я його зміню, клянусь честю; хай мене назовуть мерзотником, якщо не зміню. Жоден принц на світі не примусить мене загубити мою душу.

П р и н ц. Де б нам добути грошей на завтрашній день, Джеку?

Ф а л ь с т а ф. Де хочеш, брате, я буду разом з тобою. Плюнь мені межі очі і назови мерзотником, якщо я тебе зрічусь.

П р и н ц. Добре ж ти каєшся! Від приступу благочестя знову до грабежу.

Ф а л ь с т а ф. Що вдієш, Гаррі? Таке моє призначення. Кожному – своє.

Входить П о й н с.

А ось і Пойнс. Зараз ми дізнаємось, чи не вистежив Гедсгїл щось новеньке. О, якби на світі існувала справедливість, у пеклі не знайшлося би достатньо гарячого місця для нього. Він найбільший негідник з усіх, які будь-коли перестрівали на дорозі чесних людей.

П р и н ц. Вітаю, Неде!

П о й н с. Добридень, Гаррі. Ну, що говорить наш синьйор Каяття? Як поживає сер Джон Солодкий Херес? Як змовився ти, Джеку, з чортом відносно своєї душі, яку ти йому продав Страсної п'ятниці за чарку мадери і шмат холодного каплуна?

П р и н ц. Сер Джон не порушить слова. Чорт одержить своє. Джек вірний заповіді: дияволу – дияволове.

П о й н с. То він загубить свою душу, дотримавши слова.

П р и н ц. А інакше він загубить свою душу, обдуливши чорта.

П о й н с. Слухайте-но, брати мої: завтра вранці, о четвертій, треба бути на Гедських горбах. Там пройдуть богомольці з багатими дарами до Кентербері і купці з грошима й товарами в Лондон. Я дістав для вас маски, а коні у вас свої. Чекаючи нас, Гедсгіл заночує в Рочестері. Завтра ми вечеряємо в Істчіпі – вся ця витівка безпечна, як сон після обіду. Учасникам я забезпечу повні кишені грошей, тим, хто ухилиться, бажаю гойдатись на шибениці.

Ф а л ь с т а ф. Запам'ятай, Едуарде: якщо я затримаюсь вдома і не піду з вами, я вас повішу за те, що ви пішли.

П о й н с. Невже, свиняча тушо?

Ф а л ь с т а ф. Гаррі, а ти з нами?

П р и н ц. Щоб я став злодієм? Щоб я грабував? Та ні за що на світі!

Ф а л ь с т а ф. Де ж твоя чесність, твоя мужність і почуття дружби? Не знаю, чи є в тобі королівська кров, якщо ти не можеш здобути десяти шилінгів королівського карбування.

П р и н ц. Ну добре, хоч раз у житті зроблю дурницю.

Ф а л ь с т а ф. Оце ти вірно вирішив.

П р и н ц. Ні, будь що буде, а я лишаюсь вдома.

Ф а л ь с т а ф. Ну то я, клянусь честю, зроблюсь державним зрадником, коли ти станеш королем.

П р и н ц. Як хочеш.

П о й н с. Сер Джоне, залиш мене з принцем наодинці. У мене для нього є такі докази, що він поїде.

Ф а л ь с т а ф. Добре. Хай надасть тобі бог переконливості, а йому розуміння того, що справжній принц може для забави зробитись підробним злодієм: треба ж у наш печальний час чимось підняти дух. Прощайте. Ви знайдете мене в Істчіпі.

П р и н ц. Прощай, запізніла весно! Прощай, бабине літо!

Фальстаф іде геть.

П о й н с. Послухай, милий Гаррі, поїдьмо з нами завтра: я задумав жарт, але один з ним не впораюсь. Фальстаф, Бардольф, Пето і Гедсгіл пограбують тих людей, яких вистежили, але нас із тобою при цьому не буде. А коли вони захоплять здобич, ми нападємо на них і віднімемо її. Це буде чудово, даю голову на відріз.

П р и н ц. Але як нам відокремитись від них?

П о й н с. Ми виїдемо раніше або пізніше і призначимо їм місце зустрічі. Але не з'явимося туди, і тоді вони самі візьмуться до справи. Як тільки вони доведуть її до кінця, ми нападємо на них.

П р и н ц. Але ж вони впізнають нас по конях, одягу і зброї.

П о й н с. Коней вони не побачать, бо я прив'яжу їх у лісі. Маски ми змінимо, а одяг прикриємо плащами: я вже їх приготував.

П р и н ц. Я боюся, що нам їх не подолати. Їх четверо.

П о й н с. Двоє з них боягузи, яких світ не бачив. Вони втечуть відразу. А третій захищається, поки це безпечно. Вся забава не в цьому. Головне, що буде нам брехати за вечерею цей шахрай і ненажера? Ми почуємо, як зо три десятка супротивників навалилось на нього і як хоробро він відбивався. Яка насолода – викрити його брехню!

П р и н ц. Добре, я згоден. Приготуй усе необхідне і приходь за мною завтра в Істчїп. Я там буду вечеряти. Прощай.

П о й н с. До побачення, принце. (Іде геть.)

П р и н ц

Хоч знаю вам ціну, та до пори

Я потураю вашим неподобствам.

Із сонця в цьому приклад я беру:

Воно нерідко дозволяє хмарам

Ховати від усіх свою красу,

Щоб потім ще сильніше засліпити

Раптовою появою з-за хмар.

Коли б ми святкували кожен день,

То відпочинок був би, як робота.

Та свято – рідкість, а неждана радість –

То свято, що миліше за усе.

Отож, коли я виправлюсь раптово

І припиню розпусту і гульню,

Чого ніхто від мене не чекає,

Я мимоволі спантеличу всіх.

І, дякуючи нинішнім порокам,

Іще ясніше буде, чим я став.

Так темний фон подушки відтіняє

Блиск золота, яке лежить на ній.

Порядності майбутній завдяки

Спокутую колишні помилки.

(Іде геть.)

СЦЕНА 3

Лондон. Зала нарад у палаці.

К о р о л ь Г е н р і х на троні, навкруги –
принц Джон, Нортумберленд, Вустер, Готспер,
сер Уолтер Блент, лицарі, варта і почет.

К о р о л ь

Я з вами був сумирним і терплячим,
Тому і міг здаватись нерішучим,
А ви забули сором і тепер
Моє терпіння топчете ногами.
Та стережіться, я змінюсь до вас!
М'який, як пух, і, мов єлей, ласкавий
Я з вами був і право загубив
На вашу безвідмовність і повагу,
Що сила лиш за сильним визнає.

В у с т е р

Володаре, наш дім не заслужив,
Щоб силою загрожувала сила,
Якій він був опорою завжди
Для величі й піднесення.

Н о р т у м б е р л е н д

Мілорде!..

К о р о л ь

Наказую негайно вийти геть
Вам, Вустере! Недобрий блиск і виклик
В очах у вас. Занадто ви зухвалі!
Я поглядів похмурих не терплю.
Ви чуєте? Ми викличемо вас,
Коли у цьому буде необхідність.

Вустер іде геть.

(до Нортумберленда)

Хотіли ви сказати щось мені?

Н о р т у м б е р л е н д

Так, мій король. З відмовою віддати
Шляхетних гольмедонських полонених
Усе не так, як вам доповіли.
Відмовив син, але не остаточно.

І те, що вам гінець переказав,
Прошу вважати непорозумінням.

Г о т с п е р

Я їх не відмовлявся віддавати,
А ось як це було. На меч схилившись
І дихаючи тяжко, я сидів,
Спітнілий, спраглий, стомлений від бою,
Коли до мене раптом підійшов
Якийсь ошатний лорд, немов жених.
Виблискувало брите підборіддя,
Мов поле після жнив. Тримав у пальцях
Коробочку з пахучим порошком,
Яку щоразу нюхав і чихав.
Він белькотів про щось і посміхався.
Коли ж солдати зносити взялись
Убитих, він почав на них кричати,
Щоб з трупами обходили подалі,
За вітром, бо від них, мовляв, смердить.
І тут же він, немов би мимохідь,
Розмову розпочав про полонених,
Щоб я віддав негайно їх для вас.
Що я сказав бундючному папузі,
Не пам'ятаю. Я страждав від ран
І, втративши терпіння від шаленства,
Зневажливо і грубо відповів.
Прилизаний він був і запашний,
Як панночка. Балакав про гармати,
Про рани й барабани. Спермацет
Він вихваляв, немов найкращі ліки.
І дуже жалкував, що із землі
Бридку селітру люди добувають,
Яка, зробившись порохом, усім
Приносить смерть або здоров'ю шкодить.
І запевняв, якби не стрілянина,
То він і сам пішов би у солдати.
На цю балаканину, мій король,
Не міг відповідати я серйозно.
Тому не звинувачуйте мене,
Щоб неприємність з цим пихатим лордом
Мою любов і трон не посварила.

Б л е н т

О мій король! Обставини такі
Пом'якшують провину безумовно.
Яких би Гаррі Персі не сказав
Комусь колись в роздратуванні слів,
Та ми на них зважати не повинні,
Оскільки він відмовився від них.

К о р о л ь

Та згоден він віддати полонених
Лише за попередньої умови,
Щоб з наших коштів виплатили викуп
За Мортимера, шурина його.
Відомо нам, що Мортимер навмисне
Солдат своїх у битві загубив,
А сам в полон потрапив до Глендавра,
Де за дружину взяв його дочку.
Навіщо нам цей підлий перебіжчик?
Навіщо витрачати нам казну
На боягуза й зрадника? Нехай
Він помирає з голоду у горах.
Клянусь, що буду ворогом вважати
Я кожного, хто зважиться мене
Просити хоч би гріш для Мортимера,
Який в бою порушив підло вірність.

Г о т с п е р

Порушив підло вірність! Та кого
Він зрадив? Чи вважається за зраду,
Що відвернулось щастя у бою?
Щоб наклепи безчесні спростувати,
Достатньо нагадати, скільки ран
Дістав він у смертельному двобою
З Глендавром! Аж годину він тривав!
Бійці, стомившись, тричі зупинялись
І воду тричі жадібно пили
Із Северна, що їхню кров гарячу
Відносив повз тремтячий очерет.
Та хто б її навмисне проливав
І жертвував собою для облуди?
Не зраджував нікого Мортимер,

Пораненим в бою не прикидався.
Нехай на нього наклепи не зводять
І зрадником підступним не зовуть.

К о р о л ь

Неправда все з початку до кінця.
Ти вигадав, що бився він з Глендавром.
(Підіймаючись.)

Тоді з таким же успіхом він міг
З дияволом зустрітись у двобою.
Тобі брехать не соромно мені?
Щоб більше я не чув про Мортимера!
Пришли мені скоріше полонених,
А то інакше я заговорю.
Нортумберленде! Вам я дозволяю
Від'їхати із сином.

(Виходячи.)

Полонених

Пришліть, щоб жалкувати не прийшлося!

Всі виходять, крім Готспера і Нортумберленда.

Г о т с п е р

Ні, не пришлю ані за які гроші!
За королем піду я навздогін
І все скажу йому, що накипіло,
Хоч би життя позбутись довелось.

Н о р т у м б е р л е н д

Ти збожеволів? Жовч пішла у мозок?
Не поспішай. Он дядько твій іде.

Повертається В у с т е р.

Г о т с п е р

"Щоб більше я не чув про Мортимера!"
Ні, чорт візьми, я буду говорити!
Хай згину я, коли його покину.
Готовий я свою пролити кров,
Щоб Мортимера, втопаного в бруд,
Звести на висоту, де посідає
Англійський трон безпам'ятний король,
Проклятий і невдячний Болінброк.

Н о р т у м б е р л е н д

(до Вустера)

Ти бачиш, брате? Він як навіжений.

В у с т е р

Про що без мене говорили ви?

Г о т с п е р

Він вимагав віддати полонених,

А я умову висунув йому,

Щоб викуп він сплатив за Мортимера.

Та тільки він почув оце ім'я,

Як затремтів увесь і зблід від злості.

В у с т е р

Не дивно, бо призначив Мортимера

Наступником іще покійний Річард.

Н о р т у м б е р л е н д

Я чув своїми вухами указ.

Було то в дні, коли король нещасний, –

Хай вибачить провини перед ним, –

Війною на Ірландію пішов.

Його назад примусили вернутись,

Щоб скинути з престолу і убить.

В у с т е р

І в смерті цій, вкриваючи безчестям,

Нас досі звинувачують чутки.

Г о т с п е р

Чекайте. Так Едмунда Мортимера

Наступником призначив справді Річард?

І ви були при цьому?

Н о р т у м б е р л е н д

Так, я був.

Г о т с п е р

Тоді я не дивуюся нічому.

Я зрозумів, чому голодну смерть

Король бажав у горах Мортимеру.

Та ви куди дивилися? Навіщо
Ви одягли корону на людину,
Яка забула вашу доброту?
Невже для того, щоб народна думка
Назвала вас поплічниками зла,
Негідними знаряддями для страти,
Немов сокира, плаха чи петля?
Ви бачите, як низько ви упали,
Що вас картає хитрий ваш король?
Невже терпіти й далі цю ганьбу?
В майбутньому нащадки не повірять,
Що люди сану вашого і крові
Могли зробити непристойну справу
(А свідок бог, що це зробили ви),
Що Річарда зірвали, мов троянду,
Щоб розвивався терен – Болінброк.
Але іще ганебніше, що зараз
Вас зневажає й проганяє геть
Той, задля кого вкрились ви ганьбою.
Та честь іще не пізно врятувати
І знов піднятись у загальній думці.
Помститься, як належить, королю
За те, що з вами він зарозумілий.
Він спить і бачить, як би знищить вас,
Щоб з вами назавжди звести рахунки.
Іще скажу...

В у с т е р

Небоже, припини.

Пора тобі поглянути, як в книгу,

На дно душі моєї, де давно

Приховую я задум небезпечний.

Цей крок страшний, неначе перехід

По ратищу покладеного списа

Через провалля, де шумить потік.

Г о т с п е р

Та я пройду! Якщо зірвусь униз,

То можна ще із хвилями боротись.

Коли біда мчить з заходу на схід,

Дорога честі – з півночі на південь.

Хай зчепляться! Сильніш хвилює кров

На лева полювання, ніж на зайця.

Н о р т у м б е р л е н д

Про небезпечні подвиги думки
Його ураз позбавили терпіння.

Г о т с п е р

Чи вірите, я міг би задля слави
Залізти аж на місяць без страху,
Чи без вагання кинутись у прірву,
В якої дна ніхто не досягав?
Лиш бути б всюди першим і єдиним,
Ні з ким ділити славу я б не міг.

В у с т е р

Він бозна-де витає і не хоче
На землю все ж спуститися до нас.
Послухай хоч хвилиночку, небоже.

Г о т с п е р

Дозвольте, дядьку...

В у с т е р

Ось що я скажу:
Шотландських полонених...

Г о т с п е р

...не віддам я.
Не дам, хоч би залежало від цього
Його душі спасіння.

В у с т е р

Почекай.
Ти слова не даєш мені сказати.
Йому шотландців, справді, не давай.

Г о т с п е р

І не віддам, не сумнівайтесь в цьому.
Він Мортимера викупить не хоче
І згадувать його заборонив.
Та я прийду до нього серед ночі

І прокричу ненависне ім'я
Йому над вухом. Ні! Навчу я краще
Ім'я опальне вимовлять шпака
І королю, щоб злився, подарую.

В у с т е р
Небоже, слухай. Дай сказати слово.

Г о т с п е р
Зрікаюсь я віднині всіх бажань,
Крім одного: помститись Болінброку,
Його постійно злити і скубти.
А молодий бешкетник, принц Уельський,
Діждеться ще від мене. Я б його
Втопив у кухлі пива, та боюся,
Що цим лише потішу короля.

В у с т е р
Прощай, небоже. Потім поговорим,
Коли ти заспокоїшся цілком.

Н о р т у м б е р л е н д
Яка оса ужалила тебе,
Що розкричався ти, неначе баба,
І слухати не хочеш слів чужих?

Г о т с п е р
Коли про короля заходить мова,
Я весь горю, немов мене шмагали,
Чи пожалила шкіру кропива,
Чи посадили голим на мурашник.
Згадайте, як при Річарді у замку –
Забув, як зветься замок, от біда! –
У Глостерширі, де безумний Йорк
Тримав свій двір, уперше я схилив
Свої коліна перед Болінброком.
Як зветься замок? Ви якраз тоді
З ним разом прибули із Равенсберга.

Н о р т у м б е р л е н д
Не в замку Берклі?

Г о т с п е р

Так, звичайно там.

Як Болінброк до мене посміхався!

Як лестив по-собачому мені!

"Я відплачу тобі, як вийду в люди".

"Мій Гаррі Персі!" "Милий брате мій!"

Чорти б взяли усміхнену нещирість!

Пробач мені, Господь, такі слова.

Тепер я замовкаю. Говоріть.

В у с т е р

Ми зачекати можемо.

Г о т с п е р

Мовчу.

В у с т е р

Тоді вернімось знов до полонених.

Без викупа усіх ти відпусти.

Син Дугласа за це хай допоможе

В Шотландії солдат наwerbувати.

Навіщо нам вони – про це пізніше

Докладно сповіщу тебе листом.

(до Нортумберленда)

А ви, мілорде, поки він займеться

Шотландськими турботами, повинні

Умовити його преосвященство

На нашу стати сторону.

Г о т с п е р

Кого?

Єпископа Йоркського?

В у с т е р

Звичайно.

Він затаїв свій гнів на короля

За страченого брата, лорда Скрупа,

Що в Брістолі розстався із життям.

Бажає помсти він. І це не здогад.

Я твердо знаю те, про що кажу.

Сухого хмизу у країні вдосталь –

Потрібно тільки викресать вогонь.

Г о т с п е р

Я відчуваю, як запахло димом.

Н о р т у м б е р л е н д

Ти не сполохай здобичі, дивись.

Г о т с п е р

Коли шотландське військо з військом Йорка
З'єднаються нарешті з Мортимером,
Ми переможемо. Сумніву нема.

В у с т е р

Хай буде так.

Г о т с п е р

Задумано відмінно.

В у с т е р

Проте дрімати не повинні ми.
У змові – наш єдиний порятунок.
Що б не робили ми, та все одно
Король не перестане почуватись
Нездатним розплатитись боржником.
І він не заспокоїться, допоки
Не прибере з дороги нас усіх.
Ви бачили, яким він був похмурим?
Це перші передвісники грози.

Г о т с п е р

Я вірю, ми зуміємо помститись.

В у с т е р

Прощай, небоже. Лиш не переходь
Тих меж, що я в листі тобі окреслю.
Настане час – приїду до Глендавра
І Мортимера. Там влаштуєм збір
І Дугласових і твоїх загонів.
Прийшла пора узяти нашу долю
Із королівських рук до власних рук.

Н о р т у м б е р л е н д

Я вірю в успіх. Будь щасливий, брате.

Г о т с п е р

Прощайте. Я не матиму спокою,
Аж поки військ не поведу до бою.

Ідуть геть.

Дія друга

СЦЕНА 1

Рочестер. Заїжджий двір.
Входить в і з н и к з ліхтарем.

В і з н и к (позіхаючи). О-хо-хо! Певно, вже четверта ранку, щоб я луснув. Ведмедиця уже над димарем, а кінь ще не нав'ючений. Гей, конюху!

К о н ю х (за сценою). Іду, іду!

В і з н и к. Слухай, Томе, підложи кобилі паклі під сідло, а то вона, бідолашна, натерла загривок.

Входить д р у г и й в і з н и к.

Д р у г и й в і з н и к. Горох і чечевиця тут зовсім гнилі, тільки коней морити. Препаскудне місце! Коли Робін помер, тут усе пішло сторчака.

П е р ш и й в і з н и к. Відколи подорожчав овес, він, бідний, вже не сміявся. Це і звело його в могилу.

Д р у г и й в і з н и к. І ніде на лондонській дорозі немає стільки бліх, як тут. Я від них весь у плямах, мов лин.

П е р ш и й в і з н и к. Як вп'ялись вони в мене від перших півнів, то вже до ранку не відпускали.

Д р у г и й в і з н и к. Отож, не поставили нам горщика, довелося сцяти в камін, а від сечі блохи плодяться ще більше.

П е р ш и й в і з н и к. Гей, конюху! Іди-но сюди!

Д р у г и й в і з н и к. Мушу відвезти копчений окіст і дві паки імбиру у Черінг-Кросс.

П е р ш и й в і з н и к. Прокляття! В мене індички негодовані у кошику. Конюху, ти що, оглух? Чума б тебе узяла! Коли ти проспшишся? Присягаюся, що проломити тобі голову така ж добра справа, як випити. Де твоя совість?

Входить Г е д с г і л.

Г е д с г і л. Привіт, візники. Котра година?

П е р ш и й в і з н и к. Здається, друга.

Г е д с г і л. Позич-но мені ліхтар поглянути на свого коня.

П е р ш и й в і з н и к. Бач що придумав, "позич"! Я знаю хитріші штуки, що двох таких варті.

Г е д с г і л (до другого візника). Ну, то дай мені свій.

Д р у г и й в і з н и к. Ліхтар? Чорта з два. Не раніш, ніж тебе повісять.

Г е д с г і л. То хоч скажіть, анахтемські душі, коли розраховуєте дістатись Лондона?

Д р у г и й в і з н и к. Приїдемо коли треба. Достатньо рано, щоб лягти спати ще при свічці. Ходімо, куме, розбудимо панів. Гуртом їм краще їхати – у них багато поклажі.

Візники ідуть геть.

Г е д с г і л. Гей, хто там? Коридорний!

К о р и д о р н и й (за сценою). Вже тут, як каже злодій.

Г е д с г і л. Або як мовить коридорний – один другого вартий. Різниця між ним і тобою така ж, як між намовником і виконавцем: ти наводиш, він грабує.

Входить к о р и д о р н и й.

К о р и д о р н и й. Доброго ранку, містере Гедсгіле. Все, що я сказав учора, підтверджується. Власник лісу із Кента везе з собою двісті фунтів золотом. Я сам чув, як він казав це за вечерею своєму супутнику. Той ніби збирач податків – в нього теж багато вантажу – та що він везе, невідомо. Вони вже встали і замовили собі яйця і масло – зараз вирушають.

Г е д с г і л. Не минути їм зустрічі з розбійниками – даю тобі голову на відріз.

К о р и д о р н и й. Та нащо мені ваша голова? Збережіть її для петлі. Адже ви перший розбійник і є.

Г е д с г і л. Що ти, дурню, мелеш про петлю? Як дійде до неї, то висіти не мені одному. Почеплять поруч старого сера Джона, а для цього однієї шибениці мало. З нами, брате, такі люди, що тобі і не снилось. Вони для розваги не гребують нашим ремеслом і, якщо нас викриють, вони все замнуть, щоб себе не сплямити. Мої спільники – не якісь там обірвані волоцюги, що виходять з палицями грабувати на шість пенсів, не безглузді червононосі пияки, а люди відомі і статечні, бургомістри і багаті; люди, що вміють постояти за себе: більше б'ються, ніж говорять, більше говорять, аніж п'ють, більше п'ють, аніж моляться. Ні, брешу – вони постійно моляться своїй святій заступниці – чужій кишені; чи точніше не моляться їй, а примушують її саму просити милосердя, оббираючи її; вони виїжджають на ній і топчуть її, як старі чоботи.

К о р и д о р н и й. Як? Чужа кишеня – їх чоботи? А чи витримають ці чоботи бруд, по якому вони топчуться?

Г е д с г і л. Витримають. Правосуддя їх змашує. Ми грабуємо безпечно, як за кам'яною стіною. Ми зірвали цвіт папороті і стали невидимі.

К о р и д о р н и й. Ну, якщо вас не видно, то цим ви більше завдячуєте нічній темряві, аніж цвіту папороті.

Г е д с г і л. Добре. Дай руку і тримай язик за зубами. Ти одержиш свою частку здобичі, присягаюсь, як чесна людина.

К о р и д о р н и й. Ні, покляніться краще, як злодій і шахрай.

Г е д с ь к и й. Та ну тебе. Іди, скажи конюху, щоб вивів мого сірого з конюшні. Прощавай, брудото.

Ідуть геть.

СЦЕНА 2

Велика дорога біля Гедських пагорбів.

Входять переодягнені п р и н ц Г е н р і х і П о й н с.

П о й н с. Сховаймося скоріше. Я узяв коня у Фальстафа, і він шаленіє.

П р и н ц. Ховаймось.

Відходять в глибину сцени.

Входить переодягнений Ф а л ь с т а ф.

Ф а л ь с т а ф. Пойнсе! Пойнсе, щоб тобі висіти на шибениці! Пойнсе!

П р и н ц (виступаючи вперед). Мовчи, товстопузій. Чого розкричався?

Ф а л ь с т а ф. Де Пойнс, Гаррі?

П р и н ц. Він піднявся на пагорб. Піду приведу його. (Знову відходить в глибину сцени).

Ф а л ь с т а ф. Це мені за те, що я знову знюхався з цим пройдисвітом. Мерзотник узяв мого коня і прив'язав чорт знає де. Якщо я зроблю ще крок пішки, я впаду. Справді, я ще можу вмерти порядною людиною, а не на шибениці за вбивство цього негідника. Я щогодини відрікаюсь від його товариства ось уже двадцять два роки і, ніби зачаклований, не відстаю від нього. Хай мене повісять, якщо цей негідник не приворожив мене якимось зіллям. Пойнсе! Гаррі! Чума на вас обох! Бардольфе! Пето! Хай я умру з голоду, якщо хоч раз іще піду грабувати. Хай стану найжалюгіднішою істотою, що будь-коли жувала їжу, якщо я не стану знову чесною людиною і не покину цих негідників. Вісім ярдів нерівної місцевості для мене гірше, ніж сімдесят миль рівної. Ці безсердечні мерзотники добре це знають. До чого ми дійдемо, якщо совісті не буде навіть поміж злодіями?

Чути свист. Фальстаф відповідає.

Чума на вас усіх! Де мій кінь, сучі діти? Коня мені, шибеники!

П р и н ц (виступаючи вперед). Тихше, товстопузій! Ляж на землю і послухай, чи не їде хтось дорогою.

Ф а л ь с т а ф. А в тебе є важелі, щоб потім підняти мене? Сам я вже не встану за всі гроші у казні твого батька. Навіщо ви, негідники, так мене підвели?

П р и н ц. Брешеш, ніхто тебе не підводив – нема у тебе ні підводи, ні коня.

Ф а л ь с т а ф. Добрий принце, розшукай мого коня.

П р и н ц. Опам'ятайся, нечемо. Що я тобі, конюх?

Ф а л ь с т а ф. Щоб тобі повіситися на своєму ордені Підв'язки! Якщо мене схоплять, я все про вас викладу. Щоб мені отруїтися хересом, якщо я не складу про вас куплети, щоб їх співали на всіх перехрестях. Терпіти не можу жартів, що заходять так далеко, та

ще й пішки.

Входять П о й н с з одного боку, а з іншого –

Г е д с г і л, Б а р д о л ь ф і П е т о.

Г е д с г і л. Стій!

Ф а л ь с т а ф. Я і так стою, а не сиджу, на жаль.

П о й н с. А, це наш розвідник. Впізнаю його голос.

Б а р д о л ь ф. Що чути?

Г е д с г і л. Ставайте по місцях, одягайте маски. З гори пливуть грошки в королівську казну.

Ф а л ь с т а ф. Брешеш, брате, – в королівські шинки.

Г е д с г і л. Вистачить на всіх, щоб вивести нас в люди.

Ф а л ь с т а ф. Скоріше, щоб привести на шибеницю.

П р и н ц. Ви, четверо, зупиніть їх у вузькому місці. Я і Нед спустимось нижче. Якщо вони вислизнуть від вас, то потраплять прямісінько до наших рук.

П е т о. Скільки їх там?

Г е д с г і л. Чоловік вісім або десять.

Ф а л ь с т а ф. Чорт візьми, чи не пограбують вони нас?

П р и н ц. Злякались, сер Джон Товсте Пузо?

Ф а л ь с т а ф. Я, звичайно, не такий сухар, як твій дід, Джон Гонт, але не боягуз.

П р и н ц. Побачимо на ділі.

П о й н с. Гей, Джеку, твій кінь стоїть за плотом. Коли він тобі знадобиться, знайдеш його там. Прощавай і дивись не осоромся.

Ф а л ь с т а ф. Ну от я знову розм'як, і пальцем його не зачеплю, хоч ви мене ріжете.

П р и н ц (на бік, до Пойнса). Де ж наші плащі, Неде?

П о й н с (на бік, до принца). Тут, поблизу. Ходімо.

Принц і Пойнс ідуть геть.

Ф а л ь с т а ф. А тепер, кому щастя посміхнеться, той і здобич забере. Усі по місцях!

Ховаються. З'являються п р о ї ж д ж і.

П е р ш и й п р о ї ж д ж и й. Ходімо, сусіде. Хлопчик спуститься з нашими кіньми з гори, а ми пройдемося пішки, щоб розім'яти ноги.

З л о д і ї. Стій! Ні з місця!

Д р у г и й п р о ї ж д ж и й. Господи Ісусе!

Ф а л ь с т а ф. Вали їх на землю і коліном на горло! У-у, сарана ненаситна! Пожили – і досить! Треба й іншим. На землю їх – і геть з них шкіру!

П р о ї ж д ж і. Рятуйте! Грабують! Пропали ми з нашими сім'ями!

Проїжджі біжать геть,

їх переслідують Бардольф, Гедсгіль і Пето.

Ф а л ь с т а ф (бігаючи з мечем по сцені). Пропали, ненажери? Жаль, що з вами не все ваше добро! Рухайтесь швидше, золоті мішки! Ми вам покажемо, як заїдати нашу

молодість! Може, ви до того ж присяжні судді, – то ми вже вас розсудимо!

Іде вслід за іншими.

Повертаються п р и н ц Г е н р і х і П о й н с, під плащами.

П р и н ц. Злодії зв'язали чесних людей. Тепер, в свою чергу, ми віднімемо здобич у злодіїв і після трудів праведних рушимо в Лондон. Розмов буде на тиждень, сміху – на місяць, а жарт запам'ятається на все життя.

П о й н с. Ховаймося. Вони ідуть.

Ховаються. Повертаються Ф а л ь с т а ф, Г е д с г і л,

Б а р д о л ь ф і П е т о з мішками здобичі.

Ф а л ь с т а ф. Ну, голуби, давайте поділимося – і на коней, доки не світає.

(Сідають у кружок.)

Якщо ви не переконались, які боягузи принц і Пойнс, нема на світі справедливості. Цей Пойнс не хоробріший за дику качку.

Під час поділу здобичі на них кидаються принц і Пойнс.

П р и н ц. Віддайте гроші!

П о й н с. Негідники!

Всі тікають. Фальстаф після короткого спротиву тікає теж, залишивши здобич.

П р и н ц

Дісталась легко здобич. Ну, на коней.

Вони розбіглись врозтіч з переляку,

І зараз кожен кожного боїться,

Як варти королівської. Ходім.

Тепер Фальстаф повинен попотіти

І власним салом покропити землю.

Мені і смішно, й трохи жаль його.

П о й н с

Як він ревів! Мов племінний бугай!

Ідуть геть.

СЦЕНА 3

Уоркуорт. Кімната в замку.

Входить Г о т с п е р, читаючи листа.

Г о т с п е р. "Зі свого боку, мілорде, я був би радий бути з вами, приймаючи до уваги мою любов до вашого дому". Він був би радий – то чому ж його немає тут? Цим листом він показує, що свої власні клуні йому дорожчі за наш дім. Подивимось, що він пише далі. "Справа, за яку ви беретесь, небезпечна". Це безсумнівно так. Все на світі небезпечно: схопити нежить, випити, лягти спати. Та я можу вас запевнити, мілорде дурень, що серед кропиви, яку називають небезпекою, ми зірвемо квітку благополуччя. "Справа, за яку ви беретесь, небезпечна; друзі, яких ви називаєте, ненадійні; час несприятливий, і вся ваша змова надто легковажна для боротьби з таким сильним ворогом". Ви так думаєте? А я вам скажу на це, що ви тупий боягуз і до того ж брехун. От ідіот! Клянусь богом, наша змова не гірша за будь-яку іншу. Друзі віддані й перевірені; хороша змова, хороші друзі і дуже надійні; чудова змова, дуже хороші друзі. Яка бездушна тварюка! Якщо змова невдала, чому ж архієпископ Йоркський схвалює її? Чорт візьми! Якби він мені трапився, так і прибав би його віялом його ж дружини! Хіба у заколоті не беруть участь мій батько, мій дядько, я сам? Хіба лорд Едмунд Мортимер, архієпископ Йоркський і Оуен Глендавр не з нами? А про Дугласа ви забули? Хіба немає їх письмової згоди з'єднатися з нами дев'ятого числа наступного місяця? І хіба декотрі із них вже не виступили у похід? Що за невіра! Що за язичник! Тепер ще виявиться, що цей обмежений боягуз вирушить до короля і відкриє йому наші задуми. О, я ладен надавати собі ляпасів за те, що запропонував участь у змові такої розмазні. Чорт з ним! Хай доносить. Ми готові. Сьогодні в ніч я вирушаю.

Входить л е д і П е р с і.

Добридень, Кет! За дві години я змушений поїхати.

Л е д і П е р с і

Навіщо ти самотності шукаєш,
Мій чоловіче? Чим я завинила,
Що другий тиждень я живу одна?
Скажи, чому бажання ти не маєш
Ні їсти, ні сміятися, ні спати?
Навіщо ти похнюплений сидиш
На самоті, здригаючися часто?
Чому зі щік твоїх рум'янець зник?
Навіщо ти віддав моє блаженство,
Мої права на тебе безперечні,
Своїй нудзі і роздумам тяжким?
Зайшла до тебе я, а ти дрімав
І шепотів про битви і про зброю;
Своїм конем ти правив уві сні

І закликав когось: "Вперед! Сміліше!"
Ти збуджено і швидко бурмотів
Про сутички, рови і частоколи,
Про вбитих, полонених і про інші
Подобиці жорстокої війни.
Чоло твоє вкривали краплі поту,
Мов бульбашки повітря на воді,
І дивне хвилювання на обличчі,
Що мимоволі змінювало вираз,
Раптово завмирало, ніби подих
Ти з поспіхом великим затаїв.
Що означає це? Я хочу знати,
Який тягар на серці в чоловіка.
Чи, може, ти не любиш вже мене?

Г о т с п е р
Гей, хто там?
Входить слуга.
Чи пішов з пакетом Вільям?

С л у г а
Пішов, тому з годину.

Г о т с п е р
Чи привів
Вже коней Батлер від шерифа?

С л у г а
Так.
З одним конем він щойно повернувся.

Г о т с п е р
З буланним? З карновухим?

С л у г а
Так, мілорде.
Г о т с п е р
Буланний кінь – то мій майбутній трон.
Негайно під сідло! О, esperance!
Хай Батлер приведе його до ганку.

Слуга іде геть.

Л е д і П е р с і

О, вислухай, мій друже!

Г о т с п е р

Що, дружино?

Л е д і П е р с і

Що геть тебе несе?

Г о т с п е р

Мій вірний кінь.

Л е д і П е р с і

Ти – мавпочка нестерпна. Припини!

Кінця немає вигадкам і примхам!

Я про твої бажаю знати справи.

Чи правда те, що брат мій Мортимер

Свої права надумав відновити

І вимагає нашої підтримки?

Якщо ти справді здумаєш зайти...

Г о т с п е р

До нього? Пішки? Надто вже далеко.

Л е д і П е р с і

Не смій мене морочити, папуго!

Без жартів ти мені відповідай,

А то тобі зламаю я мізинець.

Г о т с п е р

Пусти, пусти! Про що ти хочеш знати?

Чи я тебе люблю? Звичайно, ні.

Турніри поцілунків закінчились,

І не на часі бавитись в ляльки.

Розмінною монетою віднині

Служитимуть діряві черепи,

Та ще носи розбиті. Гей, коня!

То що ти кажеш, Кет? Про що питаєш?

Л е д і П е р с і

Невже і справді ти мене не любиш?
Ти не жартуєш? Добре, не люби.
І я тебе любити перестану.
Ні, ти мене насправді розлюбив?
Скажи мені, це — правда, чи жартуєш?

Г о т с п е р

Пішли у двір. Залізши на коня,
Тобі я клятву дам, що твій навіки,
Що я люблю. Та обіцяй і ти,
Куди я їду звідси і навіщо,
Віднині не розпитувать мене.
Якщо вже їду, отже, необхідно.
Додам ще наостанок, мила Кет,
Що ти розумна, та не розумніша,
Ніж ти сама. Що вірна ти мені,
Та жінка ти, і вмієш ти мовчати
Лише про те, чого не знаєш ти.
Таку велику маю я довіру
До тебе, Кет.

Л е д і П е р с і

Невже таку велику?

Г о т с п е р

Лише таку. Не більшу ні на дюйм.
Та через день туди, куди я їду,
Приїдеш ти, і все ти зрозумієш.
Ти згодна?

Л е д і П е р с і

Так. Я змушена до цього.

Ідуть геть.

СЦЕНА 4

Істчп. Кімната в трактирі "Кабаняча голова".
Входить п р и н ц Г е н р і х.

П р и н ц. Ой, не можу, Неде! Вийди-но з цієї брудної кімнати і посмійся разом зі мною.

Входить П о й н с.

П о й н с. Де ти був, Гаррі?

П р и н ц. В товаристві чотирьох дубових голів і сорока дубових бочок. Я спустився на дно суспільства і побратався з усіма трактирними слугами. Хочеш, я скажу тобі, як їх зовуть? Том, Дік, Ральф і Френсіс. Вони клянуться спасінням своєї душі, що хоч я ще тільки принц Уельський, та вже король ввічливості, і не задираю носа, як декотрі, на зразок Фальстафа. Навпаки, я веселий і зовсім простий. Після коронації вони обіцяють мені підтримку усіх істчїпських приказ-

чиків. Напитись по-їхньому звучить "накваситись". Кухоль слід випивати одним духом, а якщо хтось зупиниться, щоб перепочити, всі кричать "переграти" і вимагають повтору. Одним словом, я за чверть години так насобачився, що можу тепер пити й розпатякувати з будь-яким мідником. Запевняю тебе, Неде, ти багато втратив, що не був зі мною. Та слухай, мій солодкий друже, ось тобі цукру на один пенс, що тільки-но сунув мені в руку один із трактирних служок. За все своє життя він вивчив лиш кілька англійських виразів, як наприклад: "вісім шилінгів і шість пенсів", "ласкаво просимо", "зараз, зараз", "пляшку солодкого в кімнату з півмісяцем" і тому подібне. Отож слухай, Неде, навіщо я тебе покликав. Щоб згаяти час до приходу Фальстафа, треба щось устругнути. Піди у сусідню кімнату, а я буду питати служку, навіщо він дав мені цукор. Ти ж кричи щохвилини "Френсісе!", щоб він розривався між мною і тобою і на всі мої питання відповідав тільки "зараз, зараз". Вийди за двері і спробуй.

Пойнс виходить.

П о й н с (за сценою). Френсісе!

П р и н ц. Ось так. Чудово.

П о й н с (за сценою). Френсісе!

Входить Ф р е н с і с.

Ф р е н с і с. Зараз, зараз, сер! Заглянь-но, Ральфе, до гранатової кімнати.

П р и н ц. Іди сюди, Френсісе.

Ф р е н с і с. Чого бажаєте, мілорде?

П р и н ц. Чи довго ще тобі служити тут, Френсісе?

Ф р е н с і с. П'ять років лишилось, стільки ж, як...

П о й н с (за сценою). Френсісе!

Ф р е н с і с. Зараз, зараз, сер!

П р и н ц. П'ять років! Довго ж тобі доведеться гриміти посудом, чорт забирай! А скажи, Френсісе, чи вистачило б тобі хоробрості порвати контракт з господарем і наживати п'ятами звідси?

Ф р е н с і с. О Господи, сер! Я можу присягнутися на всіх бібліях Англії...

П о й н с (за сценою). Френсісе!

Ф р е н с і с (намагаючись піти). Зараз, сер.

П р и н ц. Скільки тобі років, Френсісе?

Ф р е н с і с (повертаючись). Дайте подумати – в Михайлів день мені виповниться...

П о й н с (за сценою). Френсісе!

Ф р е н с і с. Зараз, зараз, сер. (Намагаючись піти). Почекайте трохи, мілорде.

П р и н ц. Лише хвилину, Френсісе. Я про цукор, який ти мені дав. Тут на один пенс, чи не так?

Ф р е н с і с (повертаючись). О, сер, я хотів би отримати за нього два пенси.

П р и н ц. Я дам тобі за нього тисячу фунтів, коли тобі завгодно.

П о й н с (за сценою). Френсісе!

Ф р е н с і с. Зараз, зараз!

П р и н ц. Зараз, Френсісе? Ні, ти надто нетерплячий. Зараз не можна. Але завтра або в майбутній четвер, – будь ласка. Одначе, Френсісе...

Ф р е н с і с. Слухаю, мілорде.

П р и н ц. Чи згодишся ти обібрати цього пана в шкіряній куртці зі скляними гудзиками, зі стриженою головою, з гагатовим перснем на пальці, в шерстяних панчохах з підв'язками, з улесливим голосом і іспанською сумкою...

Ф р е н с і с. Про кого ви говорите, сер?

П р и н ц. Ну, та я бачу, що пити у вас нічого, крім червоного мускату. Дивись, Френсісе, не засмальцуй свою білу куртку. Ні, добродіє, в Берберії цього би не трапилось.

Ф р е н с і с. Вибачте, не розумію, мілорде.

П о й н с (за сценою). Френсісе!

П р и н ц. Геть, капоснику! Тебе кличуть. Не чуєш, чи що?

Принц і Пойнс починають кликати його одночасно,
і Френсіс не знає, куди йти. Входить б у ф е т н и к.

Б у ф е т н и к. Це що таке? Тобі кричать "Френсісе!", а ти ні з місця? Миттю в ту кімнату!

Френсіс зникає.

Мілорде, старий сер Джон з півдюжиною інших панів стоїть під ворітьми. Накажете впустити?

П р и н ц. Хай вони трохи почекають, а потім впусти.

Буфетник іде геть.

Пойнсе!

П о й н с повертається.

П о й н с. Зараз, зараз, сер!

П р и н ц. Фальстаф з рештою злодіїв стоїть під ворітьми. Ти уявляєш, яка зараз буде потіха?

П о й н с. Ще б пак! Побасуємо, як коники! Спритно ж ти пошив у дурні Френсіса! Що буде далі?

П р и н ц. Мені зараз лізуть в голову пустощі, смішніших за які не було з часів Адама.

Входить Ф р е н с і с з вином.

Котра година, Френсісе?

Ф р е н с і с (пробігаючи мимо). Зараз, зараз, сер! (Зникає).

П р и н ц. І цей хлопчина, у котрого менше слів, ніж у папуги, народжений жінкою! Вся його діяльність обмежується біганиною вниз і вгору по сходах, а його розмови не виходять за межі трактирного рахунку. – Так, як бачиш, я ще не вгомонився. Далеко мені до Гаррі Персі, цієї гарячої північної шпори. Наб'є він зранку шість чи сім дюжин шотландців і каже дружині, миючи руки перед сніданком: "Набридло мені це безтурботне життя, мені потрібна робота". А вона питає: "Милий Гаррі, скільки люду ти убив сьогодні?" – "Напоїть мого чалого",— говорить він і за годину додає: "Душ чотирнадцять, дрібниці".

Тепер поклич сюди Фальстафа. Я буду грати Персі, а ця жирна туша – леді Мортимер, його дружину. "Rivo!", як викрикують пияки. Сюди його, цей біфштекс, цей кусень сала!

Входять Ф а л ь с т а ф, Г е д с г і л,

Б а р д о л ь ф, П е т о і Ф р е н с і с.

П о й н с. Добридень, Джеку! Де ти був?

Ф а л ь с т а ф. Чума і прокляття на всіх боягузів, кажу я, чума і прокляття, і додаю "амінь". – Гей, хлопче, дай мені склянку хересу! – Більше я вам не товариш. Краще в'язати панчохи, штопати їх і підшивати. Чума на всіх боягузів! Дай же мені склянку хересу, ледащо. – Невже на землі перевелася відвага?

Френсіс подає склянку. Фальстаф п'є.

П р и н ц. Чи бачив ти коли-небудь тарілку з маслом під променями пекучого сонця? Якщо не бачив, то поглянь на цю тушу.

Ф а л ь с т а ф. Ах ти, мерзотнику! В херес додано вапна. (Вихлюпує вино).

Френсіс іде геть.

Всюди шахрайство. Але товариство боягузів ще гірше, ніж херес з вапном. Прокляті страхопуди! Іди своєю дорогою, старий Джеку. Ти можеш вмерти зі спокійною совістю. Хай мене назовуть випотрошеним оселедцем, якщо мужність, справжня мужність не перевелася на землі. В усій Англії не лишилося більше трьох ще не повішених сміливців, і один із них розжирів і починає старіти, хай не покине його Господь! Паскудний світ, треба сказати. Хотів би я бути ткачем. Співав би собі псалми і гаяв потроху час. Чума на всіх боягузів, повторюю я.

П р и н ц (підходячи до Фальстафа). Що ти бурмочеш, мішок, набитий шерстю?

Ф а л ь с т а ф. І це королівський син! Хай на моєму обличчі не залишиться жодної волосини, якщо я не вижену тебе качалкою з твого королівства і усіх твоїх підданих, як зграю гусей, разом з тобою. Принц Уельський, нічого сказати!

П р и н ц. Ах ти, старе барило! Це що за розмови?

Ф а л ь с т а ф. А хіба ви не злякались, ти і Пойнс?

П о й н с. Насмілься ще раз назвати мене боягузом, і я заколю тебе, жирне пузо!

Ф а л ь с т а ф. Назвати тебе боягузом? Щоб я здох, коли це зроблю. Та я б віддав тисячу фунтів, щоб вміти бігати так швидко, як ти. У вас стрункі талії, панове. Тому, певне, вам не соромно показувати людям спини. І ці виверти ви називаєте круговою порукою? До біса таку поруку! Справжні друзі не показують спини, а дивляться небезпеці прямо в очі. Дайте мені склянку хересу. В мене зранку не було в роті ні краплі, щоб я луснув!

П р и н ц. Тільки-но пив, навіть губ не витер.

Френсіс повертається з іншою склянкою.

Ф а л ь с т а ф. Ну, то й що? Ганьба боягузам, кажу я.

Френсіс іде геть.

П р и н ц. Що все це означає?

Ф а л ь с т а ф. Це значить, що ми, четверо, захопили сьогодні вночі тисячу фунтів.

П р и н ц. Де вони, Джеку? Давай їх сюди.

Ф а л ь с т а ф. Де вони! Їх у нас відібрали. На нас, нещасних, напало душ сто.

П р и н ц. Невже сто?

Ф а л ь с т а ф. Вважай мене останнім мерзотником, якщо я не відбивався дві години від доброго десятка. Я врятувався дивом. Мій камзол проткнутий у восьми місцях, штани – в чотирьох. Щит порубано вздовж і впоперек, меч зазубрений, як пилка. Ось, подивіться. (Показує свій меч). Відколи я став дорослим чоловіком, я краще не бився – та все даремно. Ганьба боягузам! Спитайте решту, хай самі розкажуть. Якщо вони відхиляться від правди, то вони – породження п'їтьми і дітища розпусти.

П р и н ц. Ну що, панове? Як це трапилось?

Г е д с г і л. Ми, четверо, напали чоловік на дванадцять.

Ф а л ь с т а ф. Щонайменше на шістнадцять, мілорде.

Г е д с г і л. І зв'язали їх.

П е т о. Ні, ні, ми їх не зв'язували.

Ф а л ь с т а ф. Ах ти, ледащо, ми їх зв'язали, кожного окремо. Щоб я став жидом, коли це неправда.

Г е д с г і л. Коли ми почали ділити здобич, на нас напали ще шість чи сім душ.

Ф а л ь с т а ф. Вони розв'язали перших; а тут наспіли і інші.

П р и н ц. І ви зчепились з усіма?

Ф а л ь с т а ф. З усіма! Не знаю, що ти розумієш під цими словами. Але можеш вважати мене пучком редиски, якщо я не мав справи з п'ятдесятьма. Якщо їх накинулось менше п'ятдесяти двох чи трьох на бідного старого Джека, можеш думати, що я не двонога істота.

П р и н ц. Сподіваюсь, ти нікого не вбив, не дай боже.

Ф а л ь с т а ф. Ну, звернення до бога тут вже не допоможе. Двоє з них пішли на засіл. Двоє, я впевнений, отримали по заслугах, двоє мерзотників у плащах. Кажу тобі, Гаррі, можеш плюнути мені межі очі і назвати мене старою клячею, якщо я прикрашаю. Ти знаєш мій прийом захисту. Дивись, ось так я став, щоб відбити удар, так підняв меч. Зненацька чотири негідника в плащах...

П р и н ц. Як чотири? Ти ж сказав, що два.

Ф а л ь с т а ф. Чотири, Гаррі. Я сказав — чотири.

П о й н с. Так, так, він сказав чотири.

Ф а л ь с т а ф. Ці чотири стали в ряд і атакували мене. Не довго думаючи, я дав усім семи їх мечам встромитися в свій щит ось так.

П р и н ц. Семи мечам? Тільки що їх було чотири.

Ф а л ь с т а ф. В плащах?

П о й н с. Так, чотири, в плащах.

Ф а л ь с т а ф. Семеро, присягаюсь руків'ям меча. Невже ти можеш припустити, що я брехун?

П р и н ц. Не перебивай його. Їх число буде постійно зростати.

Ф а л ь с т а ф. Ти слухаєш, Гаррі?

П р и н ц. Слухаю уважно.

Ф а л ь с т а ф. Слухай, слухай, ти не пожалкуєш. Так от, ці дев'ятеро в плащах, про яких ішла мова...

П р и н ц. Ну, що я казав? Двоє додалось.

Ф а л ь с т а ф. Оскільки мечі вони зламали...

П о й н с. То штани з них упали?

Ф а л ь с т а ф. То вони почали відступати; але я кинувся за ними і за мить поклав сімох із одинадцяти.

П р и н ц. Який жах! Одинадцять чоловік у плащах виросло з двох.

Ф а л ь с т а ф. Але тут чорт приніс цих трьох виродків у зелених куртках із кендальського сукна. Вони накинулись на мене ззаду. А було темно, хоч око виколи. Ти б не побачив власної руки, Гаррі.

П р и н ц. Ці небилиці схожі на того, хто їх вигадує. Вони такі ж безглузді і потворно роздуті, а брехливість їх очевидна з першого погляду. Ах ти, торба з вівсом, безсовісний дармоїде, сучий сине, брудна діжка із салом...

Ф а л ь с т а ф. Опам'ятайся! Як можна заперечувати факти?

П р и н ц. Як же ти дізнався, що ці люди в зелених куртках, коли не було видно власної руки? Поясни нам це. Що ти на це скажеш?

П о й н с. Так, так, поясни нам це, Джеку.

Ф а л ь с т а ф. Як, усі на одного? З примусу я не відповідаю. Чорт забирай, я не зробив би цього навіть під тортурами. Як це так – примушувати відповідати? Я не дав би пояснень під тиском, навіть коли б вони були не дорожчі ожини.

П р и н ц. Ну, довго я тебе примушувати не буду. Слухайте, панове. Цей повнокровний боягуз, цей лежень, цей розтрошувач ліжок і кінських хребтів, ця надмірна гора м'яса...

Ф а л ь с т а ф. Ану легше, ти, здохляку, щкіра вугря, коров'яча кишка, бичачий хвіст! У людини не вистачить подиху назвати все, на що ти схожий. Мовчав би краще, кравецький аршин, сагайдак без стріл, сточена шпага! (Переводить подих).

П р и н ц. Відхекайся трохи і продовжуй. А коли ти витратиш усі свої бридкі порівняння, вислухай, будь ласка...

П о й н с. Так, так, вислухай його, Джеку.

П р и н ц. Ми обоє бачили, як ви вчотирьох напали на чотирьох, зв'язали їх і забрали їх майно. Тепер я дещо додам, і після моїх слів від тебе нічого не залишиться. Ми удвох напали на вас чотирьох, і ви від страху кинули всю вашу здобич. Вона у нас, ми можемо її вам показати. Правду кажучи, Фальстафе, ти швидко і спритно ніс від нас свої тельбухи і при цьому ревів, як племінний бугай. Питається, яким треба бути негідником, щоб взяти після цього свій меч, зазубрити його і стверджувати, що це сталося в бою? Цікаво, яку хитрість, який викрутас вигадаш ти тепер, щоб виправдати свою ганьбу?

Фальстаф ховає обличчя за щитом.

П о й н с. Говори, Джеку, подивимось, як ти викрутишся!

Ф а л ь с т а ф (відкидаючи щит). Присягаюся небом, я вас упізнав з першого погляду. Послухайте, панове! Чи міг я підняти зброю на наступника престолу? А раптом би я убив його? Ти знаєш, Гаррі, я хоробрий, як Геркулес. Ніщо не може зупинити мене. Та вся справа у інстинкті: лев не зачепить справжнього принца. О, інстинкт – велика сила! Я злякався, тому що інстинкт зупинив мене. Віднині я буду ще кращої думки і про себе, і про тебе – про себе, як про хороброго лева, про тебе, як про хороброго принца. Але я страшенно радий, хлопці, що гроші у вас. Замкни двері, хазяйко! Ніч п'ємо, а каємося вранці. Гуляймо, мої золоті! Діти мої, мої сміливці, ви заслуговуєте найкращих слів за вашу товариськість. Давайте веселитись. Чи не зіграти нам експромтом якусь комедію?

П р и н ц. Згоден. І темою послужить твоя втеча.

Ф а л ь с т а ф. Досить, Гаррі. Про це ні слова більше, якщо любиш мене.

Входить т р а к т и р н и ц я.

Т р а к т и р н и ц я. Господи Ісусе! Мілорде принце...

П р и н ц. Що скажеш, міледі трактирниця?

Т р а к т и р н и ц я. Ах, мілорде, там біля дверей якийсь придворний хоче вас бачити. Він говорить, що прийшов від вашого батечка.

П р и н ц. То пошли його до моєї матінки.

Ф а л ь с т а ф. Який він із себе?

Т р а к т и р н и ц я. Старий.

Ф а л ь с т а ф. Чому ж він опівночі не в ліжку? Чи не поговорити мені з ним?

П р и н ц. Зроби ласку, Джеку.

Ф а л ь с т а ф. Добре. Я зумію його спровадити. (Іде геть.)

П р и н ц. Ну, панове, ви бились на славу – і ти, Пето, і ти, Бардольфе. Ви теж леви, у вас також інстинкт, і ви втекли, щоб не зачепити справжнього принца. Соромтесь!

Б а р д о л ь ф. Клянусь богом, я втік, коли побачив, що інші тікають.

П р и н ц. Зізнайтесь відверто, чому меч у Фальстафа такий зазубрений?

П е т о. Дуже просто. Він зазубрив його своїм кинджалом і сказав, що правдами чи неправдами примусить вас повірити, що це сталося у сутичці. Він підмовляв і нас

зробити так само.

Б а р д о л ь ф. Він радив нам подряпати носи колючою травою, змастити одержу кров'ю і потім божитися, що це кров убитих. Вперше за останні десять років я червонів, як у дитинстві, слухаючи настанови цього шахрая.

П р и н ц. Що ти вигадуєш, негіднику? Червона фарба не сходить з твого обличчя, відколи ти вкрав першу склянку хересу і був на цьому спійманий. Вісімнадцять років твій ніс не перестає палати. І ти тікав з таким гарматним гнотом на обличчі! Який інстинкт керував тобою?

Б а р д о л ь ф (показуючи на свій ніс). Ви про це полярне сяйво?

П р и н ц. Так, про нього.

Б а р д о л ь ф. Як ви думаєте, що означає цей колір?

П р и н ц. Пияцтво і жебрацтво.

Б а р д о л ь ф. Ні, мілорде. Якщо правильно тлумачити, то – запальний характер.

П р и н ц. Якщо правильно тлумачити, то – шибеницю.

Розсердившись, Бардольф іде геть.

Ф а л ь с т а ф повертається.

А ось і охлялий Джек, ось скелетик! Ну, що чути, опудало з вати? Скільки років ти не бачив своїх колін?

Ф а л ь с т а ф. Своїх колін? В твоєму віці, Гаррі, я був не товщий орлиного кігтя і міг би пролізти крізь чоловічий перстень з великого пальця. Мене змінили прикрощі життя. Від зітхань людина роздувається, мов бульбашка. Ти питаєш, що чути? Погані новини, Гаррі. Тут був сер Джон Брессі з дорученням від твого батька: тебе викликають ранком у палац. Цей північний зайдиголова Персі та ще той, із Уельса, що відшмагав нечистого, наставив роги Люциферу і примусив диявола присягнути йому на хресті – той, чорти б його забрали, як його зовуть?

П о й н с. Глендавр?

Ф а л ь с т а ф. Оуен Глендавр, саме він, і зять його Мортимер, і старий Нортумберленд, і найвідважніший з шотландців Дуглас, що в'їжджає з розгону на прямовисну гору...

П р и н ц. І на повному скаку вцілює із пістоля у горобця?

Ф а л ь с т а ф. Саме він, ти влучив точно.

П р и н ц. Краще, ніж він у горобця.

Ф а л ь с т а ф. Хоробрості йому не позичати. Цей не побіжить.

П р и н ц. Чому ж ти щойно вихваляв його розгін?

Ф а л ь с т а ф. Верхи, дурненький, верхи. А пішки він не відступить ні на крок.

П р и н ц. А за інстинктом?

Ф а л ь с т а ф. Ну, за інстинктом інша справа. Так от, цей шотланець, потім якийсь Мордейк і ще тисяча інших шотландських синіх шапок об'єднались. Уночі втік Вустер. У твого батька посивіла борода від таких новин. Тепер можна буде купувати землю дешевше тухлої макрелі.

П р и н ц. А влітку, якщо ця міжусобиця не припиниться, незайманих дівчат можна буде купувати сотнями, як цвяхи для підків.

Ф а л ь с т а ф. Правильно, голубе. Здається, цей товар нам недорого обійдеться. – Але скажи мені, Гаррі, ти сильно злякався? Для тебе, наступника престолу, важко знайти страшнішу загрозу, ніж цей чорт Дуглас, злий дух Персі і цей диявол Глендавр. У тебе, я думаю, похололо серце і в жилах заледеніла кров.

П р и н ц. Ані трохи, слово честі. Мені не вистачає твого інстинкту.

Ф а л ь с т а ф. Але завтра, коли ти з'явишся до батька, тобі дістанеться на горіхи. Прошу тебе, якщо любиш мене, приготуйся. Давай зробимо репетицію.

П р и н ц. Добре. Уявімо, що ти мій батько. Розпитуй про подробиці мого життя, а я буду відповідати.

Ф а л ь с т а ф. Чудово. Нехай цей стілець буде моїм тронем, цей ніж – моїм скіпетром, а ця подушка – моєю короною. Якщо остання іскра благодаті в тобі не згасла, ти будеш розчулений. Дайте мені склянку хересу, щоб у мене почервоніли очі, ніби я плакав. Я повинен говорити з почуттям – і я це зроблю не гірше короля Камбіза в трагедії. (П'є).

П р и н ц. Добре. Ось я стаю навколішки.

Ф а л ь с т а ф. А я починаю свій монолог. Відійдіть-но вбік, лорди.

Т р а к т и р н и ц я. Господи Ісусе! Оце так забава!

Ф а л ь с т а ф

Не плач, дружино. Сльози – марнота.

Т р а к т и р н и ц я. Боже, який він зробився поважний!

Ф а л ь с т а ф

Прошу вас, лорди. Треба відвести

Готову розридатись королеву.

Т р а к т и р н и ц я. Господи Ісусе! Він говорить точнісінько, як ці паршивці-комедіанти!

Ф а л ь с т а ф. Мовчи, солодка наливко! – Гаррі, мене дивує не тільки те, як ти витрачаєш свій час, а й товариство, в якому ти живеш. Хоч ромашки ростуть тим швидше, чим більше їх топчуть, та молодість тим скоріше зношується, чим більше вживають вина. Що ти мій син, мене частково переконують запевнення твоєї матері, частково власна думка, але найбільше – шахрайський погляд твоїх очей і дурасувато відвисла нижня губа. Якщо ж ти мій син – і до цього я веду мову, – чому ж на мого сина всі показують пальцями? Невже благодатне сонце може стати гультьєм? Зайве запитання. Невже син англійського короля може стати злодієм і відбирати гаманці? Ось питання, яке доводиться ставити. Є одна річ на світі, Гаррі, про яку ти часто чув, і яка відома у нас в країні під назвою дьогтю. А дьоготь, як засвідчують старовинні автори, бруднить – і так само бруднить людину її оточення. Я кажу тобі це, Гаррі, не з похмілля, а зі сльозами на очах, не жартуючи, а сумуючи, не тільки словами, а й засмученим серцем. Все ж таки є один хороший чоловік, якого я часто помічав у твоєму товаристві, та я не знаю, як його зовуть.

П р и н ц. Який він із себе, ваша величносте?

Ф а л ь с т а ф. Це поважний і досить міцний чоловік з великим обличчям, приємними очима і дуже благородними манерами. Я думаю, йому біля п'ятдесяти років, можливо,

навіть ближче до шістдесяти, і тепер я пригадую, що зовуть його Фальстафом. Якби цей чоловік виявився розпусним, то його зовнішність дуже оманлива, тому що в погляді його відбивається доброчесність. Якщо дерево пізнається за плодами, як плоди за деревом, то я з впевненістю кажу, що Фальстаф хороша людина. Його товариства й тримайся, а всіх інших прожени. Тепер скажи мені, ледащо, де ти пропадав цілий місяць?

П р и н ц. Хіба личить королю так говорити? Стань тепер ти на моє місце, а я зображу мого батька.

Ф а л ь с т а ф. Мене скидають з престолу? Подивимось. Якщо ти зумієш бути хоч на половину таким величним і поважним, як я, в словах і рухах, то хай мене повісять за ноги, як зайця або кроля, у продавця дичини.

П р и н ц. Ну ось, я сів.

Ф а л ь с т а ф. А я став. Судіть, панове.

П р и н ц. Ну, Гаррі, звідкіля ти?

Ф а л ь с т а ф. З Істчіпа, володаре.

П р и н ц. До мене дійшли дуже серйозні скарги на тебе.

Ф а л ь с т а ф. Це все брехня, мілорде. Покажу я тобі принца, побачиш!

П р и н ц. Як, ти ще лаєшся, негідний хлопчисько? Геть з моїх очей! Тебе силою збивають з шляху доброчесності. Злий дух в образі старого товстуна переслідує тебе. Твій товариш – бочка, а не людина. Навіщо ти водиш знайомство з цією торбою паскудства, з цим мішком свинства, з цим пухирем від водянки, з цим бурдюком із хересом, з цими набитими брудом кишками, з цим смаженим ярмарковим биком із кашею, з цим старезним негідником, сивим безбожником, з цим пустобрехом? Чим обдарований він, крім уміння куштувати херес? Чому навчився, крім розрізання і поїдання каплунів? На що він здатний, крім обману і підлості? Які у нього переваги? — Ніяких. Які недоліки? – Рішуче всі.

Ф а л ь с т а ф. Я просив би вашу милість пояснити мені, про кого йде мова?

П р и н ц. Я маю на увазі спокусника юнацтва, гидотного, сивобородого диявола Фальстафа.

Ф а л ь с т а ф. Я не знаю його, мілорде.

П р и н ц. Не сумніваюсь в цьому.

Ф а л ь с т а ф. Одначе, я не наважусь сказати, що він чим-небудь гірший за мене. Що він старий, так це досить сумно, і про це говорить його сиве волосся. Але щоб він був, пробачте, ваша величносте, розпусником, це я рішуче заперечую. Якщо пити херес із цукром – злочин, то хай Господь допомагає злочинцям. Якщо бути веселим на старість – це гріх, то всі мої знайомі старі трактирники стануть здобиччю диявола. Якщо товстих людей слід ненавидіти, то, значить, худі фараонові корови заслуговують на любов. Ні, добрий володаре, проженіть Пето, проженіть Бардольфа, проженіть Пойнса, але не дивіться косо на доброго Джека Фальстафа, на вірного і хороброго друга Джека Фальстафа, тим більш хороброго, що він старий. Не розлучайте його з Гаррі, не віднімайте його у вашого Гаррі: прогнати товстого Джека – усе одно, що прогнати весь

світ.

П р и н ц. Я хочу прогнати його, – і прожену.

Стук в двері. Трактирниця виходить.

Вбігає Бардольф.

Б а р д о л ь ф. Принце, принце! Біля дверей шериф із вартою!

Ф а л ь с т а ф. Геть, волоцюго! Не заважай виставі. Я маю ще багато сказати на користь Фальстафа.

Квапливо повертається трактирниця.

Т р а к т и р н и ц я. Господи Ісусе! О мілорде, мілорде!

П р и н ц. Ну, що там таке? Чи не диявол приїхав на смичку від скрипки? Що сталося?

Т р а к т и р н и ц я. Шериф і варта біля дверей. Вони хочуть обшукати дім. Впустити їх?

Ф а л ь с т а ф. Слухай, Гаррі, ніколи справжній золотий не вважай за фальшивий. Ось ти справді зійшов з розуму, хоч не здаєшся божевільним.

П р и н ц. А ти від природи боягуз, окрім інстинкту.

Ф а л ь с т а ф. Я заперечую цю думку. Якщо ти не вступиш шерифа – добре, а вступиш – хай заходить. Якщо я не зумію триматись не гірше будь-кого, коли мене повезуть на шибеницю, то до біса все моє виховання. Я сподіваюсь, що мотузка задушить мене так само швидко, як всякого іншого.

П р и н ц. Сховайся за завісою, а ви усі – на горище. А тепер, панове, треба прийняти вигляд чесних людей зі спокійною совістю.

Ф а л ь с т а ф. Були у мене і чесність, і спокійна совість, та десь поділися. Краще я сховаюсь. (Ховається.)

Бардольф, Гедсгіл і Пето виходять.

П р и н ц. Кличте шерифа.

Трактирниця виходить.

Входить ш е р и ф з в і з н и к о м.

П р и н ц

Шерифе, чим я можу вам служити?

Ш е р и ф

По-перше, вибачаюся, мілорде.

Мені доповіли, що до будинку

Особи підозрілі забрели.

П р и н ц

Хто саме?

Ш е р и ф

За прикметами відомо:

Один – товстун.

В і з н и к

Неначе сала шмат.

П р и н ц

Його немає тут. Недавно зовсім

З дорученням його я відіслав.

Та слово вам, шерифе, я даю,

Що завтра він постане перед вами.

Якщо у чомусь винен – відповість.

На тому вас поштиво відпускаю.

Ш е р и ф

Вже йду, мілорде. У купців проїжджих

Відібрано було дві сотні фунтів.

П р и н ц

Можливо. І якщо грабіжник – він,

Поплатиться за це. Отож, прощайте.

Ш е р и ф

Вклоняюсь низько, принце. Надобраніч.

П р и н ц

Я думаю, скоріше "добрий ранок".

Ш е р и ф

І справді. Повернуло вже на третю.

Шериф і візник ідуть геть.

П р и н ц. Цей жирний шахрай усім відомий, немов собор святого Павла. Давай-но його сюди.

П о й н с. Фальстафе! (Відкидає завісу.) Спить, як убитий, і хропить, мов кінь.

П р и н ц. Дійсно, як важко він дихає! Обшукай його кишені.

Пойнс обшукує його.

Що ти знайшов?

П о й н с. Якись записки, мілорде.

П р и н ц. Подивимось, що в них написано. Читай.

П о й н с (читає). "Крім того, каплун – два шилінга два пенса; крім того, соус – чотири пенса; крім того, хересу два галлони – п'ять шилінгів вісім пенсів; крім того, ще хересу і анчоусів до нього – два шилінга шість пенсів; крім того, хліба на пів-пенні".

П р и н ц. Уяви собі, на відро хересу хліба тільки на пів-пенні! Сховай решту паперів, прочитаємо потім. Не треба будити його, нехай проспиться. Ранком я піду в палац. Нам всім треба збиратися на війну, і ти одержиш почесне призначення. А цьому розбійнику

я забезпечу місце у піхоті, нехай побігає. Награбовані гроші будуть повернені з надлишком. Зайди до мене завтра раненько, а тепер, Пойнсе, прощай.

П о й н с. Прощайте, мілорде.

Ідуть геть.

Дія третя

СЦЕНА 1

Бангор. Кімната в домі архієпископа.

Входять Г о т с п е р, В у с т е р, М о р т и м е р і Г л е н д а в р.

М о р т и м е р

Надійні друзі, поміж нами згода,

Початок обіцяє успіх нам.

Г о т с п е р

Ну, Мортимере, Вустере, Глендавре,

Сідаймо. От біда: забув я карту!

Г л е н д а в р

Ні, ось вона. Сідайте, Гаррі Персі.

Сідайте, Готспер. Кожен раз, коли

Це прізвисько король наш добрий чує,

На небо вам злетить бажає він.

Г о т с п е р

А вам – у пекло втрапити, як тільки

Почує ненароком про Глендавра.

Г л е н д а в р

Ну що ж, мені це добре зрозуміло:

В той день, коли з'явився я на світ,

Палало небо і земля двигтіла.

Г о т с п е р

Події ці так само відбулись би,

Коли б, скажімо, кішка окотилась,

А вас на світі й сліду не було.

Г л е н д а в р

А я кажу вам, що земля тремтіла
Під час мого народження.

Г о т с п е р

А я

Кажу вам, що такого переляку,
По честі, я не можу зрозуміть.

Г л е н д а в р

Земля тряслась і небеса палали.

Г о т с п е р

Ну, то її, напевне, налякало
Палання неба, а ніяк не ви.
Земля нерідко корчиться від болю,
Коли її утробу розпирають
Гарячі гази, лава і вогонь.
Тоді вона трясеться, бідолашна,
І падають будинки і дзвінниці.
Такі ж, напевне, спазми відбувались
Під час появи вашої на світ.

Г л е н д а в р

Від іншого б я слів таких не стерпів.
Я заперечень слухати не звик.
Дозвольте-но, кузене, повторити:
Коли на світ народжувався я,
Палало небо, з гір збігали кози,
На луках розлягався рев отар.
Було це справжнім віщуванням долі,
Не схожої на інші. І життя
Підтвердило правдивість віщувань.
Я не належу до людей звичайних.
В Шотландії, у Англії, в Уельсі
Нема нікого, хто б служити міг
Зразком для мене. І немає в світі
Нікого, хто зумів би стати врівень
Зі мною у досягненні наук
І магією так оволодів би.

Г о т с п е р

Валлійською ніхто так не говорить,

Як ви. Та я обідати піду.

М о р т и м е р

Не зліть його. Облиште суперечки.

Г л е н д а в р

Я викликаю духів із п'їтьми.

Г о т с п е р

Я можу теж, і кожен кликати може.

Вся справа в тім, чи з'явиться той дух?

Г л е н д а в р

Я вас, кузене, можу навчити,

Як чортом керувати.

Г о т с п е р

Я ж навчу,

Як чорта викривати. Не вигадуй,

Кажі лиш правду. Це для чорта – смерть.

Закляттям чорта викличте до мене,

А я його вам в ложці утоплю.

Нечисту силу переможе правда.

М о р т и м е р

Облиште ці порожні балачки.

Г л е н д а в р

Помірятися силою зі мною

Аж тричі намагався Болінброк

І тричі довелося йому тікати,

Не солоно сьорбавши.

Г о т с п е р

Солоніше,

Напевне, вам, кузене, довелося?

Г л е н д а в р

Ну, досить. Нам домовитися потрібно,

Як порівну нам землі поділить?

М о р т и м е р

Архидиякон визначив на карті
Три рівних, три однакових шматка.
Вся Англія від Северна і Трента
На південь і на схід – то мій наділ.
Уельський край від Северна на захід
Відійде до Глендавра. Вам же, Персі,
Усі північні землі віддамо.
Угоду я звелів переписати
У трьох-таки примірниках. Сьогодні
Ми підписами скріпимо її.
А завтра, Персі, вирушимо разом,
Як домовлялись, з Вустером в похід
До Шрусбері, щоб там шотландське військо
І військо батька вашого зустріть.
Мій тесть Глендавр продовжить готування
І за два тижні з'явиться до нас.
(до Глендавра)
А ви зберіть тим часом і озбройте
Своїх сусідів, челядь і селян.

Г л е н д а в р

Раніше сподіваюся з'явитись,
І вам дружин з собою привезу.
Тепер ви краще з ними не прощайтесь,
Бо цілий світ вони залити можуть
Своїми нескінченними слізьми.

Г о т с п е р

Наділ мій, що від Бертона на північ,
Мені здається меншим, аніж ваші.
Погляньте, як врізаються у нього
Коліна річкові в кількох місцях.
Я побудую тут високу греблю,
І звідси потече спокійний Трент
Новим руслом без дивних викрутасів.
Я не дозволю річці так звиватись,
Мені найкращі землі псуючи.

Г л е н д а в р

Ви річці не дозволите звиватись?

Та чи захоче слухатись вона?

М о р т и м е р

Не забувайте також, що наступні
Коліна річкові на вашу користь
Врізаються уже у мій наділ.

В у с т е р

Та греблю тут неважко влаштувати,
І цей шматок до півночі відійде,
Коли прямою зробиться ріка.

Г о т с п е р

Витрат на це багато не потрібно.

Г л е н д а в р

Я проти змін таких.

Г о т с п е р

Та хто завадить
Мені зробити їх?

Г л е н д а в р

Заваджу я.

Г о т с п е р

Валлійською б ви краще говорили.
Бажав би я не розуміти вас.

Г л е н д а в р

За вас не гірше знаю я англійську.
Я виріс при англійському дворі
І в юності багато написав
Нових пісень для голосу і арфи.
Я тим англійську мову збагатив,
Чого із вами, Персі, не траплялось.

Г о т с п е р

Цьому я дуже радий. Краще б я
По-своєму нявчав, неначе кішка,
Аніж, приміром, став би віршомазом.
Коли вищить свічник при обертанні

Чи колесо немазане рипить,
То хоч не ниють зуби, як від віршів.
Я їх люблю так само, як ходу
Старої і заїждженої шкапи.

Г л е н д а в р
Ну добре, згода: випрямляйте Трент.

Г о т с п е р
Не варто. Я не жадібний. І друзям
Траплялось втричі більше дарувати.
Але якщо вже розпочався торг,
То за десятку частку волосини
Я буду сперечатись до кінця.
Готові вже угоди? Час у путь.

Г л е н д а в р
Ніч місячна, і можна вирушати.
Піду покваплю писаря, а також
Дружин оповіщу про ваш від'їзд.
Не уявляю, що з дочкою буде?
Без Мортимера пропаде вона.
(Іде геть.)

М о р т и м е р
Навіщо, Персі, дражните ви тестя?

Г о т с п е р
Інакше я не можу. Він мене
Розмовами до відчаю доводить.
Дзвенить у вухах від абракадабри,
Від брехень про мурахів і кротів,
Про віщування, зроблені Мерліном,
Про левів на гербах і про драконів,
Безкрилих грифів і безперих риб,
Про іншу тарабарщину, що здатна
Мене, їй-богу, з розуму звести.
Учора він тримав мене пів-ночі,
Підвладних називаючи чортів.
Його не слухав я і лиш мугикав
У відповідь. Він гірший злої баби,

Нестерпніший за клячу чи за дім,
Де піч димить. Та від його розмов
Утік би я на млин з цього палацу
Від пирогів та вин на воду й хліб!

М о р т и м е р
Даремно. Він освічений і гідний,
Тямущий у премудростях наук,
Як лев, сміливий, щедрий і гостинний.
Він любить вас, він поважає вас
І лиш тому він стримує свій гонор.
Клянусь, що він нікому б не дозволив
Себе дражнить, як робите це ви.
Не зловживайте ж ви його терпінням.

В у с т е р
Ти, справді, сперечаєшся із ним,
Відколи ти приїхав, безперервно.
Не думаю, що грубість може бути
Ознакою відвертості і сили.
Відсутність виховання і манер,
Пихата зверхність і зарозумілість
Тобі не роблять честі.

Г о т с п е р
Я - школяр!
Спасибі вам за надані уроки.
Та ось жінки прощатися ідуть.

Повертається Г л е н д а в р у супроводі
л е д і М о р т и м е р і л е д і П е р с і.
М о р т и м е р
Не знаю я валлійської. Дружина ж
Англійською – ні слова. От біда!

Г л е н д а в р
Дочка в сльозах. Пускати вас не хоче,
Сама іти готова на війну.

М о р т и м е р
А ви їй поясніть, що з леді Персі

Її в наш табір ви привезете.

Глендавр і леді Мортимер розмовляють
валлійською.

Г л е н д а в р

Мої слова відскакують від неї,
Немов горох. Не хоче чути їх.

Леді Мортимер звертається валлійською
до чоловіка.

М о р т и м е р

Тебе я розумію. Не потрібно
Перекладу гіркої мови сліз.
Лиш сором чоловічий заважає
Такою ж і мені відповісти.

Леді Мортимер знову звертається до нього
валлійською.

Твої я поцілунки розумію,

Як ти – мої. І це я назову

Розмовою високих почуттів.

Та я не заспокоюся, допоки

Валлійської не вивчу досконало.

В твоїх устах звучить вона чарівно,

Мов пісня у розквітлому саду,

Яку під звуки лютні королева

Співає для коханого свого.

Г л е н д а в р

Ви надто вже розчулились, мій зятю.

Нещасна може з розуму зійти.

Леді Мортимер знову звертається до чоловіка
валлійською.

М о р т и м е р

Невігласом стою перед тобою.

Г л е н д а в р

Дочка вас просить голову покласти

Їй на коліна, лігши на циновку.

Вона для вас співати розпочне.

Тоді склепить знемога ваші вії
І зробиться важкою голова.
Різниця поміж дійсністю і сном,
Як поміж днем і ніччю, раптом зникне.

М о р т и м е р
Я буду радий спів її почути,
Тим часом перепишуть договір.

Г л е н д а в р
Тоді отут лягайте. Музиканти,
Що будуть грати аккомпанемент,
Звідсіль іще за десять тисяч миль,
Але за мить ви будете їх чути.

Г о т с п е р. Лягаймо і ми, Кет. Ти досконало володієш мистецтвом лежати. Дай-но я
покладу голову тобі на коліна.
Л е д і П е р с і. Іди геть, безсоромний!

Глендавр промовляє кілька слів валлійською.
Починається музика.

Г о т с п е р. Тепер я бачу, що диявол розуміє валлійську. Тоді ясно, чому у нього
стільки примх. Чуєш, яка милозвучна оця чортівня?

Л е д і П е р с і. Якби безглуздя було основою музикальності, ти був би генієм у музиці,
бо ти – суцільна впертість і примхливість. Лежи спокійно, невгамовний, а то ми нічого
не почуємо. Зараз леді співатиме валлійською.

Г о т с п е р. Я краще би послухав, як моя лягава Леді виє ірландською.

Л е д і П е р с і. Хочеш, щоб тобі розбили череп?

Г о т с п е р. Ні, не хочу.

Л е д і П е р с і. Тоді лежи спокійно.

Г о т с п е р. Навіщо? Це – жіночий обов'язок.

Л е д і П е р с і. Бог тобі на поміч!

Г о т с п е р. Залізти у постіль валлійської леді?

Л е д і П е р с і. Що за розмови?

Г о т с п е р. Мовчи. Вона збирається співати.

Леді Мортимер співає валлійську пісню.

Тепер заспівай ти, Кет.

Л е д і П е р с і. Овва! Ні за які пряники!

Г о т с п е р. "Овва, ні за які пряники!" В тебе вирази, ніби ти дружина пекаря. "Овва",
або "тримай ширше кишеню", або "побий мене грім", або "щоб мені світу божого не
бачити".

Ти божишся міщанськими словами,
Неначе не виходила ніколи
За Фінберійський вал. Якщо вже, Кет,
Божитись ти надумала, божися
Відбірною дворянською божбою.
А ці імбирні пряники облиш
Для парочок міщанських на гулянні
І їхніх клятв. Ти краще заспівай.

Л е д і П е р с і
Співати я не буду.

Г о т с п е р
Ну, як хочеш.
Співати – це заняття кравців і птахоловів. Договір скоро перепишуть, і за дві години я
вирушаю. Якщо хочеш, приходь до мене. (Іде геть.)

Г л е н д а в р
Ходімо, Мортимере. До від'їзду
Ви ставитесь тепер так само мляво,
Як Персі — нетерпляче. Договір,
Напевне, вже готовий. Зостається
Поставити печатки – і у путь.

М о р т и м е р
Я з радістю готовий.

Ідуть геть.

СЦЕНА 2

Лондон. Приймальня в палаці.
Входять к о р о л ь Г е н р і х,
п р и н ц Г е н р і х та лорди.

К о р о л ь
Залиште нас, мілорди. З принцем я
Повинен говорити без сторонніх.
Далеко не розходьтесь. Дуже скоро
Ви будете потрібні.
(Лорди виходять.)

Я не знаю,
За гріх який мене карає бог,
Що з сина, – з крові власної і плоті, –
Мені знаряддя помсти він створив.
Та знаю те, що ти для мене служиш
Таким бичем розгніваних небес
І карою за всі мої гріхи.
Як пояснить інакше твій розгул,
Життя розпусне, витівки ганебні
І дивну нерозбірливість смаку?
Як помирить королівську кров
З таким життям, з мерзенністю такою?

П р и н ц

Володаре, не смію заявляти,
Що чистий перед вами і безгрішний,
Але не всі докори я сприйму.
Коли спростую вигадки і брехні,
Що зводили наклепники на мене,
То ви пробачте декілька провин,
Які за браком досвіду здійснив я
І у яких я щиросердно каюсь.

К о р о л ь

Пробач тобі Господь. Дивуюсь я
Прихильностям твоїм, мій сину Гаррі.
У предків наших вищий був політ.
Ти в раді втратив місце через грубість,
Тебе там замінив молодший брат.
Чужий для принців крові і для двору,
Надії ти мої розбив у прах.
Усі тобі падіння пророкують.
Коли б і я отак мозолив очі,
Так надокучив, так себе знеславив,
Я королем ніколи би не став.
Народна звичка до старої влади
Мене навік позбавила б уваги,
Як щось низької проби, без ціни.
Але на людях я бував не часто,
При зустрічі вражав їх, мов комета.
Навколо шепотіли: "Болінброк".

І вголос перепитували: "Де він?"
Я був ласкавий, як блакить небес,
І натовп приворожував до себе.
Вітали всі мене, мов короля,
В присутності законного монарха,
Та звикнути до мене не могли,
Як до церковних риз, що бачать рідко.
З'являючись на людях, вихід свій
Умів перетворити я на свято.
А наш король у натовпі снував
Із блазнями, міняючи забави,
І дозволяв над саном королівським
Дотепним скалозубам жартувать.
На вулиці усі, кому не лінь,
Могли із ним заводити розмови,
А він вважав, що люблять всі його,
І був щасливий, що для всіх доступний.
Від частого вживання навіть мед
Нудоту може викликати згодом,
Бо більше, ніж потрібно – забагато.
З'являючись у натовпі щодня,
Король зробився, як зозуля в травні:
Всі чують, та не слухають її.
Проходили усі повз короля,
На нього не звертаючи уваги.
Якщо вже хтось його і помічав,
То не дивився більше, як на сонце,
А поглядав спідлоба, неохоче,
Як на сусіда, що давно набрид.
На тій же, Гаррі, ти стоїш дорозі.
Званням своїм ти нехтуєш ганебно,
Твій гурт гульвіс відштовхує усіх.
Всі гнівно відцуралися від тебе,
Лише мої тобі радіють очі
І ніжність їх затьмарює слізьми.

П р и н ц

Соромлюся, володаре, це чути
І повністю змінитись постараюсь.

К о р о л ь

Таким, як ти тепер в очах людей,
Був Річард в дні, коли я повернувся
Із Франції, прибувши в Равенсберг.
Яким я був тоді, тепер став Персі.
Йому би більше личила корона,
Хоч спадкоємець за законом ти.
Та чи для тих написані закони,
Хто володіє зброєю, як він?
Його ревінням лева не злякаєш.
Він молодий, як ти, а подивись,
Яких старих єпископів і лордів
Його накази посилають в бій.
Яку здобув блискучу перемогу
Над знаменитим Дугласом, котрий
У доблесті суперників не мав,
Котрий давно за мудрістю маневрів
Вважався кращим в світі полководцем!
І тричі Готспер, цей новітній Марс,
Ледь пелюшки покинувши, спромігся
Його розбити, взяти у полон
І відпустити з богом, щоб невдовзі
В союзі з ним наважитись піти
Війною проти трону, проти мене!
Ти чув, що Персі, граф Нортумберленд,
Єпископ Йоркський, Мортимер і Дуглас,
Поміж собою змовившись, повстали?
Але навіщо знати це тобі?
Про ворогів навіщо розмовляю
Я з ворогом найзлішим і найближчим?
Я впевнений, що ти до них пристанеш
В захопленні, зі страху чи з нудьги.
І підеш ти, метляючи хвостом
Перед повсталим Персі, проти мене,
Щоб довести, як виродився ти.

П р и н ц

Не думайте про те, чого не буде.
Хай бог пробачить тим, хто відвернув
Прихильність вашу і любов від мене.
За це колись своєю головою
Мені заплатить Персі. І тоді,

В щасливий день моєї перемоги,
Дістану право зватись вашим сином.
Я буду весь скривавлений, бо я
Сліди ганьби із себе змию кров'ю.
Так, вірю: ми зустрінемося віч-на-віч –
Блискучий лицар, нездоланий Готспер,
І бідний Гаррі, ваш забутий син.
І хай би ще погордливіше шолом
Він підіймав, і хай би в десять раз
Загальний осуд гнув мене сильніше,
Все зміниться в той день. Я заберу
Всю честь його, а він – моє безчестя.
Він мій батрак, для мене він зібрав
Блиск подвигів своїх; усе до ріски
Мені віддасть, або рахунок їх
У нього я із серцем разом вирву.
(Стає навколішки.)
Зробити це я присягаюсь вам
І, як поможе бог здійснити клятву,
Тоді, я сподіваюся, зцілю
Глибокі рани в батьківському серці.
Якщо б удача зрадила мене,
То смерть нас від обов'язків звільняє,
Та краще я сто тисяч раз помру
В бою, аніж порушу цю присягу.

К о р о л ь

Сто тисяч раз помруть бунтівники.
(Підходить до принца, підіймає
його з колін і обіймає.)
Я вирішив, що ти очолиш військо.
Входить с е р У о л т е р Б л е н т.
Що скажеш, Бленте? В тебе на обличчі
Якась тривога.

Б л е н т

Вхожу я до вас
Зі звісткою тривожною, якою
Лорд Мортимер Шотландський сповіщає:
Зійшлися одинадцятого дня
Теперішнього місяця загони

Англійських заколотників із військом,
Яке привів з Шотландії граф Дуглас
Під Шрусбері. Якщо надійдуть ще
Усі, хто обіцяли їм підтримку,
То заколоту нам не придушить.

К о р о л ь

Цю новину вже п'ятий день я знаю.
Граф Вестморленд сьогодні рушив. Слідом
Іде лорд Джон Ланкастерський, мій син.
Ти, Гаррі, рушиш в середу, а я –
В четвер. Зустрітись мусимо в Бріджнорсі.
Веди колону через Глостершир.
Я впевнений, що за дванадцять днів
Всі наші сили зйдуться до купи.
Я зволікати довго вам не дам,
Бо кожен день на користь ворогам.

Ідуть геть.

СЦЕНА 3

Істчп. Кімната у трактирі "Кабаняча голова".
Входять Ф а л ь с т а ф і Б а р д о л ь ф.

Ф а л ь с т а ф. Бардольфе, я прийшов у занепад з часу останньої вилазки. Я худію і сохну. Шкіра висить на мені, як сукня на старій жінці. Я зморщився, як печене яблуко. Треба мені покаятись, і якомога скоріше, доки я хоч на що-небудь схожий. А то я зовсім заслабну, і в мене не вистачить сили каятись. Хай я буду перчиною або шкапою на броварні, якщо я не забув, який вигляд має церква всередині. Господи боже мій, погане товариство згубило мене.

Б а р д о л ь ф. Сер Джоне, в такому смутку ви довго не протягнете.

Ф а л ь с т а ф. У тому й справа. Заспівай-но мені краще щось непристойне, звесели мене. Колись я був порядною людиною, як це личить дворянину, тобто в міру порядним: помірно лаявся, грав на гроші не більше семи разів на тиждень, відвідував будинки розпусти не частіше, як через чверть години. Було навіть три чи чотири випадки, коли я повернув борги. Життя протікало в розумних межах. А що тепер?

Б а р д о л ь ф. Як було не вийти за межі, коли ви так розжиріли?

Ф а л ь с т а ф. Наведи порядок на своїй пиці, а потім вчи мене жити. Ти – наш адміральський корабель з флагманським ліхтарем на носі, замість корми. Ти – лицар палаючої лампи.

Б а р д о л ь ф. Дався вам, сер Джоне, мій ніс. Він вам не зробив нічого поганого.

Ф а л ь с т а ф. Звичайно, ні. Він мені навіть корисний. Я користуюсь ним з повчальною метою, як інші – черепом або нагадуванням про смерть. Кожен раз, як погляну на тебе, думаю про полум'я в пеклі і про того багача, що завжди одягався в пурпур, а потім горів у полум'ї. Якби в тобі була хоч крапля доброчесності, я присягався би твоїм обличчям: "Клянусь цим вогнем, який і є ангел небесний". Та ти істота пропаща, і якби не світоч у тебе на обличчі, ти був би цілковитим сином мороку. Якщо в ніч нашого розбою, коли ти бігав за моїм конем, я не сприйняв тебе за блукаючий вогник або вогняну кулю, можеш сказати, що я не люблю грошей. Ти – наше вічне свято з багаттями і фейерверками. Ти зберіг мені, принаймні, сімсот фунтів стерлінгів на смолоскипах, коли ми ходили з тобою вночі із шинка в шинок. Втім, на херес, випитий тобою, я міг би збудувати кращу в Європі свічарню. Двадцять три роки, бачить бог, підтримую я вогонь у цій саламандрі.

Б а р д о л ь ф. Далось вам моє обличчя, подавіться ви ним!

Ф а л ь с т а ф. Врятуй мене, боже, я вмер би від згаги.

Входить т р а к т и р н и ц я.

А, шанування нашій курочці! Ну що, дізнались, хто обчистив мої кишені?

Т р а к т и р н и ц я. Схаменіться, сер Джоне! Чи тримала б я злодіїв у домі? Я з чоловіком обшукала геть усіх, до останнього служки. У мене вдома не пропадало й волосини.

Ф а л ь с т а ф. Брехня! Бардольф нещодавно голився тут і втратив багато волосин. А я клянусь, що в мене обчистили кишені. Так що ти мовчи, бабо. Нічого корчити святу.

Т р а к т и р н и ц я. Хто, я? Ні! Як ви смієте? Ще ніхто не обзивав мене так в моєму власному будинку.

Ф а л ь с т а ф. Облиш. Я тебе добре знаю.

Т р а к т и р н и ц я. Ні, сер Джоне, ви мене не знаєте. А ось я вас знаю добре. Ви заборгували мені, сер Джоне, і навмисне хочете посваритись зі мною, щоб не платити. Я вам купила дюжину сорочок.

Ф а л ь с т а ф. Із гнилої ряднини для мішків! Я їх віддав булочниці на сита.

Т р а к т и р н и ц я. Ось і неправда. Сорочки з голандського полотна по вісім шилінгів за ярд, щоб мені з місця не зійти. А крім того, ви взяли наборг, наїли у кредит і пропустили окремими порціями на двадцять чотири фунти.

Ф а л ь с т а ф (вказуючи на Бардольфа). Він також прикладався. Хай платить.

Т р а к т и р н и ц я. Та він же бідний, сер Джоне! Що з нього візьмеш?

Ф а л ь с т а ф. Бідний? З таким монетним двором на обличчі? Хто ж тоді багатий? Хай чеканять гроші з його носа і щік. Я нічого не заплачу. Я що, приїжджий? Не можу й заснути в своєму трактирі, щоб не обчистили кишені? У мене вкрали дідівський перстень ціною в сорок марок.

Т р а к т и р н и ц я. Господи Ісусе! Скільки раз я сама чула від принца, що перстень мідний.

Ф а л ь с т а ф. Твій принц – блазень і дармоїд. Будь він тут, я б відлупив його, як собаку, за такі слова.

Входять, маршируючи по-військовому, п р и н ц і П о й с.

Фальстаф іде назустріч принцу, який грає на командирській палиці, як на флейті.

Ну що, друже? Вітер дійсно дме у цей бік? Невже нам усім доведеться марши-рувати?

Б а р д о л ь ф. Так, попарно, як колодникам у Ньюгейтській тюрмі.

Т р а к т и р н и ц я. Мілорде, послухайте...

П р и н ц. Що скажете, містрис Куїклі? Як поживає ваш чоловік? Він мені подобається. Він – чесна людина.

Т р а к т и р н и ц я. Добрий принце, вислухайте мене.

Ф а л ь с т а ф. Плюнь на неї і краще послухай мене.

П р и н ц. Що скажеш, Джеку?

Ф а л ь с т а ф. Вчора ввечері, коли я заснув тут за завісою, у мене обчистили кишені. Це ж злодійське кубло, тут грабують людей.

П р и н ц. Що в тебе пропало, Джеку?

Ф а л ь с т а ф. Ти не повіриш, Гаррі. Три чи чотири сорокафунтові купюри і дідівський перстень з печаткою.

П р и н ц. Ну, це дурниці, йому ціна вісім пенсів.

Т р а к т и р н и ц я. Так і я йому сказала, мілорде. І сказала, що чула це від вашої милості. А він, мілорде, розкричався, став лаяти вас і навіть похвалявся відлупцювати вас.

П р и н ц. Не може бути!

Т р а к т и р н и ц я. Якщо я брешу, то нема в мені ні правди, ні совісті, ні жіночої честі.

Ф а л ь с т а ф. Їх і нема в тобі. Правди у тобі, як у вареному чорносливу, а совісті не більше, ніж у лисиці, яку викурили з нори. Що ж до жіночої честі, то жіночості в тобі не більше, ніж у поліцейському наглядачі. Пішла звідси, халепо!

Т р а к т и р н и ц я. Яка халепа? Яка така халепа?

Ф а л ь с т а ф. Така, що не приведи бог, ось яка.

Т р а к т и р н и ц я. Неправда, я не така, що не приведи бог, я порядна жінка у законному шлюбі. А ось ти, хоч ти і лицар, і дворянин, ти негідник, якщо говориш так про мене!

Ф а л ь с т а ф. А ти, хоч ти і трактирниця, а тварина, якщо весь час сперечаєшся зі мною.

Т р а к т и р н и ц я. Яка така тварина? Яка я тварина?

Ф а л ь с т а ф. Яка тварина? Видра – ось яка.

П р и н ц. Видра? Чому ж видра, сер Джоне?

Ф а л ь с т а ф. Чому? Тому що вона ні риба, ні м'ясо, – невідомо як за неї взятись.

Т р а к т и р н и ц я. Брешеш! І ти, і всякий інший добре знає, як взятись, негідник!

П р и н ц. Твоя правда, хазяйко. Він плюндрує тебе ні за що, ні про що.

Т р а к т и р н и ц я. Так само, як і вас, мілорде. Він каже, що ви йому заборгу-вали тисячу.

П р и н ц. Ось як! Це я заборгував тобі тисячу фунтів?

Ф а л ь с т а ф. Яку тисячу, Гаррі? Мільйон! Твоя любов варта мільйона, а ти заборгував мені свою любов.

Т р а к т и р н и ц я. Він ще назвав вас блазнем і дармоїдом і похвалявся відлупцювати вас.

Ф а л ь с т а ф. Хіба я це казав, Бардольфе?

Б а р д о л ь ф. Звичайно казали, сер Джоне.

Ф а л ь с т а ф. Ну так, у випадку, коли б принц стверджував, що перстень мідний.

П р и н ц. Я і кажу, що він мідний. Де ж тепер твої погрози?

Ф а л ь с т а ф. Я здійснив би їх, коли б ти був простою людиною, ти знаєш сам. Але в якості принца я тебе боюсь, як левеняти.

П р и н ц. А чому не лева?

Ф а л ь с т а ф. Як лева, я повинен боятися короля. Невже ти думаєш, що я злякаюсь тебе, як твого батька? Хай лусне в мене пояс, якщо я поставлю вас поруч.

П р и н ц. Уявляю собі, як впаде тоді твоє черево тобі на коліна! В твоїй утробі, негіднику, нема місця для вірності і чесності – все зайнято кишками і шлунком. Звинуватити чесну жінку, що вона лазила до тебе в кишені! А що в них було, сучий сину, безсовісний, обжерливий кабане, крім трактирних рахунків, адрес будинків розпусти та жалюгідного льодяника від задишки? Чи, може, я брешу? Але ти, звичайно, стоятимеш на своєму і не зізнаєшся. І не соромно тобі?

Ф а л ь с т а ф. Послухай, Гаррі. Наш прабатько Адам впав у гріх у часи невинності. Що ж робити бідному Джеку Фальстафу у часи скверни? Ти бачиш, на мені більше м'яса, ніж на інших, отже більше і спокус. Так ти, значить, зізнаєшся, що обчистив мої кишені?

П р и н ц. Виходить, що так.

Ф а л ь с т а ф. Трактирнице, я пробачаю тобі. Іди, приготуй сніданок. Люби свого чоловіка, наглядай за слугами і шануй гостей. Ти бачиш, я сприймаю розумні докази. Мир відновлено. Як, ти досі тут? Ні, ні, іди, будь ласка.

Трактирниця іде геть.

Ну, Гаррі, що чути при дворі? Як там поставились до нашого грабежу?

П р и н ц. Ах ти, тушена яловичино! Мені знову довелося бути твоїм ангелом-хранителем. Гроші повернуті.

Ф а л ь с т а ф. Не люблю я, коли повертають гроші: подвійна робота.

П р и н ц. Я помирився з батьком, і можу тепер робити, що забажаю.

Ф а л ь с т а ф. Тоді знаєш що? Спорожни державну казну, а головне, так само безкарно.

Б а р д о л ь ф. Так, будь ласка, мілорде.

П р и н ц. Джеку, я дістав тобі місце в піхоті.

Ф а л ь с т а ф. Краще би в кінноті. Знайди мені, будь ласка, когось в ад'ютанти, хто вміє красти. Молодого, років двадцяти двох, щоб у поході поповнював мої запаси. Добре, що

бог послав нам цих заколотників. Вони не роблять зла нікому, крім чесних людей. Я їх схвалюю, молодці.

П р и н ц. Бардольфе!

Б а р д о л ь ф. Що накажете, мілорде?

П р и н ц. Віднеси цього листа моєму братові, принцу Ланкастерському, а оцей – мілорду Вестморленду.

Бардольф виходить.

Ну, Пойнсе, на коней! Нам ще до обіду треба проїхати тридцять миль.

Пойнс виходить.

А ти, Джеку, приходь до мене завтра о другій годині в Темпл-Холл.

Одержиш там призначення і гроші,

Щоб вербувати королю солдат.

Іде війна. До влади Персі рветься.

Комусь із нас загинуть доведеться.

(Іде геть.)

Ф а л ь с т а ф

Сніданок спершу. Головну квартиру

Зробити б я хотів з цього трактиру.

(Іде геть.)

Дія четверта

СЦЕНА 1

Табір заколотників поблизу Шрусбері.

Входять Г о т с п е р, В у с т е р і Д у г л а с.

Г о т с п е р

Я згоден з вами, мій шотландський друже,

Що лестощами правду називають,

А то про вас би я сказати міг,

Що Дугласа ім'я гуляє світом,

Як гроші, що усюди визнають.

Мені огидні лестощі й люб'язність,

Але ніхто, крім вас, в моїй душі

Ще не займав таке почесне місце.

І це я вам на ділі доведу.

Д у г л а с

Ви – втілення хоробрості і честі,

І я нікого в світі не боюсь.

Г о т с п е р

Спасибі.

Входить г і н е ц ь з листами.

Звідкіля оці листи?

Г і н е ц ь

Листи від батька вашого.

Г о т с п е р

Чому ж

Мені він пише, а не приїжджає?

Г і н е ц ь

Він їхати не може, занедужав.

Г о т с п е р

Знайшов коли хворіти! Хто ж тоді

Веде до нас його численне військо?

Г і н е ц ь

Не знаю. Він про це, напевне, пише.

В у с т е р

Скажи мені, чи справді він лежить?

Г і н е ц ь

Днів за чотири до мого від'їзду

Він захворів, а у останній день

Він дуже лікарів занепокоїв.

В у с т е р

Бажав би я, щоб видужав наш час,

Допоки недоречно він хворіє.

Його здоров'я ще ніколи досі

Нам не було потрібне, як тепер.

Г о т с п е р

Хворіти! В той момент, коли хвороба

Для справи – то зараза і загибель!

Він пише – де це місце у листі? –

Щось про раптову внутрішню недугу,
Про те, що попередити не зміг,
Бо не хотів у небезпечній справі
Довіритись паперу і гінцям.
Та нам при наших силах незначних
Усе ж він радить діяти рішуче,
Щоб встановити дослідним шляхом,
Наскільки нам сприяти може доля.
Він пише, що дізнався вже король
Про заколот. Не можна зволікати.
Що будемо робити?

В у с т е р
Невідомо.
Його хвороба – мов параліч нам.

Г о т с п е р
І справді, ніби руки віднялися.
А може, це не так вже і погано?
Неявка графа – не велике зло.
Ми думали ввести відразу в дію
Всі наші сили, кинути у бій
І вирішити гру одним ударом.
Скажіть, чи не безумством би було
Довіритися милості хвилини?
Без бойових резервів про запас
Ми не могли би виправити невдачу.

Д у г л а с
Не суперечу думці про резерв.
Тепер у нас лишається підмога
І прихисток на випадок поразки.

Г о т с п е р
Готове свіже військо й збірний пункт,
Якщо диявол ногу нам підставить.

В у с т е р
Та краще б граф таки прибув сюди,
Лиш єдність – запорука перемоги.
Багато хто, не знаючи причин

Того, що батько твій тепер не з нами,
Подумає, що вірність королю
Або здоровий глузд спинили графа.
Як може нам зашкодити ця думка,
Що здатна друзів відштовхнути від нас!
Не час плодити сумніви у людях,
Їм відкривати таємниці змови;
Не час і для тверезих міркувань.
Тому відсутність графа недоречно,
Як випадково піднята завіса,
Відкриє необізнаним той факт,
Що впевненості в успіху немає.

Г о т с п е р

Ну, це вже ви заходите далеко.
Відсутність батька тільки додає
Повстанню більше блиску і відваги.
Якщо без нього не лякає нас
Із цілим королівством суперечка,
То безсумнівно, скажуть люди, з графом
Ми все перевернули б шкереберть.
Ні, все в порядку, все іде відмінно.

Д у г л а с

Іде, як тільки можна побажати.
Шотландцям невідоме слово "страх".

Входить с е р Р і ч а р д В е р н о н.

Г о т с п е р

А, Верноне, тобі ми дуже раді!

В е р н о н

Чи тож мої порадують звістки?
Граф Вестморленд і з ним принц Джон ведуть
Сюди супроти вас сім тисяч війська.

Г о т с п е р

Ну що ж, нехай. Що далі?

В е р н о н

Далі те,

Що і король із військом також рушив
І швидко наближається сюди.

Г о т с п е р

Його чекаєм теж. Але скажи,
Де Гаррі, принц Уельський, непосида,
Що віддає постійно перевагу
Компанії затятих пияків?

В е р н о н

Він разом з ними. Я їх в полі бачив
У шоломах розкішних, в блиску лат.
Злетілись, мов орли до водопою,
Виблискуючи золотом кольчуг,
Як воїнство небесне на іконах.
Всі повні сил, неначе місяць травень;
Гарячі, наче сонце серед літа;
Мов кози, бистрі; буйні, як бички.
На принці шолом і блискучий панцир.
Я милувався легкістю, з якою
У панцирі він скочив у сідло
І став коня потроху гарячити
І раптом підіймати на диби.

Г о т с п е р

Облиш. Ти хочеш, щоб від слів твоїх
У мене почалася лихоманка?
Вони ідуть сюди? Нехай, тим краще.
Усі вони приречені. У жертву
Ми принесемо їх богині битв,
І Марсу на вівтар жбурнемо трупи.
Я весь палаю. Сил нема чекати:
Так близько здобич, та іще не наша.
Коня сюди! Мене він понесе
Туди, де в битві буде принц Уельський.
Зіткнуться Гаррі з Гаррі, кінь з конем;
Я певен, ми назад не повернем,
Аж поки хтось із нас не буде вбитий.
О, був би тут Глендавр!

В е р н о н

Якраз про нього
Я чув, як проїжджав крізь графство Вустер.
Не скоро, видно, військо він збере.

Д у г л а с
Оце найгірша із усіх звісток.

В у с т е р
Від неї аж мороз пішов по шкірі.

Г о т с п е р
А чи велике військо короля?

В е р н о н
Та тисяч тридцять.

Г о т с п е р
Хай би навіть сорок.
Немає батька і Глендавра теж,
Та нам серця відважні не бентеж.
До бою військо рветься вже само,
А треба буде вмерти – помremo.

Д у г л а с
Ми будемо хоробрі і уперті.
На рік я заговорений від смерті.

Ідуть геть.

СЦЕНА 2

Дорога у Ковентрі.
За сценою барабани і флейти.
Входять Ф а л ь с т а ф і Б а р д о л ь ф у неповному озброєнні.

Ф а л ь с т а ф. Сходи-но в Ковентрі, Бардольфе, і дістань мені пляшку хереса. Наш загін обійде місто, щоб до ночі потрапити до Сеттон-Колдфілда.

Б а р д о л ь ф. А гроші, капітане?

Ф а л ь с т а ф. Поки що виклади свої. Та скажи лейтенанту Пето, щоб він чекав мене біля міських воріт.

Б а р д о л ь ф. Слухаю, капітане. (Іде геть.)

Ф а л ь с т а ф (показуючи зі сміхом назад). Хай мене зовуть маринованим оселедцем, якщо я сам не соромлюся своїх солдат. Я обурливо зловживав коро-лівським указом про рекрутський набір. Замість півтораєста солдат я набрав триєста фунтів. Указ я пред'являв лише синам багатих хуторян, щойно одруженим молодятам або зманіженим боягузам, які цураються барабанного дробу, як чорта, а від пострілу мушкета падають, мов підстрелені качки. Я звертався тільки до цієї кволої породи, і, зрозуміло, всі вони відкупились. Замість них тепер моя рота з усіма рядовими, прапорщиками, капралами і лейтенантами являє собою збіговисько голодранців, подібних до Лазаря на картині, де пси лижуть його рани. Вони ніколи не були солдатами. Це лакеї, яких вигнали за крадіжки, представники молодших гілок роду, позбавлені спадку, збігли трактирні слуги, зубожілі шинкарі та інші покидьки мирного часу, більш пошарпані, ніж старе полкове знамено. Їх я набрав замість тих, що відкупились. Можна подумати, ніби це повернулись сто п'ятдесят блудних синів, які ще вчора пасли свиней і їли помії. Дорогою якийсь дурень спитав мене, з яких шибенець познімав я стільки мерців? Світ не бачив таких страховиськ. Не доведи, боже, з'явитися з ними в Ковентрі. Треба його обійти. Крім того, вони не вміють крокувати і так розставляють ноги, ніби на них колодки. Втім, більшість із них, дійсно, набрано у в'язницях. На весь мій загін знайдеться півтори сорочки, і те, що я назвав половиною сорочки, це, власне кажучи, пара серветок, зшитих разом нашвидкуруч, що накидаються на плечі, як безрукавка герольда. Що ж до цілої сорочки, то я вже не пам'ятаю, чи вкрали її на заїжджому дворі у Сент-Олбані, чи-то у товстоногого шинкаря в Дентрі? Ну, та все одно. Білизни повно на будь-якій горожі.

Входять п р и н ц Г е н р і х і В е с т м о р л е н д.

П р и н ц. О, це ти, Джек-дивись-не-лусни! Як справи, перино-з-пуху?

Ф а л ь с т а ф. Боже мій, Гаррі! Звідки ти, навіжений? Який чорт заніс тебе у Йоркшир? Пробачте, мілорде Вестморленде, я вас не помітив. Я думав, що ваша милість давно вже у Шрусбері.

В е с т м о р л е н д. Так, сер Джоне, мені давно пора туди, та й вам також. Але моє військо вже там. Король, майте на увазі, чекає нас усіх. Доведеться крокувати всю ніч.

Ф а л ь с т а ф. Про мене не турбуйтеся. Я пильний, як кіт, що збирається злизати вершки.

П р и н ц. Саме так, злизати вершки. Від їх злизування ти обернувся на грудку масла. Одначе скажи, що за голодранці плентаються там позаду?

Ф а л ь с т а ф. Це мої солдати, Гаррі.

П р и н ц. Я ніколи не бачив такої жалюгідної потолочі.

Ф а л ь с т а ф. Нічого, для списів вони згодяться. Гарматне м'ясо, гарматне м'ясо! Могили вони заповнять не гірше за інших. Люди як люди, смертні, мій милий, смертні.

В е с т м о р л е н д. Мені здається, сер Джоне, що вони занадто бліді і виснажені; дуже схожі на жебраків.

Ф а л ь с т а ф. Що стосується бідності, я не знаю, де вони її підхопили. А що до

хирлявості, вони нею заразились не від мене.

П р и н ц. Це вже точно, якщо сало в три пальця товщиною не вважати хирля-вістю.

Одначе, поспішай. Персі вже виступив.

Ф а л ь с т а ф. Хіба король уже став табором?

В е с т м о р л е н д. Так, сер Джон, як би нам не запізнитись.

Принц Генріх і Вестморленд ідуть геть.

Ф а л ь с т а ф

Скоріш поїсти квапляться солдати,

А от у бій не варто поспішати.

(Іде геть.)

СЦЕНА 3

Табір заколотників поблизу Шрусбері.

Входять Г о т с п е р, В у с т е р, Д у г л а с, В е р н о н,
офіцери і солдати із знаменами.

Г о т с п е р

Ударимо вночі.

В у с т е р

Не поспішай.

Д у г л а с

Відстрочка їм на користь.

В е р н о н

Я не згоден.

Г о т с п е р

Підкріплень жде король.

В е р н о н

І ми ждемо.

Г о т с п е р

Він впевнений у них, а ми – не дуже.

В у с т е р

Послухай, друже мій, не виступай.

В е р н о н

Хоча б сьогодні бою не зав'язуй.

Д у г л а с

Порада ваша кепська. Тільки страх

Чи обережність вами керували.

В е р н о н

Не треба так зі мною говорити.

Я присягаюсь вам своїм життям:

Для честі я забув про обережність.

Усякий страх відкинув я давно,

Як ви, мілорде, кращий із шотландців.

І завтра ми побачимо в бою,

Хто боягуз.

Д у г л а с

Уже сьогодні.

В е р н о н

Згода.

Г о т с п е р

Сьогодні, я кажу.

В е р н о н

Не розумію,

Чому такі умілі полководці

Не бачать, що потрібно зачекати?

Ще брат свою кінноту не привів

І тільки-но прибув з своєю Вустер.

І люди, й коні ледь живі від втоми.

Завзяття і відвага сплять у них.

Г о т с п е р

Ворожі сили у такому ж стані.

Там стомлені усі від переходу,

А дехто вже із наших відпочив.

В у с т е р

Їх набагато більше. Ради бога,

Не згуртувавши сил, не виступай.

Сурма сповіщає про появу парламентаря.

Входить с е р У о л т е р Б л е н т в супроводі

двох офіцерів і солдата з білим прапором.

Б л е н т

Мене послав король, щоб сповістити

Про мирні пропозиції його.

Г о т с п е р

Ми щиро раді, сер Уолтер Блент,

Вітати вас у таборі своєму.
Шкода, що ви не з нами. З давніх пір
Ви заслужили і любов, і шану.
Та навіть друзі докоряють вам,
Що ви сьогодні у ворожих лавах.

Б л е н т

Не доведи господь, щоб я пішов
Із тими, хто, порушивши закони,
Воює із помазанником божим.
Але до справ. Король бажає знати
Причину невдоволення і дій,
Які зламали громадянський мир
І приклад подають усій країні
Зухвалості, безчинства й непокори.
Якщо заслуги ваші не знайшли
У нього відповідної оцінки, -
А він їх дуже високо цінує, -
Він викласти вас просить побажання.
Король негайно їх задовольнить
І обіцяє повністю пробачить
Призвідців і учасників подій.

Г о т с п е р

Король великодушний. Він уміє
В потрібний час давати обіцянки
І добре знає виконання строк.
Він це довів усій моїй родині,
Одержавши корону з наших рук.
В ті дні він був ще юнаком безвусим.
Забутий і самотній, він прибув
На землю батьківщини із вигнання.
Мій батько ждав на березі його
І втікача зустрів привітно й щиро.
Коли ж від нього він почув, що той
Приїхав тільки за законним спадком,
За герцогством Ланкастерським, коли
Почув присяги і побачив сльози,
Повірів батько і пообіцяв
Йому і допомогу, і підтримку.
Як тільки долетіло до вельмож,

Що граф Нортумберленд – його прибічник,
До нього потягнулися усі.
Влаштовували зустрічі й бенкети
В палацах, замках, селах і містах,
Стояли на мостах і на дорогах,
Несли дарунки, в вірності клялися,
Синів до нього слали у пажі.
Тоді, відчувши міць свою і силу,
Він став потроху клятви забувати,
Які він батьку гаряче давав
В тяжкі часи на березі морському.
Спочатку зміни пропонує він
До застарілих правил про податки,
Що буцімто лежать, немов тягар,
На плечах зубожілого народу.
Волає він про утиски й неправду,
Ридає над стражданнями вітчизни
І привертає цим серця людей.
Домігшись облудою і грою,
Чого бажав, зробив наступний крок:
Звелів рубати голови тим людям,
Кому довірив Річард керування,
Пішовши на Ірландію в похід.

Б л е н т

Я не для того тут, щоб все це слухать.

Г о т с п е р

Тепер про головне. Він короля
З престолу скинув і довів до смерті.
Країну він податками обклав.
І на додаток він іще відрікся
Від графа Марча. Адже Мортимер
На королівство має більше право.
А він не хоче викупить його,
Щоб зовсім той захирів у полоні.
Зі мною він повів себе не так,
Як з переможцем. Плутає, хитрує,
До мене засилає шпигунів.
Він дядька грубо вигнав із наради
І батькові у гніві наказав

Покинуть двір; порушив обіцянки,
Насильства за насильствами творив
І тим примусив нас до непокори.
Не виправдав він наших сподівань!

Б л е н т

Все так і повторити королю?

Г о т с п е р

Ні, що ви, Бленте! Треба міркувати.
Ви поки що вертайтеся назад.
Нехай король парламентам нашим
Повернення безпечно гарантує.
А відповідь і наші побажання
Вам завтра вранці дядько передасть.

Б л е н т

Хай він зустріне милість і прихильність.

Г о т с п е р

Можливо, так і буде.

Б л е н т

Дай-то Бог!

Труби і барабани.

Всі розходяться: Блент зі своїми – в один бік,
Готспер – в інший.

СЦЕНА 4

Йорк. Кімната в палаці архієпископа.

Входять а р х і є п і с к о п і с е р М а й к л.

А р х і є п і с к о п

Щасливої дороги. Якнайшвидше
Цього листа лорд-маршалу вручіть.
Цей – брату Скрупу. Решту – адресатам.
Якби ви знали, як важливо це!

С е р М а й к л

Здогадуюсь про зміст листів, мілорде.

А р х і є п і с к о п

Неважко здогадатись. Завтра – бій,
Що вирішити може наші долі.
Зібравши сильне військо, Болінброк
Під Шрусбері зустріне лорда Персі.
Боюсь, що в того недостатньо сил.
Захворів граф Нортумберленд невчасно
І військ своїх до сина не привів.
Підвів його й Глендавр, що обіцявся
Допомогти, та не з'явився теж,
Злякавшись нещасливого пророцтва.

С е р М а й к л

Все буде добре. З Персі Мортимер.
І Дуглас з ним.

А р х і є п і с к о п

Немає Мортимера.

С е р М а й к л

Та є там Вернон, Вустер і Мордейк,
І ще багато лицарів і знаті.

А р х і є п і с к о п

Але й король зібрав найкращий квіт.
З ним принц Ланкастерський і принц Уельський,
Хоробрий Вестморленд, відважний Блент,
Багато інших славних полководців.

С е р М а й к л

Суперник гідний, нічого казати.

А р х і є п і с к о п

Хотів би вірить в нашу перемогу,
Та обережність не завадить нам.
Потрібно вжити заходів негайних,
Щоб вчасно попередити найгірше.
Якщо програє Персі, то король,
Дізнавшись про мою підтримку бунту,
До Йорку приведе свої війська.
Нам треба добре укріпити місто.

Негайно відвезіть мої листи.
Я напишу ще декому. Бувайте.

Ідуть геть.

Дія п'ята

СЦЕНА 1

Табір короля під Шрусбері.
Входять король Генріх, принц Генріх,
принц Джон Ланкастерський, сер Уолтер Блент
і сер Джон Фальстаф.

Король
Кривавий промінь вранішнього сонця
Ліг на горби. Нерадісний світанок.

Принц
Південний вітер дме, немов трубач,
І нам віщує стогонами лісу
Велику бурю і печальний день.

Король
Нехай він переможених оплаче,
А нашу перемогу просурмить.

Труба на знак приходу парламентаря.
Входять Вустер, Вернон і офіцер з білим прапором.

Це ви прийшли, лорд Вустере? Жалкую,
Що так зустрітись з вами довелось.
Не виправдавши нашого довір'я,
Ви змусили мене знімати плащ
І знов старече тіло пхати в лати.
Недобре це, мілорде, ох, недобре.
Відверто і по-совісті скажіть,
Чи згодні ви негайно припинити
Свої приготування войовничі
І повернутись у законний круг,
Як мирна зірка у свою орбіту,

А не лякати, наче метеор,
Зловісними загрозами потомство?

В у с т е р
Володаре, за себе відповім.
Свій вік дожити згодився б охоче
Я в спокої і тиші. Не чекав
Я розбрату такого поміж нами.

К о р о л ь
Ви не чекали? Як же він відбувся?

Ф а л ь с т а ф. Заколот валявся на дорозі, він його і підібрав.
П р и н ц. Замокни, сороко!
В у с т е р
Володаре, самі ви відвернулись
Від нашої сім'ї, а ми колись
Були для вас щонайвірніші друзі.
Я свій службовий жезл переломив
Заради вас при Річарді. Назустріч,
Щоб вам лише поцілувати руку,
Скавав я день і ніч без відпочинку,
Хоч вищим за положенням я був.
Це я із братом і племінник мій
Дали притулок вам і охорону.
Ви нам клялись в Ланкастері, що ви
Не будете корони домагатись,
А повернути хочете своє.
Законний спадок ваш по смерті Гонта
Був герцогство Ланкастерське. І ми
Заприсяглися вам допомогати.
А тут і щастя посміхнулось вам,
Потік удач на вас раптово ринув:
Відсутність короля, підтримка наша,
Загальний розбрат, смута і розпуста.
Вас огортав жертвний ореол
Вигнанця безневинного. А вітер
Тримав у морі судна короля,
Що із свого невдалого походу,
З Ірландії, додому повертався.
Вважали всі, що він загинув там.

Ви збігом цих обставин скористались,
Щоб одягли на вас його вінець.
Забули ви про клятви, що давали,
І стали ви для нашої родини
Зозулею в гнізді у горобця.
Ви так раптово вирости, що Персі
Не сміли вам на очі показатись,
Щоб ви, бува, не проковтнули нас.
Ми змушені були розправить крила
І, залишивши вас, летіти геть.
Тепер ми проти вас зібрали військо.
Ви зброю нам самі дали до рук
Поводженням бундючним, нелюб'язним,
Невдячністю і нехтуванням клятв.

К о р о л ь

І ви про це на площах і з амвонів
Так часто проголошували людям,
Щоб заколоту вашому надати
Ознаки справедливості в очах
Тих жебраків, роззяв і голодранців,
Які завжди чекають заворушень,
У натовпі людському снуючи?
Але ж для смут постійно вистачає
І дурнів, і корисливих спонук.

П р и н ц

Обидва війська дорого заплатять,
Якщо між нами справді буде бій.
Тому скажіть племіннику, будь ласка,
Що принц Уельський, як і цілий світ,
Шанує Гаррі Персі. Обминувши
Той прикрий факт, що він почав цей бунт,
Являється він прикладом для мене
Сміливості, рішучості, відваги,
Високих почуттів або чеснот.
Із соромом зізнатись вам я мушу,
Що в лицарстві я досі був лінивим,
І Персі докоряв мені за це.
Та все ж я заявляю перед батьком,
Володарем моїм і королем:

Я радий перевазі наді мною
Уславленого імені його
І пропоную, щоб уникнуть крові
Кількох десятків тисяч, розв'язати
Всю суперечку у двобою з ним.

К о р о л ь

(підіймаючись)

На це ми даємо благословення,
Хоч досить є для спротиву причин.
Ні, Вустере, ми любимо народ
І навіть тих, що збилися з дороги,
Що нерозумно перейшли до вас.
Тому я вам відверто пропоную:
Давайте ви, племінник ваш і я,
І всі, хто з вами, спинимо незгоди
І знову будем друзями. Про це
Ви повідомте Готспера і потім
Нам відповідь від нього принесіть.
Якщо ж він поступатись не захоче,
Від нас залежить милість чи відплата:
Все вирішить закон. Щаслива путь.
Не хочу чути ваших заперечень.
Ми лагідні, хоч прикро нам і сумно.
Тож скористайтесь милістю розумно.

Вустер, Вернон і офіцер ідуть геть.

П р и н ц

Вони не приймуть ваших пропозицій.
Для Дугласа і Готспера весь світ –
Лиш привід, щоб у хід пускати зброю.

К о р о л ь

Тим гірше. Командири, по місцях!
Одержавши відмову, атакуймо.
Ми боремось за правду. З нами бог!

Король Генріх, принц Джон Ланкастерський, офіцери і солдати ідуть геть.

Ф а л ь с т а ф (зупиняючи принца). Гаррі, якщо під час бою ти побачиш, що я упав,

закрий собою моє тіло, зроби мені цю дружню послугу.

П р и н ц. Для цього потрібен велетень. Помолись богу і бувай здоровий.

Ф а л ь с т а ф. Добре було б помолитись перед сном, коли б усе це щасливо закінчилося.

П р и н ц. Але ж кожен повинен колись віддати богу душу. (Іде геть.)

Ф а л ь с т а ф. Та строк платежу ще не настав! Куди мені поспішати, якщо він не квапить? Кажуть, що це, мовляв, справа честі. Честь штовхає мене. А що, як честь спровадить мене на той світ, штовхаючи вперед? Що тоді? Чи може честь приставити нову ногу? Ні. А руку? Не може. А вилікувати рану? Теж ні. Отже, честь не хірург? Ні. Що ж тоді честь? Слово. Що у ньому міститься? Повітря. Оце так скарб! Кому вона призначається? В четвер нею вінчають того, хто вмер за неї в середу. Чи відчуває він її? Ні. Чи чує її? Ні. То, може, вона залишиться серед живих? Ні, також ні. Лихослів'я зітре її на порошок. А тому не хочу я честі. Честь – це всього лиш щит, який несуть за гробом. І цим закінчується мій катехізис. (Іде геть.)

СЦЕНА 2

Табір заколотників.

Входять В у с т е р і В е р н о н.

В у с т е р

Ні, Верноне, племінник не повинен

Почути пропозиції про мир.

В е р н о н

Потрібно все йому переказати.

В у с т е р

Навіщо? Адже нам тоді кінець.

Король не може залишитись вірним

Своїм словам про дружбу і любов,

Ніколи не поверне нам довіри

І неодмінно пригадає бунт,

Для цього згодом відшукавши привід.

За нами будуть завжди слідкувати,

Ніколи не позбудуться підозр,

Бо зраднику не вірять, як лисиці:

Як не годуї її, як не учи,

Та хижа сутність виявиться мусить.

Тепер що хочеш, – смійся ми чи плач, –

Нас все одно брехливо розтлумачать.

Чим краще, чим ситніше буде нам,
Тим ближча смерть, немов скоту на бійні.
Племінника, можливо, і пробачать
За молодість, нестриманість, гарячність.
На те йому і прізвисько дали
Гаряча Шпора – Готспер. А за нього
Відповідати доведеться нам,
Мені і батьку. Ми, мовляв, навчили,
Ми – корінь зла, вимоги всі до нас.
Ось через це ми мусим приховати
Від небожа умови короля.

В е р н о н

Тоді кажіть, що хочете, спокійно.
Підтверджую усе. Та ось і він.

Входять Г о т с п е р і Д у г л а с, за ними
офіцери і солдати.

Г о т с п е р

Щасливо повернулись посланці.
Тепер звільнити можна Вестморленда.
Які звістки?
В у с т е р
Король дає нам бій.

Д у г л а с

Потрібно передати нашу згоду
Із Вестморлендом.

Г о т с п е р

Доручіть це лорду.

Д у г л а с

З великим задоволенням зроблю.
(Іде геть.)

В у с т е р

Король не має наміру прощати.

Г о т с п е р

А ви просили? Боже борони!

В у с т е р

Я дорікав йому за зраду слову,
А також виклав стримано образи.
Усе він заперечив і тепер
Він клятвено від клятв своїх відрікся,
Картав нас за невірність і крамолу
І покарати зброєю страхав.

Повертається Д у г л а с.

Д у г л а с

До зброї, славні лицарі, до зброї!
Я королю послав зухвалий виклик.
Його поніс заручник Вестморленд.

В у с т е р

Тебе, небоже, також принц Уельський
На поєдинок викликав при всіх.

Г о т с п е р

Якби ж то розбрат був лише між нами
І більш ніхто не жертвував життям!
Цікаво, як при цьому він тримався?
Презирливо?

В е р н о н

Клянусь душею, ні.
Я виклика більш скромного не бачив.
Так брат позвав би брата фехтувати.
Він віддавав вам шану і хвалу
У виразах шляхетних, гідних принца,
І славословив так, немов би вас
Увічнював, як справжній літописець.
Та в чому він розкрився до кінця,
Так це у соромливості, з якою
Він з вами гірко порівняв себе,
Як пустощі засуджуючий вчитель
І учень, що провину зрозумів.
Таким був виклик. Я ж сказати мушу,
Якщо він тільки виживе в бою,
То в Англії донині не бувало
Більш світлих і привабливих надій,

Яких від нас ховала легковажність.

Г о т с п е р

Ну, друже, ви, здається, закохались
В його безумства. Досі я не чув
Про вибрики такі, як в цього принца.
Хто б він не був, зумію ще до ночі
Так стиснути його в своїх руках,
Що хряснуть всі кістки у нього в тілі.
До зброї, славні лицарі мої!
Товариші, соратники, солдати!
Обов'язок ви знаєте не гірше,
Ніж я, кому ворожа красномовність,
Зумів би пояснити на словах.

Входить г і н е ц ь.

Г і н е ц ь

Мілорде, вам листи.

Г о т с п е р

Не час читати.

Життя коротке, та коли б воно
Було коротшим навіть за годину,
Воно могло б набриднути, якщо б
Його ми витрачали не для слави.
В житті ми не боялись короля,
По-королівськи будемо й вмирати.
І наостанок: славним буде меч,
Коли воює він за справедливість.

Входить д р у г и й г і н е ц ь.

Д р у г и й г і н е ц ь

Пора, мілорде. Близько вже король.

Г о т с п е р

Я радий, що мене перебивають.
Замовкну, бо не майстер щодо слів.
Хай кожен зробить те, на що він здатний.
Я дістаю свій меч. Його клинок,
Можливо, вкриє кров щонайцінніша,
Яка пролитись може у бою.

Сурміть у сурми, бийте в барабани.
Підхоплюйте за мною: "Esperance!"
Обіймемось востаннє. Певен я,
Що багатом із нас не доведеться
Іще хоч раз колись обняти друзів.

Сурми. Всі обіймаються і ідуть геть.

СЦЕНА 3

Поле бою поблизу Шрусбері.
Б'ються окремі воїни і загони. Здалеку лунають сигнали до наступу.
Зустрічаються Д у г л а с і с е р У о л т е р Б л е н т у королівських обладунках.

Б л е н т
Ти хто? Чому постійно у бою
Мене ти переслідуєш?

Д у г л а с
Я - Дуглас.
Тебе я скрізь розшукую, тому що
Мені сказали, ніби ти - король.

Б л е н т
Тобі сказали правду.

Д у г л а с
За подібність
Уже лорд Стеффорд заплатив життям.
Я вбив його недавно замість тебе,
Король англійський Генріх. А тепер
Здавайся у полон або загинь.

Б л е н т
Ніколи я в бою не поступався.
Тому тобі, шотландському зухвальцю,
За Стеффордову смерть я відплачу.

Б'ються. Блент падає. Входить Г о т с п е р.
Г о т с п е р
Коли б ти так під Гольмедоном бився,

Нізащо б я тебе не переміг.

Д у г л а с

Все зроблено. За нами перемога.

Он на землі зарубаний король.

Г о т с п е р

Де?

Д у г л а с

Он лежить.

Г о т с п е р

На жаль, ти помилився.

Я знаю це обличчя. Вбитий – Блент,

Високославний і відважний лицар,

Лише у обладунках короля.

Д у г л а с

От не везе! Високою ціною

Ти заплатив за титул, що позичив.

Даремно короля ти зображав.

Г о т с п е р

На полі бою підставних багато

І всі у королівському вбранні.

Д у г л а с

То, певне, доведеться перебити

Увесь цей королівський гардероб,

Аж поки не зустрінусь з ним самим.

Г о т с п е р

Початок дня віщує перемогу.

Ідуть геть. Здалеку чути крики атакуючих.

Входить Ф а л ь с т а ф.

Ф а л ь с т а ф. Тут тобі не Лондон, де можна ухилитися від розплати, тут від неї не втечеш. Тут нічого не записують на рахунок, а роблять зарубки на голові. Одначе, хто це? Сер Уолтер Блент! Ось вона, честь! Хіба вона не марнота марнот? Я розгарячився, як розплавлений свинець, і став таким же тяжким. До речі, пронеси господи свинець повз мене! З мене досить власних кишок, я не хочу додаткової ваги. Бідні мої голодранці! Я поставив їх у самісіньке пекло. Від ста п'ятидесяти лишилось живими не

більше трьох, та й ті так скалічені, що решту днів своїх будуть просити милостиню край міської брами. Та хто це?

Входить п р и н ц Г е н р і х.

П р и н ц

Чому без діла став? Позич хоч меч.

Он клякнуть наші вбиті. Їх кіннота

Копитами своїми потоптала.

За них ще не помстились. Дай же меч!

Ф а л ь с т а ф. Дай краще, Гаррі, мені відхекатись. Турецький султан Григорій не здійснив таких військових подвигів, як я сьогодні. З Персі ми квити. Я його заспокоїв.

П р и н ц. Ти хочеш сказати, що він неушкоджений? Він живий і шукає тебе, щоб убити. Позич мені свій меч.

Ф а л ь с т а ф. Ну, якщо він живий, меч мені ще знадобиться. Візьми, якщо хочеш, мій пістоль.

П р и н ц. Давай. Та чому він у чохлі?

Ф а л ь с т а ф (виймає із чохла пляшку). Дивись, не обпечись. Він розігрівся від пострілів. Ним можна спалити ціле місто.

П р и н ц. Знайшов час для жартів! (Кидає пляшкою у Фальстафа і йде геть.)

Ф а л ь с т а ф. Добре. Хай згине Персі, якщо задумає наткнутися на мій меч! Якщо ж я буду таким дурним, що сам на нього полізу, хай зробить із мене котлету. Я не шукаю честі, від якої обличчя спотворюється такою гримасою, як у сера Уолтера. Я люблю життя, і якщо воно сумісне з честю, тим краще. Якщо ж ні, — то честь прийде незваною; отже, нічого й старатися.

Іде геть.

СЦЕНА 4

Інша частина поля бою.

Звуки битви. Окремі сутички. Входять к о р о л ь Г е н р і х,
п р и н ц Г е н р і х, п р и н ц Д ж о н Л а н к а с т е р с ь к и й
і В е с т м о р л е н д.

К о р о л ь

Ти весь в крові. Виходь із бою, Гаррі.

Хай Джон тебе у табір відведе.

Л а н к а с т е р

Піду тоді, коли й мене поранять.

П р и н ц

Володаре, вертайтеся до війська.

Відсутність ваша друзів засмутить.

К о р о л ь

Ти кажеш правду. Лорде Вестморленде,

Прошу, у табір принца відведіть.

В е с т м о р л е н д

Ходімо, принце. Я вас відведу.

П р и н ц

Та я не потребую допомоги!

Не приведи господь, щоб принц Уельський

З подряпиною кинув поле бою,

Де торжествує скрізь ворожий меч,

А в поросі й крові лежать герої.

Л а н к а с т е р

Пора. Ми відпочили, Вестморленде.

Обов'язок нас кличе. Уперед!

Принц Джон і Вестморленд ідуть геть.

П р и н ц

Не впізнаю, Ланкастере, тебе!

Не думав я, що ти такий завзятий.

Тебе як брата досі я любив,

Любитиму віднині як героя.

К о р о л ь

Я бачив, як удари лорда Персі

Він відбивав з відвагою, якої

Від юного бійця я не чекав.

П р и н ц

О, цей хлопчина ще далеко піде!

Іде геть.

Звуки бойового кличу. Входить Д у г л а с.

Д у г л а с

Іще один король! Вони ростуть,
Мов голови у гідри. Тож дізнайся:
Я - Дуглас, що вбиває всіх, хто носить
Такий же одяг. Хто ти, лжекороль?

К о р о л ь

Король я справжній, Дугласе. Жалкую,
Що ти зустрів багато підставних,
А не мене. Сини мої шукають
Тебе і Персі там, на полі бою.
Я радий, що мені ти нагодивсь.
Я сам з тобою впораюсь. Тримайся!

Д у г л а с

Боюся, що і ти - лише підробка,
Хоча себе поводиш, як король.
Та хто б не був ти, я тебе здолаю.

Б'ються. Король у небезпеці.

Повертається п р и н ц Г е н р і х.

П р и н ц

А повернись-но, злодіє шотландський,
Бо голову тобі я розтрощу!
Помститися мене послали тіні
Героїв: Ширлі, Стеффорда і Блента.
Я - принц Уельський. А відомо всім,
Що обіцяє він, те і заплатить.

Б'ються. Дуглас відступає і зникає.

Скажіть, ви не поранені, мілорде?

Підкріплення просять Кліфтон і Гоузі.

Я поспішу до Кліфтона.

К о р о л ь

Чекай.

Перепочинь. Свою погану славу
Спокутував ти, вчасно допомігши
Мені у поєдинку. Ти довів,
Що справді дорожиш моїм життям.

П р и н ц

Хіба ви мали сумніви? На мене
Звели мерзенні наклепи! Казали,
Що ніби смерті вашої я жду.
Якби було це правдою, навіщо б
Я Дугласу убити вас не дав?
Його рука, не гірше за отруту,
Могла би вас позбавити життя,
І син ваш був би в смерті цій невинний.

К о р о л ь

До Кліфтона спіши, я – до Гоузі.
(Іде геть.)
Входить Г о т с п е р.
Г о т с п е р
Якщо не помиляюсь, – Гаррі Монмут?

П р и н ц

Ти так сказав, немов би я бажаю
Зректися раптом імені свого.

Г о т с п е р

Я – Гаррі Персі.

П р и н ц

Отже, маю щастя
Я бачити відомого героя,
Бунтівника відважного до того ж,
Якого лиш за іменем я знав.
Я – принц Уельський. Більше, Гаррі Персі,
Не доведеться нам ділити славу.
Двом зорям тісно на одній орбіті,
І Англії у той же самий час
Моєю і твоєю не бувати.

Г о т с п е р

Цього не буде, справді. Доведеться
Із нас обох комусь таки піти.
Як жаль, що в славі ти мені нерівня!

П р и н ц

Надіюсь я, що надолужу це.
На свій вінець я обірву ті лаври,
Що ти собі на шоломі зростив.

Г о т с п е р

Твій гонор, принце, робиться нестерпним.

Б'ються. Входить Ф а л ь с т а ф.

Ф а л ь с т а ф. Так його, так! Бий його, Гаррі! Я ж вам казав, що тут не дитячі забавки.

Повертається Д у г л а с і нападає на Фальстафа.

Той падає, вдаючи з себе мертвого. Дуглас іде геть.

Готспера поранено і він падає.

Г о т с п е р

Забрав ти в мене молодість мою.

Та легше примиритися зі смертю,

Ніж з думкою, що блиск моєї слави

Тепер цілком дістанеться тобі.

Моїй душі болючіше від неї,

Аніж моєму тілу від меча.

Та думкою життя керує наше,

Життям керує час, а час з усім,

Що тимчасове, має зупинитись.

О, як тепер пророчити б я міг,

Коли б мої вуста не затуляла

Невідворотна, невблаганна смерть!

Тепер ти, Персі, прах. Тепер ти їжа...

(Вмирає.)

П р и н ц

"Для черв'яків", - хотів би ти сказати?

Прощай, хоробрий воїне, прощай!

Яке блаженське наше честолюбство:

Зсідається, як випраний рушник.

Коли життя було у цьому тілі,

Йому тісним здавалось королівство.

Тепер достатньо клаптика землі.

В країні, де лежиш ти, не лишилось

Серед живих подібного героя.

Та я кажу про це, бо ти не чуєш,

Інакше б не співав тобі хвали.

Дай, я лице тобі закрию шарфом

І у подяку за такий обряд
Від тебе сам скажу собі "спасибі".
Прощай! Візьми собі на небо славу,
А гіркоту поразки – у могилу.
Її не вставлять в напис на плиті.
(Помічає на землі Фальстафа.)
Ба! Давній друже! Та невже це м'ясо
Життя порятувати не зуміло?
Прощай, мій бідний Джеку, мир тобі.
Багато є людей, чию загибель
Я пережив би легше, ніж твою.
Ти часто звеселяв мої застілля
І жартами полегшував похмілля.
Між втрат, яких зазнав сьогодні двір,
Ти – рідкісний і дивовижний звір.
Допоки труп я випотрошу жирний,
Спи поруч з Персі у дрімоті мирній.
(Іде геть.)

Ф а л ь с т а ф (підіймаючись). Мене випотрошити? Якщо тобі вдасться зробити це сьогодні, я дозволю тобі завтра посолити мене і з'їсти. Чорт візьми, я вчасно прикинувся мертвим, а то б цей шотландець зробив із мене шотландського оселедця. Та хіба я прикидався? Неправда. Прикидатися – значить бути чимось підробним. Ось мертвий – і справді підробка. В кому нема життя, той лиш підробка людини. А прикидатися мертвим, коли ти живий, – це не облуда, а сама щирість. Головна прикраса хоробрості – розсудливість. Вона і врятувала мене. Що за чортівня! Я боюсь цього гарячого, як порох, Персі, хоч він і мертвий. А раптом він тільки прикидається мертвим і зараз встане? А раптом виявиться, що він прикидається ще краще, ніж я? Чи не добити його? Потім буду божитися, що я його вбив. Чому б йому не піднятися, як зробив це я? Мене можуть переконати лиш власні очі, а тут мене ніхто не бачить. Тому вибачайте, одержуйте нову рану в стегно (підколює труп) і рушайте зі мною. (Бере на плечі труп Готспера.)

Повертаються п р и н ц Г е р і х, п р и н ц Д ж о н Л а н к а с т е р с ь к и й і кілька солдат.

П р и н ц

Із хрещенням вітаю бойовим!

Ти працював мечем сьогодні добре.

Л а н к а с т е р

Чи вірити очам? Таж ти мені

Казав, що товстуна твого убили?

П р и н ц

Авжеж, я бачив сам його убитим,
Лежав він бездиханний на землі.
То ти живий? Чи тільки гра уяви,
Обман очей? Молю тебе, скажи.
Чи те ти, чим здаєшся? Говори.

Ф а л ь с т а ф. Звичайно, те. Я не двійник. Та хай я буду Джек чорт знає хто, якщо я не Джек Фальстаф. Ось вам ваш Персі. (Кидає тіло на землю.) Якщо вашому батьку заманеться віддячити мені, добре. А ні, то хай наступного Персі він вбиває сам. Я розраховую тепер стати графом чи герцогом, не менше.

П р и н ц. Що це значить? Я сам убив Персі і бачив тебе мертвого.

Ф а л ь с т а ф. Он як? Господи, господи! Яка дивовижна безсовісність! Справді, я лежав бездиханний, так само, як і він. Та потім обоє підхопились тієї ж хвилини і ще добру годину бились за шрусберійським баштовим годинником. Вірте мені, якщо я заслуговую на довіру; а якщо не вірите, на вас лягає ганьба невдячності, що моя доблесть залишиться без нагороди. Клянусь життям, що я завдав йому цю рану у стегно. Якби він був живий, у нього б не вистачило нахабства заперечувати це, а то я загнав би в нього ще раз цей меч по самісіньке руків'я.

Л а н к а с т е р

Не чув я дивовижнішої казки.

П р и н ц

Подібного не бачив брехуна.
Іди, красуйся з ношею на спині.
Якщо тобі неправда допоможе,
Як правду я її роззолочу.

Сурми дають сигнал до відступу.
Суперник дав до відступу сигнал.
Вітаю з перемогою! Ходімо,
Оглянемо з горба все поле бою,
Хто з наших друзів вбитий, хто живий.

Принц Генріх і принц Джон ідуть геть.

Ф а л ь с т а ф. Піду за ними. Здається, на мене чекає нагорода. Нагороди, Господи, всякого, хто нагородить мене. Якщо я тепер піду вгору, треба буде трохи схуднути. Буду пити проносне, не питиму хересу, житиму пристойно, як порядна людина. Фальстаф дає знак солдатам підняти тіло Готспера і іде з ними геть.

СЦЕНА 5

Намет короля Генріха.

Сурми і барабани. Сидить король Генріх.

Стоять принц Генріх, принц Джон Ланкастерський,
Вестморленд, офіцери.

Вводять під вартою Вустера і Вернона.

Король

Чекає кожен заколот відплата. –

Чи не з тобою, Вустере, послали

Ми в табір ваш свою любов і мир?

Спотворив ти злочинно зміст послання

І тим довіру Персі обманув.

Три лицарі і граф, в бою убиті,

Так само, як і тисячі солдат,

Могли б тепер лишитися живими,

Якби ти чесно, як християнин,

Між нами відновив колишню згоду.

Вустер

Зробити так примусили мене

Турботи про родинний порятунок.

Скоряюсь я тому, що заслужив,

Бо я на цей обман пішов свідомо.

Король

Хай Вустера і Вернона ведуть

На страту. Інших вислухаєм потім.

Варта відводить Вустера і Вернона.

Які звістки останні з поля бою?

Принц

Коли побачив Дуглас зраду щастя,

Загибель Персі і загальний жах

Безладно відступаючого війська,

Він сам навітки кинувся за ним.

Але раптово кінь його спіткнувся.

Розбившись, вершник втрапив у полон,

І зараз Дуглас в мене у наметі.

Благаю вас дозволити мені
Його подальшу вирішити долю.

К о р о л ь
Не суперечу.
П р и н ц
Милий брате Джоне!
Піди, зроби цю благородну справу:
Дай Дугласу свободу. Хай іде,
Без викупа, куди він побажає.
Ударами своїми по шоломах
Примусив він відвагу поважати
І в наших ворогах.

Л а н к а с т е р
Зроблю я це
З великим задоволенням.

К о р о л ь
Тепер
Лишається нам військо розділити.
Ти, Джоне, разом з лордом Вестморлендом
На Йорк негайно вирушиш, де граф
Нортумберленд з прелатом Скрупом разом
Готуються до спротиву ретельно.
А я і Гаррі рушимо в Уельс
Глендавра упокорити і Марча.
Одне зусилля ще потрібне, власне,
І остаточно заколот погасне.
Повинні ми не розгубити сили,
Аж поки ми зухвальців не провчили.

Ідуть геть.

КОРОЛЬ
ГЕНРІХ ЧЕТВЕРТИЙ

ЧАСТИНА ДРУГА

ДІЙОВІ ОСОБИ

Король Генріх Четвертий
Генріх, принц Уельський, згодом
король Генріх П'ятий,
Томас, герцог Кларенс,
Принц Джон Ланкастерський,
Принц Гемфрі Глостер, сини короля.

Граф Уорік,
Граф Вестморленд,
Граф Соррей,
Гауер,
Гаркот,
Блент, прибічники короля.

Лорд Верховний суддя.
Його помічник.

Граф Нортумберленд,
Скруп, архієпископ Йоркський,
Лорд Мубрей,
Лорд Гастінгс,
Лорд Бардольф,
Сер Джон Кольвіль, супротивники короля.

Треверс,
Мортон, слуги Нортумберленда.

Сер Джон Фальстаф.
Паж Фальстафа.
Бардольф.
Пістоль.
Пойнс.
Пето.

Шеллоу,
Сайленс, мирові судді.
Деві, слуга Шеллоу.

Цвіль,
Хмара,
Лишай,

Неміч,
Теля, рекрути.

Кліщ,
Кіготь, поліцейські.

Леді Нортумберленд.
Леді Персі.
Містрис Куїклі, трактирниця в Істчипі.
Доль Тершит.

Лорди, офіцери, солдати, пажі, городяни, воротар, гінці, два судових пристави, трактирні слуги, поліцейські,
слуги і почет.

Втілення Поговору — у пролозі.
Танцюрист, що читає епілог.

Місце дії – Англія початку п'ятнадцятого століття.

ПРОЛОГ

Уоркуорт. Майданчик перед замком.
Входить Втілення Поговору в одязі,
розмальованому язиками.

Втілення Поговору
Зімкніть уста і нашороште вуха:
До вас прибув з чутками Поговір.
А хто, скажіть, їх слухати не хоче?
Зі сходу мчу на захід я, вітри
У свій візок запрягши замість коней.
Я сповіщаю всюди про події,
Що трапились деінде на землі.
Розносять незчисленні язики
Плітки й брехню на всіх наріччях світу.
Ні наклепу, ні вигадки немає,
Яких не розповсюдили б вони.
Брешу про мир напередодні воєн,
Залякую війною в час затишшя,
Коли усюди спокій і, напевне,
Людей турбує зовсім інше зло.

По суті, Поговір – звичайна дудка,
В яку дудять обман, здогадка, заздрість.
На цій сопілці велелюдний натовп
Уміє грати краще за усіх.
Та все оце пояснювать вам зайве,
Бо надто добре ми знайомі з вами.
Ми всі отут немов одна сім'я.
Скажу, навіщо я сюди з'явився:
Отож, уже летить правдива звістка
Про перемогу Генріха. Я хочу
Неправдою цю правду підмінити.
Під Шрусбері розбите військо Персі
І заколот потоплений в крові
Бунтівників. Та я про ці події
Мовчатиму. Я тут, щоб роздзвонити,
Що Гаррі Монмут вбитий у бою
Мечем героя Готспера, що Дуглас
В двобою обезглавив короля.
Оце таку брехню я розпускаю
У селах придорожніх і містах,
Які лежать між Шрусберійським полем
І мурами цього старого замку,
Поточеними сильно хробаками,
Де досі прикидається недужим,
Чекаючи звісток, Нортумберленд.
Гінці йому привозять лиш неправду,
Якою світ завдячує мені.
Готовий він задовольнитись нею,
Та краще б не втішався він брехнею.
(Іде геть.)
Дія перша

СЦЕНА 1

Там же.
Входить л о р д Б а р д о л ь ф.

Л о р д Б а р д о л ь ф
Гей, хто там? Відчиніть!
В о р о т а р відчиняє ворота.
Чи вдома граф?

В о р о т а р

Так, вдома. Як, мілорде, доповісти?

Л о р д Б а р д о л ф

Скажи, лорд Бардольф біля брами жде.

В о р о т а р

Граф у садку. Якби-то ваша воля

Постукати у хвіртку, – він озветься.

Входить Н о р т у м б е р л е н д.

Л о р д Б а р д о л ь ф

А ось він несподівано і сам.

Воротар іде геть.

Н о р т у м б е р л е н д

Які новини, лорде? Кожна мить

Народжує нечувані події.

Вони, неначе норовистий кінь,

Свою вузду порвавши, на скаку

Ламають перешкоди на дорозі.

Л о р д Б а р д о л ь ф

З-під Шрусбері новини я привіз.

Н о р т у м б е р л е н д

Новини ці хороші, сподіваюсь?

Л о р д Б а р д о л ь ф

Які лиш може серце побажати.

Поранено смертельно короля.

Принц Генріх вбитий вашим славним сином,

Обидва Бленти Дугласом убиті.

Утік із поля бою Вестморленд,

З ним разом Джон Ланкастерський і Стеффорд.

А Монмутів лінивий кнур Фальстаф

Потрапив у полон до Гаррі Персі.

Який великий успіх, чи не так?

Такої перемоги не бувало

З часів щасливця Цезаря!

Н о р т у м б е р л е н д

Звідкіль

Дістали ви відомості про битву?

Ви в Шрусбері були? Ви бились там?

Л о р д Б а р д о л ь ф

Я говорив з одним, що звідти йшов.

Він був на вигляд чоловік поважний

І присягався, що усе це – правда.

Н о р т у м б е р л е н д

Та ось слуга мій Треверс. Я послав

На розвідку його іще в вівторок.

Входить Т р е в е р с.

Л о р д Б а р д о л ь ф

Мілорде, я зустрів його в дорозі.

Новини знає він зі слів моїх.

Н о р т у м б е р л е н д

Які новини, Треверсе, приніс ти?

Т р е в е р с

Від лорда я почув про перемогу

І повернув коня свого назад,

Та в лорда кращий кінь, і я відстав.

Коли він зник, з'явився інший вершник.

Він наздогнав і, стримавши коня,

Спитав мене, як їхати на Честер.

Я показав дорогу й попросив

Розповісти, що знає він про битву.

На це він відповів мені похмуро,

Що Персі щастя зрадило в бою

І що "гаряча шпора" охолола.

Нічого не додавши, він встромив

Зірчасті шпори в змучену тварину

І геть помчав, здіймаючи пилюку

І простір поглинаючи немов.

Н о р т у м б е р л е н д

Що ти сказав? Чекай-но. Повтори.

Що Готсперове тіло охололо

І заколоту щастя не було?

Л о р д Б а р д о л ь ф

Не треба сумніватися, мілорде.

Якщо ваш син не переміг у битві,

Я за шнурок шовковий віддаю

Своє баронство, присягаюсь честю.

Н о р т у м б е р л е н д

Та звідки ж взяв подробиці той вершник?

Л о р д Б а р д о л ь ф

Він, певне, мародер, що вкрав коня

І з ним чимдуж тікав із поля бою.

Молов, що прийде в голову йому.

Та ось іще гінець несе новини.

Входить М о р т о н.

Н о р т у м б е р л е н д

Погляньте на обличчя у слуги:

Воно сумне, немов жалобна стрічка.

Таким буває берег після бурі,

Спустошений набігом хвиль морських.

Ти, Мортоне, із Шрусбері з'явився?

М о р т о н

Без пам'яті тікав я звідтіля,

Де смерть страшну личину одягнула,

Щоб ще сильніше налякати нас.

Н о р т у м б е р л е н д

Та як там син і брат мій? Ти тремтиш

І блідість щік твоїх віщує горе

Іще раніше, аніж твій язик.

Таким колись, напевне, був гінець,

Розгублений, знесилений, спітнілий,

Який прибіг Пріама сповістити

Глухої ночі про пожежу Трої.

Та перш ніж слово вимовить він встиг,

Пріам побачив сам вогонь пожежі.

Отак і я в очах твоїх читаю

Жахливу звістку про загибель сина.
Ти розпочав би здалеку, напевне,
І розповів про героїчні вчинки:
"Ось так зробив ваш син, а так – ваш брат,
Так бився мужній Дуглас." А в кінці,
Щоб справді приголомшити мене,
Промовив би, що всі вони убиті.

М о р т о н
Живим лишився Дуглас, брат ваш – теж.
Одначе, син ваш...

Н о р т у м б е р л е н д
Син помер? Убитий?
Як я боявся! Як передбачав!
Біду ми відчуваємо відразу,
Лиш боїмось підтвердження почути.
Ну, Мортоне, спростуй мої підозри,
Скажи, що граф твій дурень і слинько.
Образу з насолодою сприйму я,
За викриття тебе нагороджу.

М о р т о н
Як можу суперечити я вам?
Людина ви розумна й прозорлива.
Побоювання ваші справедливі.

Н о р т у м б е р л е н д
Та все ж не кажеш ти, що син помер.
Навіщо ти хитаєш головою,
Немов би заперечуєш загибель?
Не ображає нас язик того,
Хто нам приніс про смерть печальну звістку.
Грішить лиш той, хто бреше про мерця,
Не той, хто сповістив про смерть людини.
Хоч важко бути вісником нещастя,
Бо голос цей залишиться назавжди
Ненависним, як погребальний дзвін.

Л о р д Б а р д о л ь ф
Не вірю я у те, що Готспер вбитий.

М о р т о н

Мені вас переконувати гірко,
Та бачив я без пам'яті, в крові,
Рукою принца зваленого Персі,
Який, упавши, більше не вставав.
Він за життя відвагою своєю
До бою надихав бунтівників.
Коли ж пішли чутки, що він убитий,
Відвагу й мужність втратили усі.
Він всіх єднав. Лиш ним тримався бунт.
Без нього все розпалось на частини.
Ця звістка приголомшила усіх,
І військо просто кинулось тікати.
Тоді в полон потрапив брат ваш Вустер
І Дуглас був захоплений також.
А він тримався мужньо, перебивши
Трьох підставних в одежі короля.
Та тут і він злякався чи здригнувся
І повернув коня свого назад.
Але спіткнувся кінь. Упавши, Дуглас
Розбився і потрапив у полон.
Отож, король, у битві перемігши,
Частину війська вже послав на вас.
Його ведуть принц Джон і Вестморленд.
Оце й усі звістки.

Н о р т у м б е р л е н д

Сльозам і тузі
Ще прийде час. Але спасибі їм:
У їх отруті містяться і ліки.
Коли б я був здоровий перед цим,
Захворів би, одержавши ці вісті.
Та я хворів і видужав від них.
Як немічний страждалець раптом рветься
Із ліжка у випадку лихоманки,
Так і моєму змученому тілу
Нестяма горя сили додає.
Геть костур! Мушу стати я на ноги,
Убратися в залізні рукавиці,
Зірвати цю пов'язку з голови!
Вона – не шолом і поганий захист
Від влади королівської, яку

Одержана над сином перемога
Так збуджує й підбурює до дій.
Шолом сюди! До брів його насуну
І кину виклик найчорнішим дням,
Якими тільки здатні ворожнеча
І час тяжкий загрожувать мені.
Хай небо, розпанахане над нами,
Затопить землю водами потопу!
Нехай порядок згине! Хай у людях
Дух Каїна прокинеться, серця
Наповнивши ущерть бажанням крові,
Щоб закінчилась ця жорстока гра
І оселився всюди морок смерті.

Т р е в е р с

Мілорде, не хвилюйтесь так, будь ласка.

Л о р д Б а р д о л ь ф

І не втрачайте розум від страждань.

М о р т о н

Від вашого здоров'я, не забудьте,
Залежить доля спільників по бунту,
Але, віддавшись пристрастям бурхливим,
Ви похитнути можете його.
Напевне ж, ви, підтримуючи бунт,
Передбачали наслідки можливі
І зважили мінливості війни.
Ви знали, що смертельного удару
Зазнати може кожен у бою,
Що син ваш з небезпекою жартує,
Бо звик балансувати над проваллям,
Куди упасти легше, ніж пройти.
Ви знали, що вразливий він і смертний,
Як всі навкруг, і що його відвага
Веде туди, де більше ллється кров.
Усе ви розуміли, та, одначе,
Йому ви наказали виступати
І рішення свого не відмінили.
То що ж, мілорде, трапилось тоді
У сутичці рішучій з ворогами,

Чого ви передбачить не змогли?

Л о р д Б а р д о л ь ф

Усіх нас засмутила ця поразка,
Але хіба хоч хтось із нас не знав
Непевності і хиткості удачі?
Наважитись плисти у океан
Не зупинила нас можливість бурі.
Так діяти потрібно і тепер:
Життя й майно – усе віддати треба,
Щоб знов повстати проти короля.

М о р т о н

Як чув я мимохідь, єпископ Йоркський
Озброївся, прибічників зв'язавши
Міцнішою присягою, ніж Персі.
На жаль, ваш син командував в бою
Не душами людей, а лиш тілами.
Їх мучила свідомість беззаконня,
Гнітило й зупиняло слово "бунт".
Здавалось, що на нашій стороні
Лише мечі, а що серця і руки
Скував мороз, мов рибу у ставку.
А тут зовуть єпископа святим,
А заколот звели у символ віри.
Готові всі підтримати його.
З Помфретських плит єпископ зішкребе
Кров Річарда, щоб нею присягатись,
Що посланий всевишнім захистити
Нещасний край від влади Болінброка,
І вирушать за ним і чернь, і знать.

Н о р т у м б е р л е н д

Я знав про це, але під впливом горя
Розпитувать подробиці не міг.
Ходімо в замок. Вирішити треба,
Як діяти нам далі, щоб помститись.
Потрібно довершити розпочате.
Цінуймо друзів. Їх не так багато.

Ідуть геть.

СЦЕНА 2

Лондон. Вулиця.

Входить Ф а л ь с т а ф, за яким х л о п ч и к - п а ж
несе його щит і меч.

Ф а л ь с т а ф. Ну, велетню, що сказав лікар про мою сечу?

П а ж. Лікар сказав, що сама по собі вона чудова, але її власник може бути дуже хворим.

Ф а л ь с т а ф. Кожен вважає за честь глузувати з мене, ніби на світі немає інших розваг. Я не тільки жартую сам, але постійно являюсь об'єктом дотепів. Ось я іду з тобою, наче свиня, що зжерла усіх своїх поросят, крім одного. Або я нічого не розумію, або принц навмисне приставив тебе до мене для контрасту. Краще б тобі стирчати замість пера на моєму капелюсі, аніж таскатись за мною слідом. Ніколи ще не служив мені камінець із персня. Але я тебе не оправлю ні золотом, ні сріблом, а відішлю назад цьому молокососу принцу, у якого підбо-ріддя ще не вкрилось пухом. Та швидше борода виросте в мене на долоні, аніж у нього на щоках! А він не соромиться запевняти, що в нього королівське обличчя. Можливо, Господь коли-небудь і завершить його, та він уже ходить півником, ніби був дорослим, коли його батько ще парубкував. Ну, хлопче, що сказав містер Домбльтон відносно атласу на штани і накидку для мене?

П а ж. Він сказав, сер, що вимагає надійнішого поручителя, ніж Бардольф. Він відмовляється прийняти його або вашу розписку. Йому недостатньо такого забезпечення.

Ф а л ь с т а ф. Ну, то нехай згорить від спраги, як той багач із притчі. Диво-вижний негідник! Дурити чесну людину обіцянками, а потім вимагати поручи-тельства. Я скоріше погоджусь, щоб в рот мені насипали отрути для пацюків, аніж затикали його словом "забезпечення". Я чекав, що він мені пришле півсот-ні футів атласу, як шляхетному лицарю, а він шле мені це слово - забезпечення! Хай спить безпечно і не помічає, як дружина йому наставляє роги. Де Бардольф?

П а ж. Він вирушив у Смітфілд купити вам коня.

Ф а л ь с т а ф. Є приказка: "Не наймай слугу на паперті, не купуй коня у Смітфілді і не женись на повії". Бардольфа я найняв у соборі святого Павла, а коня він купує в Смітфілді. Для повноти картини лишається женитись на повії.

П а ж. Сер, он іде лорд, який посадив у тюрму принца за те, що той поліз на нього з кулаками, заступаючись за Бардольфа.

Ф а л ь с т а ф. Ходімо, я не бажаю його бачити.

Входять В е р х о в н и й с у д д я з п о м і ч н и к о м.

С у д д я. Хто це там пішов?

П о м і ч н и к. Це Фальстаф, мілорде.

С у д д я. Той, що був під слідством за пограбування?

П о м і ч н и к. Так, мілорде. Але він відзначився під Шрусбері, і тепер, як я чув, його

посилають з дорученням в армію герцога Ланкастерського.

С у д д я. Он як? В Йорк? А покличте-но його сюди.

П о м і ч н и к (наганяючи Фальстафа). Сер Джоне Фальстафе!

Ф а л ь с т а ф (не озираючись). Хлопче, скажи йому, що я глухий.

П а ж. Гукайте голосно. Мій хазяїн глухий.

С у д д я. Авжеж, глухий. Особливо до добра. Смикни його за рукав. Мені треба з ним поговорити.

П о м і ч н и к (торкаючись ліктя Фальстафа). Сер Джоне...

Ф а л ь с т а ф. Як? Такий молодий парубок – і просить милостиню? Хіба нема війни? Хіба немає діла? Хіба королю не потрібні сильні руки, а бунтівникам – солдати? Звичайно, стати на бік зрадників – ганьба, але просити милостиню – ще гірше, ніж служити зрадникам.

П о м і ч н и к. Ви помиляєтесь відносно мене, сер.

Ф а л ь с т а ф. Хіба я сказав, що ви чесна людина? Тоді вибачте. Я зробив грубу помилку.

П о м і ч н и к. Дозвольте вам сказати, що ви б збрехали, назвавши мене нечесним.

Ф а л ь с т а ф. Щоб я дозволив тобі це сказати? Хай мене повісять, якщо я це дозволю. Та краще хай повісять тебе, якщо ти сам собі це дозволиш. Геть, дия-воле! Згинь!

П о м і ч н и к. Сер, мілорд хоче з вами говорити.

С у д д я. Сер Джоне Фальстафе! Мені треба вам сказати кілька слів.

Ф а л ь с т а ф. Ваша милосте! Дай вам бог здоров'я. Радий, що бачу вас у місті; я чув, що ви хворі, мілорде. Сподіваюсь, це лікар порадив вам вийти з дому? Хоч ви, мілорде, ще не переступили межі молодості, та все ж час нещад-ний. Тому благаю вашу милість піклуватись про своє дорогоцінне здоров'я.

С у д д я. Сер Джоне, чому ви не прийшли, коли я посилав за вами перед вашим від'їздом до Шрусбері?

Ф а л ь с т а ф. З вашого дозволу, мілорде, я чув, що його величність король повернувся з Уельсу дещо засмученим?

С у д д я. Мова не про його величність. Я питаю, чому ви не прийшли, коли я вас кликав?

Ф а л ь с т а ф. Я чув, ніби з нашим улюбленим монархом знову стався напад апоплексії?

С у д д я. Пошли йому зцілення, боже! Але мова про вас. Не ухиляйтесь від теми.

Ф а л ь с т а ф. З вашого дозволу, мілорде, ця апоплексія – щось на зразок летаргії або застою крові. Ви лиш подумайте, що за кара!

С у д д я. Навіщо ви мені це кажете? Хай вона буде чим завгодно.

Ф а л ь с т а ф. Вона виникає від великого смутку, від непомірних занять і пе-ревтоми мозку. Я читав про це десь у Галена. Це щось подібне до глухоти.

С у д д я. Здається, ви також хворі на неї: ви не чуєте, що я вам кажу.

Ф а л ь с т а ф. Справді, мілорде. Одначе, в мене це від неувважності і гострої непокори – застарілої хвороби, якою страждають мої вуха.

С у д д я. Кілька ударів по п'ятах палицею вибили б із ваших вух цю хворобу. Я не відмовлюсь бути вашим лікарем.

Ф а л ь с т а ф. Я бідний, як Іов, мілорде, але не такий терплячий. Ліки у великій кількості мені не по кишені. Якщо ви пропишете мені мікстуру ув'яз-нення, то лиш в дозах, що відповідають моєму статку.

С у д д я. Я посилав за вами, щоб говорити про звинувачення у кримінальній справі.

Ф а л ь с т а ф. А я не з'явився за порадою мого адвоката.

С у д д я. Ви дозволяєте собі, сер Джоне, велику розбещеність.

Ф а л ь с т а ф. Мої розміри не дозволяють мені триматись у скромних межах.

С у д д я. Прибутків у вас катма, а запити непомірні.

Ф а л ь с т а ф. Я бажав би, щоб усе було навпаки: щоб мої статки були великі, а забаганки скромні.

С у д д я. Ви збиваєте принца з праведного шляху.

Ф а л ь с т а ф. Це принц зводить мене. Я не здатен бути повадирем, бо ходити мені важко.

С у д д я. Добре. Не будемо роз'ятрювати стару рану. Ваша поведінка під Шрусбері дещо згладила ваші нічні подвиги на Гедських пагорбах. Дякуйте нашому неспокійному часу, що вас залишили в спокої у тій справі.

Ф а л ь с т а ф. Мілорде!

С у д д я. А оскільки все обійшлося, сидіть тихо, щоб не розбудити сплячого вовка.

Ф а л ь с т а ф. Будити вовка не варто, як нюхати сліди лисиці.

С у д д я. Ви ніби свічка, краща частина якої вже згоріла.

Ф а л ь с т а ф. Велика святкова свічка із сала. Якщо б я сказав – із воску, то теж велика.

С у д д я. Кожна сива волосина на вашому обличчі повинна була би збільшу— вати вашу поважність.

Ф а л ь с т а ф. А хіба моя вага не поважна?

С у д д я. Ви усюди супроводите принца, як злий дух.

Ф а л ь с т а ф. Ні, ні, мілорде, злий дух дуже легкий, а кожен, хто на мене гляне, не матиме сумнівів щодо моєї ваги. А все ж таки в певному відношенні мій курс знизився. У наш продажний час доброчесність так упала в ціні, що справжнім сміливцям доводиться водити ведмедів, а розумним найматися у трактирні слуги і витрачати свою спритність на пред'явлення рахунків. Всі інші якості, що притаманні людині, в наш час не варті ламаного гроша. Ви, старі, не розумієте, на що ми, молоді, здатні; ви міряєте наш запал гіркотою вашої жовчі; а ми, правду кажучи, схильні іноді до безглуздя.

С у д д я. Як ви можете відносити себе до молодих, коли відмічені усіма ознаками старості? Хіба у вас не сльозяться очі, не всохли руки, не посивіла борода, не зжовкли щоки, не ослабли ноги, не відвисло черево? У вас хрипкий голос і задишка, у вас подвійне підборіддя, а розуму стало вдвічі менше. Навіщо ж ви напускаєте на себе цю жвавність? Соромтеся, сер Джоне, соромтеся!

Ф а л ь с т а ф. Мілорде, запевняю вас, ці ознаки оманливі, вони у мене з народження. Я

народився о третій після полудня з білою головою і круглим черевом. Що ж до мого голосу, то я надірвав його церковними співами. Не буду наводити інших доказів своєї молодості. Якщо я старий, то лише розумом і розсудливістю. І якщо хтось хоче битися зі мною об заклад, хто краще стрибає – хай викладе гроші, і тоді побачимо. Що ж до ляпаса, якого вам дав принц, то він вчинив як неvvічливий принц, а ви одержали його як розважливий лорд. Я за це його вилаяв, і молодий лев розкаюється. Звичайно, він не сидить у лахмітті і не посипає голову попелом, а навпаки, одягнений в атлас і смакує старий херес.

С у д д я. Пошли Господь принцу кращого товариша!

Ф а л ь с т а ф. Пошли Господь товаришу кращого принца! Я не знаю, як його спекатися.

С у д д я. Дуже доречно, що король розлучив вас з принцем Генріхом. Я чув, що вас посилають до герцога Ланкастерського у діючу армію, що виступила проти архієпископа і графа Нортумберленда?

Ф а л ь с т а ф. Напевне, вам я завдячую цим призначенням. Тому обов'язок усіх, хто залишається вдома в обіймах миру, молитися, щоб ми не потрапили у гаряче діло. Клянусь богом, я взяв у дорогу лише дві сорочки і не хотів би занадто потіти. І взагалі, якщо у гарячу хвилину я здатен розмахувати будь-якою зброєю, окрім пляшки з вином, хай я позбудусь слини і навіки розучусь плюватися. Дивна річ! Варто де-небудь з'явитися небезпеці, як туди неодмінно посилають мене. Я розумію: моє ім'я наводить жах на ворога. Але тоді бережіть такий засіб і звертайтеся до нього лише в крайньому випадку. А ми, англійці, кожне виключення перетворюємо на правило. Ви сказали зараз, що я старий. Чому ж мені не дадуть свідоцтва про звільнення? Я б з радістю позбувся тривоги діючої армії.

С у д д я. Ну, будьте чесною людиною, дійте чесно і хай благословить Господь ваш похід.

Ф а л ь с т а ф. Чи не позичите мені, мілорде, тисячу фунтів на придбання спорядження?

С у д д я. Жодного пенні. Ви надто швидкий: ще нічого не зробили, а вимагаєте визнання. Щасливої дороги! Кланяйтесь від мене лорду Вестморленду, моему кузену. Верховний суддя і помічник ідуть геть.

Ф а л ь с т а ф. Хай мені дадуть щигля, якщо я виконаю це доручення. Певне, жадібність невіддільна від старості, як хіть від молодості. Гей, хлопче!

П а ж. До ваших послуг, сер.

Ф а л ь с т а ф. Скільки грошей у нас в гаманці?

П а ж. Сім срібних монет і два пенси.

Ф а л ь с т а ф. Чим лікувати ці сухоти? Позички лиш затягують хворобу, а сама вона невиліковна. Піди, віднеси цього листа лорду Ланкастерському, а цього – принцу Генріху. Цього передай графу Вестморленду, а цього пані Урсулі. Я щотижня присягаюся женитися на ній, відколи в моїй бороді з'явилась перша сива волосина. Біжи! Ти знаєш, де мене потім знайти.

Паж іде геть.

Чорти б наслали венеричну хворобу на мою подагру, або навпаки! І та, і інша турбують мій великий палець, на нозі. Та не біда, що я шкутильгаю. Звалю це на війну і буду просити пенсію. Розумна людина ніколи не пропаде і навіть із хвороби зможе добути для себе якусь користь.

Іде геть.

СЦЕНА 3

Йорк. Палац архієпископа.

Сидять архієпископ, лорди Гастінгс,
Моубрей, Бардольф та інші.

Архієпископ

Тепер, коли ви знаєте від мене
Про наші плани, хочеться почути:
Що, любі друзі, думаєте ви?
Чи можна сподіватися на успіх?
Ви перший, лорде-маршале, скажіть.

Моубрей

Хоч схвалюю я заколоту цілі,
Вважаю, що у нас замало сил.
Не можемо ми впевнено чекати
Наближення загонів короля.

Гастінгс

За списками складає наше військо
До двадцяти п'яти неповних тисяч.
Крім того розраховуємо ми
Ще на підтримку від Нортумберленда,
Який ошаленів і рветься в бій.

Лорд Бардольф

Скажіть відверто, Гастінгсе, чи досить
Для відсічі наявних наших сил?

Гастінгс

З Нортумберлендом досить.

Лорд Бардольф

А без нього?

Оскільки власних військ у нас замало,
То я вважаю – треба зачекати,
Допоки він не з'явиться сюди.
Ані гроша припущення не варті
У тих ділах, де проливають кров.

А р х і є п і с к о п

Я згоден з вами. Саме через них
Під Шрусбері загинув славний Готспер.

Л о р д Б а р д о л ь ф

Він, справді, необачно покладався
На щедрі обіцянки допомоги
І через них потрапив у біду.
Із військом незначним беззастережно,
Мов у провалля, кинувся у бій.

Г а с т і н г с

Одначе, обгрунтованих припущень
Не варто відкидати на війні.

Л о р д Б а р д о л ь ф

Не на такий, як ця. Тут кожен крок
То – прикра несподіванка, раптовість.
Надіями тут жити небезпечно,
Як рахувать напровесні плоди.
Корисніше чекати, що морози
Загублять цвіт, ніж мріять про врожай.
Коли ми беремося будувати,
Скажімо, дім, складаємо ми план,
Заздалегідь рахуємо витрати
І, бачачи, що вартість будівництва
Не по кишені, зводим дім скромніший
Чи зовсім не будуємо його.
Робити все потрібно нам обачно,
Тим більше у такій великій справі,
Як руйнування цілої держави
І побудова іншої. Тому
Повинні ми розглянути докладно
Мету, підстави і наявні сили.

А то багато нас лиш на папері,
Лиш списками людей, а не людьми.
Наш задум легко може зруйнуватись,
Раптово завалитися, як дім,
Який лишив без вікон і без даху,
Не вклавшись у кошторис, будівельник
На милість вітру, снігу і дощу.

Г а с т і н г с

Коли б велінням долі не судилось
Надіям нашим справдитись на ділі
І допомога нам не надійшла,
То наше військо здатне і без неї
Протистояти війську короля.

Л о р д Б а р д о л ь ф

Невже лиш двадцять п'ять у нього тисяч?

Г а с т і н г с

Не більше, а можливо, навіть менше.
Він змушений при цих загальних смутах
На три частини військо поділити.
Третина війська рушила на нас,
Дві інші – на Глендавра і французів.
Ці сили розпорошені й слабкі.
До того ж, у скарбниці – порожнеча.

А р х і є п і с к о п

Не варто нам боятись, що король
На нас всі сили кинути зуміє.

Г а с т і н г с

Звичайно, ні. А то відкриє він
Глендавру тил, а правий фланг – французам.

Л о р д Б а р д о л ь ф

Хто проти нас веде третину війська?

Г а с т і н г с

Принц Джон і Вестморленд. А сам король
І Гаррі Монмут з іншою – в Уельсі.

Хто на чолі останньої третини –
Не знаю я.

А р х і є п і с к о п

Ну, що ж? У добрий час.
Давайте оголосимо народу
Причину бунту. Сита вже країна
Обранцем коронованим своїм.
Любов народна – то хитка опора,
Щоб зводити на ній надійний дім.
О, натовпе сліпий! Ти Болінброку
Іще недавно віддавав хвалу.
Тепер, коли він став твоїм монархом,
Як ти бажав, ти вже об'ївся ним.
Тебе вже нудить, хочеш ти блювати,
Улюбленця ти вивергнути хочеш,
Як вивергнув ти Річарда колись,
Про що тепер жалкуєш. Ти, як пес:
Що виблюєш, те потім поїдаєш.
Ми живемо у незбагнений час!
Ті, хто бажали Річардові смерті,
Його вважають мало не святим.
А чи давно багнюку ви жбурляли
У голову його, коли він йшов,
Похнюпившись, услід за Болінброком
Крізь чванькуватий Лондон? А тепер
Ви кричите у запалі такому ж:
"Не треба нам живого короля,
Нам Річарда покійного віддайте!"
Отож, ми лиш за втраченим жалкуєм,
А те, що нині маєм, не шануєм.

М о у б р е й

Готові ми усі до боротьби.

Г а с т і н г с

Так хоче час. А ми – його раби.

Ідуть геть.

Дія друга

СЦЕНА 1

Лондон. Вулиця.

Входять т р а к т и р н и ц я, К л і щ та К і г о т ь.

Т р а к т и р н и ц я. Містере Кліще, ви занесли мою скаргу до списку?

К л і щ. Заніс.

Т р а к т и р н и ц я. А де ж ваш судовий виконавець? Він рішуча людина? Він не злякається?

К л і щ (кличе). Гей, де ви там, Кігтю?

Т р а к т и р н и ц я. Ах, ось хто з виконавчим листом? Шановний містер Кіготь?

К і г о т ь. Я тут.

К л і щ. Кігтю, треба заарештувати сера Джона Фальстафа.

Т р а к т и р н и ц я. Так, дорогий Кігтю. Я подала на нього до стягнення.

К і г о т ь. Це може нам коштувати життя. Чого доброго, ще ткне шпагою.

Т р а к т и р н и ц я. Бережіться його, заради Бога. Він частенько дубасив мене у моєму власному домі. Ви подумайте, яка скотина! Ні на що не дивиться, як схопиться за шпагу. Йому тоді все одно: що чоловік, що жінка, що дитина.

К л і щ. Хай тільки він потрапить до моїх рук, а там побачимо!

Т р а к т и р н и ц я. Якщо ви його випустите, я пропала. Боргу за ним стільки, що я зубожію. Схопіть його, милий містере Кліще! Дорогенький Кігтю, дивіть-ся, щоб він не втік. Він, з вашого дозволу, пішов купувати сідло у Паштетний ряд, а потім збирався обідати у містера Смуса, торговця шовком. От зручний випадок затримати його. Змилуйтесь наді мною, спіймайте його! Шістдесят фунтів стерлінгів – не жарти для бідної жінки. Я вже терпіла-терпіла, терпіла-терпіла, а в нього що не день, то "завтра", що ні день, то "завтра", і все нові від-строчки та відмовки. Треба ж знати міру, врешті-решт і терпіння лусне! Невже я осел чи якась інша в'ючна тварина – мовчки зносити все, що покладуть? Господи, твоя воля, он він іде! І з ним цей сизоносий мерзотник, Бардольф! Не осоромтесь, дорогенькі! Не осоромтесь! Містере Кліще, містере Кігтю, три-майте його, тримайте!

Входять Ф а л ь с т а ф, Б а р д о л ь ф і п а ж.

Ф а л ь с т а ф. Що за крик? Чия кобила здохла?

К л і щ (хапаючи Фальстафа за плече). Сер Джоне, я вас арештую за позовом містріс Куіклі.

Ф а л ь с т а ф. Геть, холопи! Візьмись за меч, Бардольфе. Рубай голову цьому негіднику, а цю повію – в канаву!

Т р а к т и р н и ц я. Мене в канаву? Я тебе самого кину в канаву. Бач, що вигдавав! Ах ти, виродку, ах, мерзотнику! Проби! Гвалт! На кого ти, злодіє, зама-хуєшся? На королівських слуг? Ах ти, лиходіє, душоубе, смертовбивце!

Ф а л ь с т а ф. Додолу їх, Бардольфе!

К л і щ. Допоможіть, допоможіть!

Т р а к т и р н и ц я. Рятуйте, люди добрі, заступіться! Ось збіжаться зараз, по-кажуть тобі! Що, не подобається? Що, узяв, головорізе? Узяв, злодіє?

Ф а л ь с т а ф. Не підходь, шалена бабо! Геть звідси, потаскухо, бо з тебе пух полетить! Входить В е р х о в н и й с у д д я з вартою.

С у д д я. Що тут сталося? Що за шум?

Бардольф і паж відступають вбік. Кліщ і Кіготь хапають Фальстафа.

Т р а к т и р н и ц я. Змилюйтесь, мілорде! Захистіть бідну жінку!

С у д д я

Фальстафе! Знову бешкет влаштували?

Для того вам дали звання і чин?

Ви musiли вже рушити до Йорку.

(До Кліща і Кігтя.)

А ви чому у нього уп'ялись?

Т р а к т и р н и ц я. Високошановний лорде, я бідна вдова з Істчіпу. Він ареш-тований за моїм позовом.

С у д д я. На яку суму?

Т р а к т и р н и ц я. Не на суму, ваша милосте, а на все, що в мене було. Він з'їв мене з усім будинком і господарством. Весь мій статок зник у цьому товстому череві. Хай поверне хоч частину, а то я буду тиснути на нього у нічних кошмарах.

Ф а л ь с т а ф. Ну, я й сам би притиснув тебе, якщо б вдалося видертися.

С у д д я. Як вам не соромно, сер Джоне? Як може порядна людина таке казати? Довго ви ще будете знущатися з неї?

Ф а л ь с т а ф. Скільки я тобі заборгував? Кажи!

Т р а к т и р н и ц я. Якби ти був чесною людиною, ти згадав би, що, крім грошей, ти заборгував мені себе. Пам'ятаєш, на Трійцю ти сидів у моїй дельфі-новій кімнаті за круглим столом біля каміна, коли принц розбив тобі голову? Ти сказав, що його батько схожий на віндзорського співака, і принц образився. Я відмивала з тебе кров, і ти на моєму позолоченому келиху присягнувся одружитися зі мною. Невже ти цього зречешся? Тут іще зайшла до мене сусідка Кич, дружина м'ясника, і каже: "Кумасю Куіклі, позичте мені оцту, в мене раки на вечерю". Тобі теж захотілось раків, а я сказала, що раки при свіжій рані можуть зашкодити. Чи, може, я все це вигадала? Хіба не ти мені сказав, як тільки вона пішла, щоб я не була запанібрата з простим людом, бо скоро стану дворянкою? Хіба не ти поцілував мене і звелів принести тобі тридцять шилінгів? Я тебе примушу присягнутися на Біблії – спробуй відмовитись.

Ф а л ь с т а ф. Мілорде, це – бідна божевільна. Вона на все місто кричить, що її старший син схожий на вас. Замолоду вона була багатою, але збідніла і втратила глузд. Що ж до цих дурних поліцейських, то я вимагаю відшкодування за їх помилку.

С у д д я. Сер Джоне, сер Джоне, ваша здатність називати біле чорним мені добре відома. Ваша самовпевненість і весь цей потік слів, що ви промовляєте з такою безсоромністю, не можуть мене обманути. Я бачу, що ви зловживали лег-ковір'ям і

поступливістю цієї жінки.

Т р а к т и р н и ц я. Істинно так, мілорде.

С у д д я. Чекай, не перебивай. Заплатіть їй борг і спокутуйте свою провину перед нею. Перше ви можете зробити готівкою, а друге – щирим каяттям.

Ф а л ь с т а ф. Мілорде, я не можу залишити без відповіді цю догану. Прямо-ту і сміливість ви називаєте самовпевненістю і нахабством; по-вашому, добро-чесний лиш той, хто вклоняється і мовчить. Ні, мілорде, при всій повазі до вас, я кланятися не буду. Я вимагаю, щоб мене звільнили від цих нишпорок, бо в мене термінові справи на королівській службі.

С у д д я. Не розмовляйте так, ніби у вас є право погрожувати. Спочатку задовольніть вимоги цієї бідної жінки, як личить офіцерові.

Ф а л ь с т а ф. Іди-но сюди, трактирнице.

(Відводить її на бік і шепочеться з нею.)

Входить Г а у е р.

Г а у е р

Мілорде, наш король і принц Уельський

Вже поблизу. Подробиці в листі.

(Подає лист.)

Ф а л ь с т а ф (до трактирниці). Слово лицаря!

Т р а к т и р н и ц я. Ви завжди так говорили.

Ф а л ь с т а ф. Слово дворянина, кажу тобі, і годі!

Т р а к т и р н и ц я. Але ж для цього мені доведеться віддати в заклад столове срібло і килими, щоб мені з місця не зійти.

Ф а л ь с т а ф. Ну, то й що? Вистачить з тебе склянного посуду. А що стосується стін – то, якщо почепити на них дві-три картинки, повернення блудного сина чи німецьке полювання, це буде в тисячу раз краще завісок чи з'їдених міллю килимів. Дістань хоч десять фунтів, постарайся. Їй-богу, коли б не твої капризи, не було б кращої жінки в усій Англії. Ну, піди, вмийся і візьми назад свою скаргу. Справді, не варто зі мною сваритися. Невже ти мені не віриш? Я знаю, це ти не сама, тебе намовили.

Т р а к т и р н и ц я. Будь ласка, сер Джоне, задовольніться шістьма фунтами. Страх як не хочеться закладати срібло.

Ф а л ь с т а ф. Ну й не треба. Я якось викручусь. Дурна була, дурною й будеш.

Т р а к т и р н и ц я. Добре, добре – будуть вам гроші, хоч би мені довелося зняти з себе останню сукню. Сподіваюсь, прийдете вечеряти? Скажіть, ви справді повернете потім все відразу?

Ф а л ь с т а ф. Я ж тобі клявся життям. Що я, жити не хочу? (До Бардольфа.) Іди за нею і не лови гав.

Т р а к т и р н и ц я. Чи не запросити на вечерю Доллі Тершит?

Ф а л ь с т а ф. Як хочеш. Можеш запросити.

Трактирниця, Бардольф, Кліш, Кіготь і паж ідуть геть.

С у д д я (до Гауера). Не дуже втішні новини.

Ф а л ь с т а ф. Які новини, мілорде?

С у д д я (не звертаючи уваги на Фальстафа). Де ночував король?

Г а у е р. Під Базингстоком, мілорде.

Ф а л ь с т а ф. Сподіваюся, все в порядку, мілорде?

С у д д я

Все військо з ним?

Г а у е р

Півтисячі кінноти

І піхотинців тисяча п'ятсот

На поміч до Ланкастера пішли

Супроти Йорка і Нортумберленда.

Ф а л ь с т а ф. Хіба король повертається з Уельсу, мілорде?

С у д д я

Ходімо, містер Гауер, зі мною.

Повинен я вручити вам листи.

(Збирається іти.)

Ф а л ь с т а ф. Мілорде!

С у д д я (обертаючись). Що вам потрібно?

Ф а л ь с т а ф (відвернувшись до Гауера). Дозвольте запросити вас пообідати зі мною.

Г а у е р. Дякую, сере Джоне, але не можу. У нас справи з мілордом.

С у д д я. Ви даремно зволікаєте тут, сер Джоне. Вам давно слід вербувати солдат у графствах.

Ф а л ь с т а ф (удаючи, що не чує). В такому разі, чи не повечеряєте ви зі мною, містере Гауере?

С у д д я. Який дурень вас навчив таким манерам, сер Джоне?

Ф а л ь с т а ф. Так ці манери не подобаються вам, містере Гауере? Дійсно, тільки дурень міг навчити мене ним. (До судді.) Я запозичив їх у вас, мілорде. Ось як слід фехтувати – удар за удар! На тому прощайте.

С у д д я. Хай просвітить вас Господь! Ви нестерпні.

Ідуть геть.

СЦЕНА 2

Лондон. Інша вулиця.

Входять п р и н ц Г е н р і х і П о й н с.

П р и н ц. Чи віриш, я жахливо стомився.

П о й н с. Невже? Я не думав, що втома сміє посягнути на таку поважну особу!

П р и н ц. Уяви собі. Можливо, це теж принижує мене, але мені страшенно хочеться пива.

П о й н с. Який ви нерозбірливий! Невже у вас можуть бути такі бажання?

П р и н ц. Мабуть, у мене не королівські смаки, якщо така жалюгідна річ, як просте пиво, може мене хвилювати. Взагалі, моя простота шкодить моїй славі. Хіба мені личить пам'ятати твоє ім'я, або впізнавати тебе щодня? Чи не ганебно мені знати, що крім шовкових панчо, які зараз на тобі, ти ще маєш інші, кольо-ру персика? Або вести рахунок твоїм сорочкам, яких також дві: ця і змінна? Втім, про стан твоєї білизни краще знає господар тенісного майданчика, куди ти зовсім перестав з'являтися, соромлячись свого лахміття. Невже у тебе стільки діточок, що всю твою білизну порвали на пелюшки?

П о й н с. Ваші жарти ніяк не в'яжуться з вашими недавніми подвигами. Скажіть, який справжній принц вів би такі порожні розмови в той час, коли його батько небезпечно хворий?

П р и н ц. Сказати тобі щось, Пойнсе?

П о й н с. Скажіть, тільки щось путнє.

П р и н ц. Для такого обмеженого розуму, як твій, мої слова згодяться.

П о й н с. Кажіть, я приготувався.

П р и н ц. Так от, не годиться мені бути смутним, коли мій батько хворий. Хоч саме тобі, за відсутності кращого друга, я міг би відкрити, який я засмучений.

П о й н с. Навряд, щоб з цього приводу.

П р и н ц. Я бачу, ти міряєш мене своєю міркою і думаєш, що за свою байдужість я записаний до книги диявола разом з тобою і Фальстафом. Але ти помиляєшся. Моє серце обливається кров'ю від думки про хворобу батька, та я утримуюсь від прояву печалі в такому товаристві.

П о й н с. З якої причини?

П р и н ц. А що би ти сказав, побачивши, що я плачу?

П о й н с. Сказав би, що ви лицемір.

П р и н ц. От бачиш! Між іншим, так сказав би кожен. На твоєму прикладі легко вивчати загальну думку. Звичайно, кожен вважав би мене лицеміром. Але що примушує тебе так думати?

П о й н с. Ваша розпуста і дружба з Фальстафом.

П р и н ц. І з тобою.

П о й н с. Облиште. Про мене говорять значно краще. Мій єдиний недолік у тому, що я молодший син у родині і змушений сам дбати про себе. Мені не можна ловити гав. Дивіться, он іде Бардольф.

П р и н ц. А з ним і хлопчик, якого я дав Фальстафу у пажі. Він був нормальною дитиною, а дивись – цей жирний мерзотник зробив з нього справжню мавпочку.

Входять Б а р д о л ь ф і п а ж.

Б а р д о л ь ф. Хай береже Господь вашу милість!

П р и н ц. І вашу, найшляхетніший Бардольфе.

Б а р д о л ь ф (до пожа). Ну, ти, сором'язливий дурне, чому постійно черво-нієш? Чого соромишся, осле? Ти не солдат, а зманіжена дівиця. Велике діло - випити чотири квартали!

П а ж. Послухайте, як смішно! Кличе він мене з трактира, я чую його голос, та не можу зрозуміти, де він. Виявляється, він кликав мене із вікна, а я помилково вважав його пику за червону віконницю.

П р и н ц. Ну, що ти скажеш? Хлопчисько робить успіхи.

Б а р д о л ь ф. Геть звідси, учений заєць з барабаном!

П а ж. Сам іди геть! Страховисько! Сон Алтеї!

П р и н ц. Чекай. Чому сон Алтеї? Не розумію.

П а ж. Алтеї приснилось, що вона народила палаючу головешку. От я і зову його сном Алтеї.

П р и н ц. Браво, хлопче. Ось тобі крона за дотепність.

П о й н с. Тільки б ця квітка не загинула від повного розтління! Ось тобі ще шість пенсів, хлопче.

Б а р д о л ь ф. За цією квіткою плаче шибениця.

П р и н ц. Як поживає твій начальник, Бардольфе?

Б а р д о л ь ф. Добре, мілорде. Він дізнався про ваш приїзд. Ось вам лист (подає).

П о й н с. Вручено з належними церемоніями. А все ж таки: що витворює наш старий легінь?

Б а р д о л ь ф. Не скаржитесь на тілесне здоров'я.

П о й н с. Тим більше він потребує здоров'я духовного. Але це його не турбує. Як би не хворіла його безсмертна частина, вона не помре.

П р и н ц. Я дозволяю цьому пухирю вести себе вільно, як моєму собаці, а він цим користується. Поглянь, що він мені пише.

П о й н с (читає). "Від Джона Фальстафа, лицаря," - він не пропустить випадку, щоб не нагадати про це. Так люди, що доводяться королю родичем через дорогу навприсядки, не вколять пальця, щоб не сказати: "Ось пролилась крапля королівської крові." "Яким чином?" - питає хтось, прикидаючись необізнаним, і починається перелік родоводу мало не від Яфета.

П р и н ц. Маєш рацію. Одначе, читай далі.

П о й н с (читає). "Наслідую в стислості знаменитого римлянина." Він, зда-ється, думав про стислість свого дихання. "Вітаю, прощаюсь і їду. Не довіряй Пойнсу. Він зловживає твоєю дружбою і запевняє, що ти хочеш одружитися з його сестрою Неллі. Покайся на дозвіллі в своїх гріхах і прощавай. Твій і не твій (в залежності від твого ставлення) Фальстаф. Джек - для приятелів, Джон - для братів і сестер, сер Джон - для всієї Європи." Мілорде, я вимочу цей лист в хересі і примушу Фальстафа з'їсти його.

П р и н ц. Цим ти примусиш його проковтнути зо два десятка власних слів. Та на що це схоже, Неде? Хіба я повинен женитися на твоїй сестрі?

П о й н с. Пошли їй, Боже, не гіршу долю! Але я не казав йому нічого подібного.

П р и н ц. Ну добре. Доки ми тут розважаємося, душі мудреців дивляться на нас з-за хмар і сміються. (До Бардольфа). Твій начальник тепер в Лондоні?

Б а р д о л ь ф. Так, мілорде.

П р и н ц. А де вечеряє старий хряк? У тому ж хліві?

Б а р д о л ь ф. Де й перше, в Істчіпі, мілорде.

П р и н ц. В якому товаристві?

П а ж. Із старими єдиновірцями, мілорде.

П р и н ц. Жінки з ним будуть?

П а ж. Жодної, крім містріс Куїклі і містріс Доллі Тершит.

П р и н ц. А це що за птиця?

П а ж. Дуже пристойна жінка, сер, і родичка мого господаря.

П р и н ц. Така ж родичка, як сільська корова міському бугаєві. Чи не накрити їх за вечерею, Неде?

П о й н с. Я – ваша тінь, принце. Куди ви, туді і я.

П р и н ц. Слухай, шибенику, і ти, Бардольфе. Ні слова начальнику про те, що я в Лондоні. Ось вам гроші за вашу мовчанку.

Б а р д о л ь ф. Мене вже заціпило.

П а ж. Прикушу язик, не турбуйтеся.

П р и н ц. Добре, ідіть.

Бардольф і паж ідуть геть.

Ця Доллі Тершит, напевне, щось на зразок проїжджої дороги?

П о й н с. І, мабуть, така ж заїжджена, як дорога між Сент-Альбаном і Лондоном.

П р и н ц. Як би нам сьогодні побачити Фальстафа у справжньому вигляді і так, щоб він нас не бачив?

П о й н с. Одягнемо шкіряні куртки і фартухи і будемо прислужувати за вече-рею замість слуг.

П р и н ц. Перетворитись з бога на бика – немале падіння. Проте, подібне бувало і з Юпітером. Стати лакеєм із принца – ганебне перетворення. Та я й на це піду. Для такої мети можна дозволити собі і безглуздя.

Ідуть геть.

СЦЕНА 3

Уоркуорт. Майданчик перед замком.

Входять Н о р т у м б е р л е н д, л е д і Н о р т у м б е р л е н д
і л е д і П е р с і.

Н о р т у м б е р л е н д

Я вас прошу обох, дружино й дочко,

Не заважати ходу справ моїх.

Як наші дні, печальними не будьте.
Мені без того тяжко на душі.

Л е д і Н о р т у м б е р л е н д
Я, що могла, сказала й замовкаю.
Вирішуй сам. Роби усе, що хочеш.
Н о р т у м б е р л е н д
Я слово дав, що виступлю в похід.
Зганьбив би я себе, коли б лишився.

Л е д і П е р с і
Ви не встрявали б краще в цю війну!
Згадайте, чи дотримали ви слова,
Яке ви си́ну власному дали,
Коли було це справді необхідно,
Коли мій незабутній чоловік,
Чекаючи обіцяних підкріплень,
З надією на північ поглядав?
Та батько не прийшов на допомогу.
Хто вас переконав лишитись вдома?
В той день страшний загрожувала втрата
Своєї честі і йому, і вам.
Та ваша честь ще може відродитись,
А честь його... Вона усе життя,
Немов яскраве сонце у блакиті,
Безперестанку сяяла над ним.
Цей блиск штовхав все лицарство англійське
На подвиги, подаючи їм приклад.
На Готспера рівнялись молоді.
Хто не як він ходив, кульгавим звався.
Уривчаста, така як в нього, мова
Зробилася ознакою відваги,
І кожен з тих, хто плавно говорив,
Навмисне намагався заїкатись.
Його смаку, військовим вправам, звичкам,
Його забавам, вигадкам, дивацтвам
І поглядам наслідували всі.
Але від нього, кращого із смертних,
Від образу, що брався за взірець,
Героя між людьми, який ніколи
Ні перед ким в бою не відступав,

Ви відступились, батьку. Ви лишили
Його без допомоги у біді
Віч на віч із жорстоким богом смерті,
У битві, де лиш Готспера ім'я
Іще здавалось знаменом спасіння.
О, я вас чим завгодно закликаю:
Не ображайте пам'ять чоловіка,
Не віддавайте іншим переваги,
Лишаючись чеснішим, аніж з ним.
Облиште їх. Лорд-маршал і без вас
З єпископом – цілком достатня сила.
Якби мій Гаррі мав подібне військо,
Я б слухала тепер, обнявши Персі,
Не про його, а Монмутову смерть.

Н о р т у м б е р л е н д
О мила дочко! Стримай дорікання,
Колишніх не нагадуй помилок.
Виходжу я назустріч небезпеці,
Щоб з нею не зустрітися тоді,
Коли до бою буду не готовий.

Л е д і Н о р т у м б е р л е н д
В Шотландію біжи, допоки бунт
Собі не забезпечить переваги.

Л е д і П е р с і
Як тільки переможуть короля
Бунтівники, то ви до них пристаньте,
Згуртуйте їх, з'єднайте, як обруч,
Щоб сила їх зробилась ще сильніша.
А до тих пір тримайтесь оддалік
В ім'я своєї й нашої безпеки.
Хай б'ються заколотники одні,
Як битися ви сина допустили.
І я тепер – нещасна удова,
Якій життя не вистачить для того,
Щоб виплакати всю мою печаль,
Усе моє невиліковне горе.

Н о р т у м б е р л е н д

Ходімо в дім. Душа достоту схожа
З припливом, що доходить до межі
І раптом зупиняється без руху.
Піти з архієпископом бажав я,
Та заважає тисяча причин.
В Шотландії притулку пошукаю
І небезпечний час перечекаю.

Ідуть геть.

СЦЕНА 4

Лондон. Трактир "Кабаняча голова" в Істчїпі.
Входять двох слуг.

Перший слуга. Якого чорта ти приніс печені яблука? Ти ж знаєш, що сер Джон їх терпіти не може.

Другий слуга. А й справді! Ти пам'ятаєш, принц поставив якось перед ним тарілку з печеними яблуками, зняв капелюха і сказав: "Ось іще п'ять старих, кислих, зморщених серів Джонів. Маю честь розкланятися з усіма шістьма." Фальстафу це дуже не сподобалось, але, напевне, він про це забув.

Перший слуга. Ну що ж, тоді залиш їх на столі і піди пошукай, чи не зустрінеться де тобі Снік зі своїми музикантами. Містріс Тершит замовила музику. Поспішай. В кімнаті, де вони вечеряли, занадто гаряче; вони зараз прийдуть сюди.

Другий слуга. Слухай: зараз сюди прийдуть принц і містер Пойнс. Вони одягнуть наші куртки і фартухи, тільки сер Джон не повинен про це знати. Мене попередив про це Бардольф.

Перший слуга. От потіха буде! Добре придумано.

Другий слуга. Піду пошукаю Сніка.

Іде геть. Входять трактирниця і Доль Тершит.

Трактирниця. Душечко моя, ви сьогодні у повному градусі. Температу-ра у розпалі, пульс просто-таки шалений, а обличчя рум'яне, мов китайська ружа. Здається, ви занадто прикладалися до канарського, а це вино заповзятливе, б'є у голову, ковтнув – і готовий. Як ви тепер себе почуваете?

Доль. Трохи краще.

Трактирниця. Ну і добре. Здоров'я перш за все. А от і сер Джон.

Входить Фальстаф.

Фальстаф

(наспівує)

Коли свій королівський двір

Тримав король Артур...

(до слуги) Винеси нічний горщик.

Перший слуга виходить.

Як поживаємо, містріс Доль?

Т р а к т и р н и ц я. Їй зробилось млосно – від задухи здавило груди.

Ф а л ь с т а ф. Усі жінки такі. Як тільки їх придушиш, вони зомлівають.

Д о л ь. Ах ви, тетеря, так-то ви мене заспокоюєте!

Ф а л ь с т а ф. Тетеруки жиріють через вас, містріс Доллі.

Д о л ь. Через мене? Ні, від ненажерності й хвороб, а не через мене.

Ф а л ь с т а ф. Якщо кухарі породжують ненажерність, то хвороби ми підхоплюємо від вас, моя цнотлива ягничко.

Д о л ь. Щоб тебе повісили, брудний водяний щуре!

Т р а к т и р н и ц я. Дивна річ: варто вам зійтись, і пішли лайки і сварки. Треба поступатись один одному. І першій треба це зробити вам, Доллі.

Д о л ь. Поступитись цій бездонній бочці? Та це ж справжня винокурня! Чи ви бачили коли-небудь корабель з більш повним трюмом? Ну, та бог з тобою, Джеку. Ти, кажуть, зібрався на війну? Тоді давай помиримось, бо ще не повернешся, чого доброго. (Обіймає його.)

Повертається п е р ш и й с л у г а.

П е р ш и й с л у г а. Сер, прийшов прапорщик Пістоль і хоче вас бачити.

Д о л ь. Повісили б цього лихослова! Не пускайте його сюди, – це найбільший у Англії розбишака.

Т р а к т и р н и ц я. Розбишака? Тоді хай повертає голоблі. Не пускати його ні в якому разі! Мені треба жити в мирі з сусідами. Замкніть двері! Ноги його тут не буде, цього розбишаки. Не для того я так довго жила на світі, щоб жартувати своїм добрим ім'ям.

Ф а л ь с т а ф. Слухай-но, трактирнице...

Т р а к т и р н и ц я. Нічого мені слухати, сер Джоне. Духу його тут не буде.

Ф а л ь с т а ф. Та це ж мій прапорщик.

Т р а к т и р н и ц я. Краще й не просіть, сер Джоне. Вашого розбишаку-пра-порщика я не впускаю. Заходить днями містер Сухота, наш наглядч, і каже. Коли ж це було, дай бог пам'яті? Ну як же, минулої середи. Ще наш пастир, отець Німота, був при цьому. Заходить він, отже, і каже: "Сусідко Куіклі, каже, пу— скайте до себе порядну публіку, а то, каже, про вас іде дурна слава." А я знаю, чому він це сказав. "Ви чесна жінка, каже, будьте обачна, каже, не приймайте розбишак." Ні, сер Джоне, не впускаю цього розбишаку.

Ф а л ь с т а ф. Та який він розбишака? Це ж просто дрібний шахрай. Його можна гладити по спині, як собачку: він не зачепить і індички, якщо та розпус-тить пір'я і почне гелготіти. Поклич його, служко.

Перший слуга виходить.

Т р а к т и р н и ц я. Ну, тоді інша справа. Якщо він дрібний шахрай, то ласка-во просимо. Чесних людей ми не женемо. А розбишак мені не треба. Мене аж трусить, коли я чую про розбишак.

Д о л ь. Справді, вас усю трясє.

Т р а к т и р н и ц я. Як листок осики. Я не терплю розбишак.

Входять П і с т о л ь, Б а р д о л ь ф і п а ж.

П і с т о л ь. Бережи вас бог, сер Джоне.

Ф а л ь с т а ф. Вітаю, Пістолє. Заряджайся-но склянкою хересу і стріляй у ха-зяйку.

П і с т о л ь. Я випущу в неї два заряди, сер Джоне.

Ф а л ь с т а ф. Вона обстріляна, її такими кулями не проймеш.

Т р а к т и р н и ц я. Не бажаю я заряджатися ні вином, ні вашими пістоletни-ми жартами. Я не буду пити більше, ніж влізе, ні для чийого задоволення.

П і с т о л ь. Ну, то заряджайтесь ви, містріс Доротея.

Д о л ь. Яка безцеремонність! Подалі від мене, брудний голодранце! Не бачи-ли ми такого щастя! Забирайся, бридкий мерзотнику! Ти мені не пара, я гуляю з твоїм начальником.

П і с т о л ь. Чому ви розлютилися, містріс Доротея? Ми ж старі знайомі.

Д о л ь. Геть звідси! Я покажу тобі старих знайомих! Клянусь склянкою вина, що віткну цей ніж в твою горлянку, якщо будеш чіплятися до мене. Забирайся, п'яний негіднику, затасканий блазню! Як ти насмілився почепити на себе капітанські шнури?

П і с т о л ь. Мовчати! Бо обірву твоє мереживо за наругу над званням!

Ф а л ь с т а ф. Відстань, Пістолє, не чіпай її. Ішов би ти краще геть.

Т р а к т и р н и ц я. Так, добрий капітане, не сваріться тут. Бешкетуйте в іншому місці.

Д о л ь. Та який він капітан? Навіщо величаєте його капітаном? Не соромно тобі, самозванце, красти чуже звання? На місці справжніх капітанів я б вибила з тебе ці дурощі разом з печінкою! За що ти одержав капітанство? Чи не за те, що обриваєш мереживо у потаскух із будинків розпусти? Він – капітан! Дякуй богу, здохляко, що викидають недогризки з харчевень. Здох би з голоду, якби не помийниці та смітники.

Б а р д о л ь ф. Ішов би ти, прапорщику, подалі від біди.

Ф а л ь с т а ф. Послухай-но мене, Доллі.

П і с т о л ь. Щоб я пішов? Ні, Бардольфе. Я розірву її на шматки! Я їй помщуся!

П а ж. Іди, будь ласка.

П і с т о л ь. Зараз ви побачите, що буде! Я знищу її прокльонами. Клянусь цією рукою, вона буде скинута в глибини пекла до Плутона, в царство Ереба, на жорстокі муки!

Сюди, сюди, служителі геєни!

Тягніть у тартар це дитя п'їтьми!

Злочинниця Ірина перед нами!

(Хапається за шпагу.)

Т р а к т и р н и ц я. Добрий капітане, заспокойтесь. Вже пізно, пора розходи-тись. Стримайте ваш гнів.

П і с т о л ь

О як, азійські випещені шкапи,

Не здатні подолати тридцять миль,

Рівняєтеся ви зі скакунами!

Нікчеми, ви полізли у троянці,
У Цезарі або у Ганнібали.
Нехай прокляття упаде на вас
І Цербера! Не пощади їх, небо!
Т р а к т и р н и ц я. Які гіркі слова ви кажете!
Б а р д о л ь ф. Іди подалі, прапорщику, бо дійде до бійки.

П і с т о л ь

Хай люди помирають, як собаки,
Корони віддаються ні за гріш!
Злочинниця Ірина перед нами!
Т р а к т и р н и ц я. Присягаюсь вам, капітане, тут такої нема. Боже правий, невже б я
ховала її від вас? Заспокойтесь, благаю.

П і с т о л ь

Красунечко моя, Каліполідо,
Їж і товстішай. Хересу мені!
Se fortuna mi tormenta, lo sperare mi contenta.
Чи нам гармат боятись? Хай гримлять.
Гей, хересу! А ти лягай, красуне.
(Кладе на стіл свою шпагу.)
Ф а л ь с т а ф. Ти вже набрид, Пістоле.
П і с т о л ь. Відважний лицаре, дай поцілую твій кулак. Скільки ночей ми разом
спостерігали зорі!
Д о л ь. Я не можу витерпіти цього пишномовного бовдура. Спустіть його зі сходів, бога
ради!
П і с т о л ь. Мене зі сходів? Ах ти, голлоуейська шкапо!
Ф а л ь с т а ф. Скоти його, Бардольфе, як монету вниз. Раз у його словах немає змісту,
хай не буде і його.
Б а р д о л ь ф. Забирайся, будь ласка!
П і с т о л ь
Невже потрібно знову лити кров?
(Хапає шпагу.)
Тоді хай смерть мені вкоротить віку.
Хай сестри-прялі не прядуть нитки
Мого життя. До мене, Антропосе!
Т р а к т и р н и ц я. От так історія зав'язалася!
Ф а л ь с т а ф. Хлопче, подай шпагу!
Д о л ь. Не треба, Джеку, не треба, благаю тебе!
Ф а л ь с т а ф (наступаючи зі шпагою на Пістоля). Геть звідси!
Т р а к т и р н и ц я. Який жах! Краще б мені не тримати трактира, ніж бачити такий

жах. Вони проштрикнуть один одного до смерті. Та сховайте ж ви назад свої шпаги!
Бардольф і паж виштовхують Пістоля.

Д о л ь. Прошу тебе, Джеку, заспокойся. Негідника прогнали. А ти у мене, виявляється, лицар!

Т р а к т и р н и ц я. Чи не поранені ви в пах? Він, здається, цілив прямо в живіт.

Повертається Б а р д о л ь ф.

Ф а л ь с т а ф. Виштовхали його за двері?

Б а р д о л ь ф. Так, сер. Він зовсім п'яний. Ви подряпали йому плече.

Ф а л ь с т а ф. Так йому й треба. Нічого задиратись.

Д о л ь. Ах ти, мій пустуне, мій хитрунчику! Бідна мавпочко, як ти упрів! Дай я обітру твою мордочку. Дивись, а я і справді тебе кохаю. Ти хоробрий, як тро-янський Гектор, ти один вартий п'яти Агамемнонів і в десять раз перевершуєш усіх дев'яťох героїв. Ох, негіднику!

Входять м у з и к а н т и.

П а ж. Прийшли музиканти, сер.

Ф а л ь с т а ф. Хай грають. Грайте, панове. Сядь мені на коліна, Доллі. Ох цей Пістоль, підлий розбишака! Покотився від мене, мов кулька ртуті.

Д о л ь. А ти за ним, як церковна дзвінниця. Ах ти, моє маленьке, чистеньке поросятко з Варфоломіївської ярмарки. Коли ж ти перестанеш битись вдень і фехтувати вночі? Ти ж зрешетиш усе своє тіло. А тобі скоро вирушати на небо.

В глибині кімнати з'являються п р и н ц і П о й н с,
переодягнені у трактирних слуг.

Ф а л ь с т а ф. Замовкни, мила Доллі. Не каркай і не нагадуй про могилу.

Д о л ь. Ну добре, поговоримо про інше. Скажи, який характер у принца?

Ф а л ь с т а ф. Він славний хлопець, але пустогін. З нього вийшов би хоро-ший батрак на фермі або підручний пекаря.

Д о л ь. Зате, кажуть, Пойнс дуже розумний.

Ф а л ь с т а ф. Пойнс розумний? До біса цю мавпу! В нього мозок, як густа тьюксберійська гірчиця, а кмітливості менше, ніж у ковальському молоті.

Д о л ь. Чому ж принц так його любить?

Ф а л ь с т а ф. Дуже просто. Вони обоє худі, і крім того Пойнс вміє влучно кидати кулі, їсти вугрів з кропом, ковтати палаючі недогарки, стрибати через кілька стільців, поставлених разом, і витончено лаятися. А ще тому, що чоботи на Пойнсі блищать, як на вивісці, він не здатний висловити жодної думки і з ним не нудно. Принц і сам такий же. Якщо їх поставити на шальки терезів, до-статньо буде волосини, щоб переважила та чи інша.

П р и н ц (на бік, до Пойнса). Слід би обірвати вуха цьому шахраю.

П о й н с (на бік, до принца). Відлупцюймо його на очах його фіндюрки.

П р и н ц (на бік, до Пойнса). Дивись, цей стоптаний дідуган примушує роз-чісувати собі чубчик, як папуга.

П о й н с (на бік, до принца). Чи не дивно, що бажання надовго переживають можливості?

Ф а л ь с т а ф. Поцілуй мене, Доллі.

П р и н ц. Цього року, здається, відбувається єднання Сатурна і Венери. Що каже календар?

П о й н с. Погляньте, цей палаючий Тригон, його слуга, підлещується до боргової книги свого господаря.

Ф а л ь с т а ф. Ти нещиро пестиш мене.

Д о л ь. Ні, я цілую тебе від усього серця.

Ф а л ь с т а ф. Адже я старий, старий...

Д о л ь. А все ж я люблю тебе більше, ніж цих молодих вітрогонів.

Ф а л ь с т а ф. Якої тканини хотілось би тобі на сукню? В четвер у мене будуть гроші, а завтра я подарую тобі чепчик. Вже пізно, ходімо спати. Ти забудеш мене, коли я поїду.

Д о л ь. Я заплачу, якщо ти будеш так говорити. Ось побачиш, я не буду вбиратися до твого повернення. Але дослухаймо музику.

Ф а л ь с т а ф. Скланку хересу, Френсісе!

П р и н ц і П о й н с (виступаючи вперед). Зараз, зараз, сер!

Ф а л ь с т а ф (приглядаючись до них). Кого я бачу? Ти позашлюбний син короля? А ти, певне, брат Пойнса?

П р и н ц. Ах ти, географічний глобусе усіх земних пороків! Посоромився б життя, яке ти ведеш!

Ф а л ь с т а ф. А все ж воно краще, ніж твоє. Я – дворянин, а ти – слуга в трактирі, який тільки й уміє, що дерти гроші з відвідувачів.

П р и н ц. Справді. І тому я хочу надрати тобі вуха.

Принц і Пойнс приймають свій справжній вигляд. Фальстаф встає.

Т р а к т и р н и ц я. Хай береже Бог вашу милість! З поверненням до Лондона! Яке щастя знову бачити вас! Господи Ісусе! Чи давно ви з Уельсу?

Ф а л ь с т а ф (кладе руку на плече Доль). Присягаюсь цим тендітним тілом і зараженою кров'ю, що радий бачити тебе, шляхетний безумче!

Д о л ь. Забери руку. Я знати тебе не хочу, товстий дурню!

П о й н с. Мілорде, він знову заговорить вам зуби, якщо ви не відлупцюєте його згарячу.

П р и н ц. Ах ти, клята бочко з салом, як смів ти говорити про мене таку гидоту в присутності цієї чесною і добропорядною жінки?

Т р а к т и р н и ц я. Благослови вас Боже за ваше добре серце! Адже вона і справді така.

Ф а л ь с т а ф. Хіба ти чув, що я казав?

П р и н ц. Звичайно, чув. Ніби ти цього не знаєш? Ти ж упізнав мене, як тоді – на Гедських пагорбах. Ти знав, що я стою в тебе за спиною, і казав усе це навмисне, щоб випробувати моє терпіння.

Ф а л ь с т а ф. Ні, ні, неправда. Я не припускав, що ти можеш чути.

П р и н ц. Я примушу тебе зізнатися, що ти навмисне зневажив мене, і тоді я знатиму, як покарати тебе.

Ф а л ь с т а ф. Я не ображав тебе, Гаррі, клянусь честю.

П р и н ц. Назвати мене батраком на фермі чи підручним пекаря – це не образа?

Ф а л ь с т а ф. У мене не було наміру образити тебе.

П о й н с. Як не було?

Ф а л ь с т а ф. Ніякої образи не було, Неде. Я говорив про нього погано перед цією потолоччю, щоб відвернути їх від нього і убезпечити його від впливу цього вертепу. Я вчинив як справжній, відданий друг. Образи не було, Гаррі, і твій батько повинен мені дякувати за це.

П р и н ц. Ось яка ти ляклива скотина! Щоб підлеститись до мене, ти готовий втоптати в бруд цю чесну жінку. Це її ти назвав потолоччю? Чи нашу шановну шинкарку? Чи свого пажу? Чи, може, Бардольфа, відданість і старанність якого освітлюють вогнем його обличчя?

П о й н с. Відповідай, трухлявий пню!

Ф а л ь с т а ф. Чи мав я на увазі Бардольфа, коли казав про потолоч? Звичай-но. На ньому відбиток нечистої сили. Його ніс – кухня Люцифера, де підсмажу-

ють п'яниць. Що стосується пажу, то його охороняє добрий ангел, але чорт його все-таки переможе.

П р и н ц. Ну, а жінки?

Ф а л ь с т а ф. Одна з них вже потрапила в пекло і підсмажує там душі грішників. Що ж до іншої, то вона дала мені гроші в борг. Чи пошлють її за це в пекло, не знаю.

Т р а к т и р н и ц я. Ні, запевняю вас.

Ф а л ь с т а ф. Я теж думаю, що ні. Цей гріх тобі вибачать. А ось за те, що в піст у тебе подають м'ясо, чорти припечуть тебе на тому світі.

Т р а к т и р н и ц я. Подумаєш, баранячий бік чи пів задньої ноги за весь піст! Що у інших, те й у мене.

П р и н ц. Добродійко!

Д о л ь. Що скаже ваша світлість?

Ф а л ь с т а ф. Його світлість скаже те, чого потім зречеться його темнота.

Голосно стукають у двері.

Т р а к т и р н и ц я. Хто там стукає так голосно? Поглянь, Френсісе.

Входить П е т о.

П р и н ц. А, Пето! Які новини?

П е т о

Король прибув недавно у Вестмінстер.

Приймає він гінців. Вони без сил

Із півночі до нього прискакали.

Їх двадцять чоловік. А на шляху

Сюди зустрів я з дюжину посильних,

Що бігали без шапок, у поту,
Розпитуючи в кожному трактирі,
Чи не гуляє тут, бува, Фальстаф.

П р и н ц
Їй-богу, Пойнсе, соромно мені,
Що марно трачу час дорогоцінний,
Коли, немов зловісна чорна хмара,
Загрожує пролитися дощем
Нежданий бунт на голови безпечні.
Подай-но плащ і меч! Бувай, Фальстафе.

Принц Генріх, Пойнс, Пето і Бардольф виходять.

Ф а л ь с т а ф. Тепер надходить найприємніший шматочок ночі, а я повинен іти, не скуштувавши його.

Стукають в двері.

Знову стукають.

Повертається Б а р д о л ь ф.

Чого тобі? Знову щось трапилось?

Б а р д о л ь ф. Збирайтесь негайно до двору. На вас чекають внизу двана-дцять військових.

Ф а л ь с т а ф (пажу). Хлопче, заплати музикам. Прощай, шинкарко, проща-вай, Доллі. Бачите, мої милі, заслужені люди ідуть нарозхват. Негідники можуть спати скільки завгодно, а на людей, здатних до справи, постійний попит. Прощавайте, жіночки. Якщо мене не відішлють негайно, я ще до вас завітаю.

Д о л ь. Я не можу говорити – моє серце розривається. Прощай, Джеку. Бере-жи себе. (Обіймає його.)

Ф а л ь с т а ф. Прощайте, прощайте!

Фальстаф і Бардольф виходять.

Т р а к т и р н и ц я. Прощай, Бог з тобою. Восени, коли достигне зелений горошок, виповниться двадцять дев'ять років, як ми познайомились. Не знаю більш чесної і вірної людини.

Б а р д о л ь ф (за сценою). Містріс Тершит!..

Т р а к т и р н и ц я. Чого тобі?

Б а р д о л ь ф (за сценою). Скажіть містріс Тершит, щоб вона прийшла до мого начальника.

Т р а к т и р н и ц я. Біжи, Доллі, біжи скоріше.

Ідуть геть.

Дія третя

СЦЕНА 1

Вестмінстер. Кімната в палаці.

Входять к о р о л ь в нічному одязі і п а ж.

К о р о л ь

Скажи, щоб граф Уорік і граф Соррей

Прийшли сюди. Та спершу ці листи

Хай прочитають добре. Не барися.

Паж виходить.

О, скільки тисяч підданих моїх

Спокійно сплять якраз у цю хвилину!

Сне, благодатний сне, чому мені

Повіки, як раніше, не склепляєш?

Чим відштовхнув тебе я, чим образив,

Що більше не даєш ти забуття?

Чому, скажи, приємніше тобі

Із бідними вмотитись на соломі

Під неперервне зумкотіння мух,

Ніж багачу залізти під запону,

Де музика тобі милує слух

І пахощі наповнюють кімнату?

Навіщо ти, безумне божество,

Зі спальні короля біжиш до льоху,

Мов залишаєш пост сторожовий,

Де дзвін набату спати заважає?

Ти юнзі корабельному вночі

Змикаєш очі на верхівці мачти,

Заколисавши хвилями його.

Він спить, а смерч, схопивши за чуприну

Морські вали, здіймає до небес

Мотузку, звиту із уривків піни,

І так реве, що здатний розбудити,

Здається, й мертвого. О віроломний сне!

Невже у грізний час приспавши юнгу,

Відмовишся приспати короля

У тиші ночі в пишному палаці?

Дрімає мирно сторож на ослоні,

Та сну немає голові в короні.

Входять У о р і к і С о р р е й.

У о р і к

Вітаю вас, мілорде. Добрий ранок.

К о р о л ь

Хіба вже ранок?

У о р і к

Так, година друга.

К о р о л ь

Тоді і справді, добрий ранок вам.

Листи, я сподіваюсь, прочитали?

У о р і к

Так, мій король.

К о р о л ь

Ви бачите із них,

Що не на жарт захворіла держава,

І серцю краю нашого тепер

Загрожує недуга небезпечна.

У о р і к

Це - невеликий розлад. Треба дати

Добрячу склянку необхідних ліків,

Тоді держава видужає знов.

Нортумберленд, звичайно, схаменеться.

К о р о л ь

Якби було можливо зазирнути

У книгу долі, щоб завчасно знати

Всі зміни, що попереду нас ждуть!

Ми бачили б, як час руйнує гори

І море укриває береги,

Як згодом знов міліють океани

І суша виповзає із води.

Ми бачили б, як змішує напої

У кубку змін насмішкуватий час.

Тоді щасливець кожен, прочитавши,

Які його чекають небезпеки,

Закрив би сумно книгу, ліг і вмер.

Лиш десять років тому щедрий Річард

Бенкетами вітав Нортумберленда,

Та за два роки вже з ним воював.
І вісім років тому наймилішим
Мені зробився Персі; наче брат,
Він переймався справами моїми;
До ніг моїх поклав своє життя
І кинув виклик Річарду в обличчя.
(до Уоріка)
Здається, свідком ви цьому були?
Згадайте, як, зухвалістю такою
Засмучений, сказав крізь сльози Річард
Пророчі і зажурені слова:
"Нортумберленде, ти - всього лиш східці,
Що Болінброка приведуть на трон."
Хоч я тоді на це не сподівався, -
За свідка Бог мені, - та довелось
Мені і справді одягнуть корону.
А він додав іще: "Настане час,
Дозріють зерна зради і обману -
І королівство ваше загниє."
Так передбачив нинішній він розбрат
І з друзями колишніми розрив.

У о р і к

Життя іде в загальному порядку.
За схожістю майбутнього з минулим
Ми можемо достатньо імовірно
Передбачати розвиток подій.
На них немов би й натяку немає,
Та зерна і коріння їх вже є.
Тож, дякуючи схожості повторів,
Міг Річард передбачити напевно,
Що, зрадивши його, Нортумберленд
Настільки вдосконалиться у зрадах,
Що мусить згодом зрадити і вас.

К о р о л ь

Якщо такі події неминучі,
Ми назвемо їх неминучим злом.
Півсотні тисяч в армії ворожій -
Говорять всі.

У о р і к

Як завжди, поговір
Удвічі перебільшує чисельність.
Прошу вас, мій король, лягайте спати.
Клянуся вам, цілком достатньо військ,
Що ви на заколотників послали.
Щоб зовсім заспокоїти, скажу,
Що звістка надійшла про смерть Глендавра.
Не варто працювати вам вночі:
Це дуже шкодить вашому здоров'ю.

К о р о л ь
Послухаюся вашої поради
І задрімати спробую. Коли ж
Цей заколот зумієм подолати,
Почнем похід хрестовий готувати.

Ідуть геть.

СЦЕНА 2

Двір перед будинком судді Шеллоу в Глостерширі.
З різних сторін входять Ш е л л о у і С а й л е н с.
В глибині сцени стоять Ц в і л ь, Х м а р а, Л и ш а й,
Н е м і ч, Т е л я і слуги.

Ш е л л о у. Сюди, будь ласка, сюди! Дайте-но вашу руку, голубе! Раненько ви встаєте, раненько. Ну, чим порадуєте, мій друже Сайленс?
С а й л е н с. Добридень, мій люб'язний колего Шеллоу.
Ш е л л о у. Що поробляє моя кума, ваша дружина? Як почуває себе ваша без-цінна дочка і моя хресниця, Елен?
С а й л е н с. Дякую, відлюдкувата, як і раніше.
Ш е л л о у. Як поживає мій юний друг Вільям? Певне, зробився грамотієм, чи не так? Він і досі в Оксфорді?
С а й л е н с. Так, сер, досі там. Вельми збиткова обставина.
Ш е л л о у. Пора йому в адвокатську школу. Я свого часу вчився в Клементс-коледжі. Там, певне, й досі згадують паливоду Шеллоу.
С а й л е н с. Витівника Шеллоу. Так вас звали тоді.
Ш е л л о у. Мене звали по-різному, і, їй-богу, я був майстром на всі руки. Я, та маленький Джон Дойт із Стеффордшира, та чорнявий Джордж Барнс, та Френсіс Пікбон, та Віллі Скуїл із Котсволда витворяли таке, що тепер і не віриться. Ми знали адреси всіх фіндюрок у місті і, запевняю вас, не ловили гав. Джек Фальстаф, нині сер

Джон, був тоді ще хлопчиськом і служив пажем у Томаса Моубрея, герцога Норфолкського.

С а й л е н с. Сер Джон? Той, що вербує зараз солдат?

Ш е л л о у. Той самий сер Джон, той самий. Якось він при мені пробив голову знаменитому Скогену біля воріт колледжа, а був тоді від горшка два вершка. Того ж дня я бився із Самсоном Штокфішем, фруктівником, за школою Грея. Ох, Господи Ісусе, веселий був час! І скількох товаришів тепер недорахуєшся!

С а й л е н с. Всі там, друже, будемо.

Ш е л л о у. Звичайно, звичайно. Без жодних сумнівів. Як співають у псалмах, від смерті не втечеш. А в яку ціну воли на Стемфордському ярмарку, не чули?

С а й л е н с. Їй-богу, ні. Не навідувався.

Ш е л л о у. Від смерті не відкупишся, це правда. А чи живий ще старий Дебль, ваш земляк?

С а й л е н с. На жаль, помер.

Ш е л л о у. Господи, господи, подумайте тільки. Дебль помер! А він відмінно стріляв із лука, і помер. Ви подумайте! Прекрасний був стрілець! Джон Гонт ставив на нього великі гроші і вигравав. Він попадав у ціль з двохсот сорока кроків, а легкою стрілою і з двохсот восьмидесяти. Одне задоволення було дивитись на це. А в яку ціну тепер вівці?

С а й л е н с. Дивлячись якої породи. Хороші – по пів-фунта за голову.

Ш е л л о у. Так старий Дебль помер!

С а й л е н с. Ось, здається, два фальстафівські ад'ютанти.

Входять Б а р д о л ь ф і п а ж.

Б а р д о л ь ф. Добридень, шановні. Хто з вас, вибачте, суддя Шеллоу?

Ш е л л о у. Я Роберт Шеллоу, сер, бідний есквайр тутешнього графства і один із королівських суддів. Чим можу служити?

Б а р д о л ь ф. Вам засвідчує свою повагу мій капітан, сер Джон Фальстаф, поважний джентльмен і взагалі, клянусь небом, відважний ватажок.

Ш е л л о у. Не сумніваюсь і ціню його увагу. В старі часи він чудово бився на палках. Як здоров'я шановного лицаря? Дозвольте також спитати, як здоров'я його дружини?

Б а р д о л ь ф. Пробачте, він не одружений. Нашому брату солдату зручніше без дружини і якось нормальніше.

Ш е л л о у. Прекрасно сказано, сер, відмінно. Нормальніше. Чудовий вираз. Хороші вирази слід запам'ятовувати і повторювати, де тільки можливо. Латин-ське слово грецького походження: normalis. Чудовий вираз.

Б а р д о л ь ф. Перепрошую. Ви кажете, вираз? Ніколи не погоджусь. Це не вираз, а слово, і навіть цілком пристойне. Я сам його чув. Я не дозволю, щоб хтось називав його виразом, і зі зброєю в руках буду відстоювати це чудове солдатське слово. Його говорять, коли хтось нормальний, і про нього не можна сказати, що він ненормальний.

Ш е л л о у. Цілком згоден.

Входить Ф а л ь с т а ф.

А ось і сер Джон! Вашу руку, сер, вашу чесну руку. Для свого віку ви такий же

молодець, як і колись! Добридень, наймиліший сер Джоне!

Ф а л ь с т а ф. Щиро радий вас бачити, містере Шеллоу. А це, якщо не помиляюся, містер Шуркард?

Ш е л л о у. Ні, сер Джоне. Це суддя Сайленс, мій приятель.

Ф а л ь с т а ф. Від вас так і віє миром, містере Сайленсе. Вам дуже личить бути мировим суддею.

С а й л е н с. Велике щастя приймати у себе таку особу.

Ф а л ь с т а ф. Але ж і спека, панове! Ну, як із рекрутами? Дістали ви мені хоч з півдесятка?

Ш е л л о у. Звичайно, сере. Сідайте, спочиньте.

Ф а л ь с т а ф. Добре. Де вони? Покажіть їх.

Усі сідають.

Ш е л л о у. Поглянемо у список. Де він, де список? А, ось він, ось. Так, так, так. Що ж, почнемо. Ральфе, на прізвисько Цвіль! Коли я когось викликаю, той, кого я назвав, повинен зробити крок уперед. Почнемо знову. Ну, що ж, Ральфе Цвіль! Де Цвіль?

Ц в і л ь. Тут, ваша милосте.

Ш е л л о у. Якої ви думки, сер Джоне? Чим не новобранець? Доброї статури, молодий, сильний, з хорошої сім'ї.

Ф а л ь с т а ф. Ти – Цвіль?

Ц в і л ь. Так, з вашого дозволу.

Ф а л ь с т а ф. Зацвів ти, сидячи на місці. Треба провітритись.

Ш е л л о у. Ха-ха-ха! Як дотепно! Справді, цвіль заводитьсь від затхлості. Чудово сказано, сер Джоне, дуже дотепно.

Ф а л ь с т а ф (до Шеллоу). Поставте йому хрестик.

Ц в і л ь. Я вже був хрещений, і краще б ви залишили мене у спокої. Моя стара пропаде без моєї допомоги. Нічого ставити мені хрести – є люди придатні-ші, ніж я.

Ф а л ь с т а ф. Досить точити теревені. Засидівся ти, брате. Я сказав – пора тобі, Цвілю, провітритись.

Ц в і л ь. Провітрितись!

Ш е л л о у. Не суперечити! Стань з того боку. Усвідомлюй, де ти знаходишся.

Бардольф відводить Цвіль вбік.

Переходимо до наступного, сер Джоне. Погляньте-но. Симоне, на прізвисько Хмара!

Ф а л ь с т а ф. Де він? Я сяду в його тіні у цю спеку. З нього має вийти холод-нокровний солдат.

Ш е л л о у. Де Хмара?

Х м а р а (виступаючи вперед). Тут, сер.

Ф а л ь с т а ф. Чий ти син, Хмаро?

Х м а р а. Матусин, сер.

Ф а л ь с т а ф. Матусин? Охоче вірю. Син своєї матері і тінь свого батька. Син жінки – не більше, ніж тінь чоловіка, а не його сутність.

Ш е л л о у. Як він вам подобається, сер Джоне?

Ф а л ь с т а ф. Придатний. Хмара влітку знадобиться. В моїй відомості без Хмари одні уявності і тіні.

Бардольф ставить Хмару біля Цвілі.

Ш е л л о у (викликає). Томе, на прізвисько Лишай!

Ф а л ь с т а ф. Де він?

Л и ш а й (виступаючи вперед). Тут, сер.

Ф а л ь с т а ф. Твоє ім'я Лишай?

Л и ш а й. Так, сер.

Ф а л ь с т а ф. Ти, я бачу, не любиш самотності. На тобі все аж кишить.

Ш е л л о у. Відмітити його, сер Джоне?

Ф а л ь с т а ф. Такого вошивого? Навіщо його відмічати? Подивіться, як він сам чесанням себе розмітив. Суцільна відмітка!

Ш е л л о у. Ха-ха-ха! Завжди ви щось придумаете, сер Джоне! (Викликає). Наступний! Френсісе, на прізвисько Неміч.

Н е м і ч. Тут, сер.

Ф а л ь с т а ф. Чим займаєшся, Неміче?

Н е м і ч. Я жіночий кравець, сер.

Ф а л ь с т а ф. Ну, Неміче, зробиш ти стільки ж розпірок в рядах ворогів, як у жіночих спідницях?

Н е м і ч. Радий старатися, сер.

Ф а л ь с т а ф. Добре сказано. Молодець, жіночий кравче. Ти будеш відваж-ний, як розлючений голуб або доблесна миша. Запишіть кравця, містере Шел-лоу. Великими літерами.

Н е м і ч. Запишіть зі мною разом і Лишай.

Ф а л ь с т а ф. Що ти, Неміче! Подивись на його сорочку. На ньому ж усе ру-хається. Хіба можна записувати у рядові воєначальника, який привів із собою цілу тисячу? Не переконуй мене.

Н е м і ч. Згоден, сер.

Ф а л ь с т а ф. Ну, от і добре. Дякую, що погодився. А то що б я робив?

Бардольф ставить Неміч до решти.

Хто наступний?

Ш е л л о у. Пітере, на прізвисько Теля!

Т е л я. Тут, сер.

Ф а л ь с т а ф. Грунтовний чоловіча. Запишіть його, доки він не замукав.

Т е л я. Святі угодники! Пане капітане!

Ф а л ь с т а ф. Я кажу – поки не замукав, а ти вже мукаєш?

Т е л я. Святі угодники, сер! Я – хворий.

Ф а л ь с т а ф. Чим же ти хворий?

Т е л я. Клята застуда, сер, і собачий кашель. Я схопив його на дзвінниці, коли дзвонив у день королівської коронації.

Ф а л ь с т а ф. Нічого. Ми тебе відправимо туди, де буде гаряче. Твій кашель як рукою

зніме. А дзвонити по тобі ми примусимо твоїх приятелів.

Бардольф ставить Теля до решти.

Всі?

Ш е л л о у. Усі. До того ж, тут на дві людини більше, ніж ми мусимо виставляти. А тепер прошу до мене обідати.

Встають.

Ф а л ь с т а ф. Я можу випити з вами, а обідати мені ніколи. Щиро радий був знову зустріти вас, містере Шеллоу.

Ш е л л о у. О, сер Джоне, пам'ятаєте, як ми провели ніч на млині, на Сент-Джордській галявині?

Ф а л ь с т а ф. Краще не нагадуйте, милий Шеллоу, краще не нагадуйте!

Ш е л л о у. Весела була нічка, чорт забори! Ну, як вона тепер, чи ще жива, Дженні Найтуорк?

Ф а л ь с т а ф. Жива, містере Шеллоу, жива.

Ш е л л о у. Вона мене терпіти не могла.

Ф а л ь с т а ф. Справді, вона вас майже ненавиділа.

Ш е л л о у. Я доводив її до нестями. Гарна була жіночка. Як вона тримається зараз?

Ф а л ь с т а ф. Постаріла, дуже постаріла, містере Шеллоу.

Ш е л л о у. Звичайно, вона мусить бути старою. Адже у неї вже був син Робін від старого Найтуорка, коли я вступив до школи святого Клементія.

С а й л е н с. Це було п'ятдесят п'ять років тому.

Ш е л л о у. Ех, друже Сайленсе, поглянути б вам хоч одним оком на те, що бачили ми з ним на своєму віку! Правду я кажу, сер Джоне?

Ф а л ь с т а ф. Так, довелось побачити усього.

Ш е л л о у. Довелось, довелось, сер Джоне, їй-богу, довелось. Пам'ятаєте наш бойовий клич: "Хлопці, вперед!" Ну, ходімо обідати. Прошу вас, прошу. Так, золоті були часи, незабутні.

Шеллоу, Фальстаф, Свйленс і паж ідуть.

Т е л я (Бардольфові). Пане капрале, дозвольте за вас вічно бога молити. Ось сорок шилінгів французькими монетами. Не погребуйте. Їй-богу, краще б мене повісили, аніж іти на війну. Я, власне, не про себе клопочусь. Я що, мені наплювати. Я турбуюсь про близьких, хочу лишитись із земляками. А для самого себе я б не просив.

Б а р д о л ь ф (бере гроші). Добре. Ставай збоку.

Ц в і л ь. Ось і я про те ж саме, пане генерал-капрале. Змилюйтесь заради моєї старої! В неї немає нікого, хто потурбувався би про неї, якщо я піду. Вона сама нічого не може робити. Ось вам сорок шилінгів, не погребуйте.

Б а р д о л ь ф. Добре. Відійди на бік.

Н е м і ч. А мені от все байдуже. Двом смертям не бути, а одної не минути. Я не боягуз. Якщо мені призначено вмерти, хай буде так, а ні – тим краще. Кожен повинен служити королю. І, в усякому разі, той, хто вмер цього року, не ризикує вмерти в наступному.

Б а р д о л ь ф. Молодець. Дуже правильно міркуєш.

Неміч. Я у сподні не накладу, будьте певні.

Повертаються Фальстаф, Шеллоу, Сайленсіпаж.

Фальстаф. Ну то що, містере суддя, кого із рекрутів мені взяти у солдати?

Шеллоу. Будь-кого, вибирайте.

Бардольф. Сер, на два слова. (Відводить Фальстафа вбік). Теля і Цвіль внесли три фунта викупу.

Фальстаф. Давай. Подивимось.

Шеллоу. Ну, так кого ви берете на військову службу, сер Джоне?

Фальстаф. Виберіть ви за мене

Шеллоу. Добре. Я взяв би Цвіль, Теля, Хмару і Неміч.

Фальстаф. Зараз розберемось. Ти, Цвілю, зацвітай вдома, доки зробишся зовсім не здатним до служби. А ти, Теля, підрости ще, поки станеш придатним. Ви обидва мені не потрібні.

Шеллоу. Сер Джоне, що ви робите? Це ж кращі з усіх – я навмисне вибрав їх, щоб догодити вам.

Фальстаф. Чи не хочете ви мене учити, містере Шеллоу, як мені відби-рати своїх рекрутів? Що мені у їх статурі, силі, зрості і зовнішньому вигляді? Вся справа в тому, який дух у солдаті, містере Шеллоу. Візьміть, наприклад, Лишай. Та він і хвилини не всидить. Хай на вигляд він голодранець, та він буде заряджати і розряджати рушницю з швидкістю слюсарного молотка, напирати і відскакувати швидше броваря, який чіпляє на коромисло відра з пивом. А цей худий хлопець Хмара – ось яких солдат мені потрібно – він не може служити мі-шенню для ворога. Цілитись у нього все одно, що цілитися в лезо ножа. А в разі відступу як швидко побіжить Неміч, цей жіночий кравець! Ні, мені не потрібні показні рекрути – звільніть мене від них. Бардольфе! Дай-но в руки Лишаю мушкет.

Бардольф. На, тримай, Лишає! Кроком руш! Ось так.

Фальстаф. А покажи-но, як ти виконуєш прийоми з рушницею! Так. Мо-лодець. Іще раз. Дуже добре. Продовжуй, просто відмінно. Ні, цього старого, кривого, лисого стрільця я ні на кого не проміняю. Молодець, Лишає! Служи так і далі. Ось тобі шість пенсів за це.

Шеллоу. А все ж у нього виходить не дуже вправно, йому ще треба підучитися. Коли я вступив до Училища правознавства і виконував роль сера Дагонета у шкільному спектаклі про короля Артура, пам'ятаю одного стрільця на Майленд-Грінських луках. Оце була виправка! Візьме, було, рушницю, підні-ме, прикладеться, відбіжить і зарядить; підніме, прикладеться, відбіжить і заря-дить. А потім лежачи! А потім з коліна! Оце були прийоми! Оце я розумію!

Фальстаф. Ну, добре. Це придатні рекрути, містере Шеллоу. Придатні без зайвих слів. Прощайте, містере Сайленсе! Мені пора в дорогу. Ще до ночі мені треба відмахати дванадцять миль. Прощайте, джентльмени. Бардольфе, ви-дай форму новобранцям.

Шеллоу. Щасливої дороги, сер Джоне. Хай благословить вас Господь і пошле вам

удачу і перемогу. Завітайте до нас знову, як будете вертатись. Не дайте заглухнути старій дружбі. Допоможіть мені потрапити до королівського двору.

Ф а л ь с т а ф. Докладу всіх зусиль, містере Шеллоу.

Ш е л л о у. Ну, не смію вас більше затримувати.

Ф а л ь с т а ф. Прощайте, панове.

Шеллоу і Сайленс ідуть геть.

Шикуй і веди солдат, Бардольфе.

Бардольф, паж і рекрути ідуть.

Коли буду їхати назад, я цих сутяг обдери, як липку. Шеллоу я знаю, як свої п'ять пальців. Господи, чому так люблять брехати старі люди? Вуха в'януть слухати, як цей хирлявий суддя вихваляється своєю розгульною молодістю і своїми подвигами на Торнбульській вулиці. Через кожні два слова – ці небили-ці, що підносяться слухачеві запопадливіше, аніж данина турецькому султану! Я пам'ятаю його в училищі – він був схожий на чоловічка, вирізаного за вече-рею із шкуринки сиру. Коли він роздягався, він нагадував роздвоєну редьку з домальованою згори головою. Він був настільки худий, що короткозорі проходили крізь нього, мов крізь повітря. Це було уособлення голоду, похитли-ве, як мавпа, за що наші приятельки називали його корінцем мандрагори. Він співав потаскухам пісні, підслухані у візників, і запевняв, що це романси, які він сам написав. А тепер цей блазень зробився сквайром і фамільярно говорить про Джона Гонта, немов би був йому названим братом. Я ладен поклястися, що він бачив його раз у житті, коли затесався у натовп лакеїв Гонта, за що ті його відлупцювали палицею. Тоді він увесь, разом з пожитками, міг вміститися у шкірці вугра, і футляр від гобоя був для нього просторим палацом. А тепер він володіє волами і маєтками. Ну що ж, я неодмінно відновлю з ним знайомство, коли повернусь, і я не я, коли не зроблю з нього філософський камінь, що все перетворює на золото. Якщо шукає ковтоє бобирів, я не бачу, який закон природи завадить мені проковтнути його. Іде геть.

Дія четверта

СЦЕНА 1

Ліс Голтрі у Йоркширі.

Пересування війська. Входять є п і с к о п

Й о р к с ь к и й, М о у б р е й, Г а с т і н г с та інші.

А р х і є п і с к о п

Як ліс оцей зоветься?

Г а с т і н г с

Лісом Голтрі,

Мій отче.

А р х і є п і с к о п

Ми зупинимось тут

І пошлемо розвідників дізнатись,

Які наш супротивник має сили.

Г а с т і н г с

Ми їх уже послали.

А р х і є п і с к о п

Дуже добре.

Тепер я мушу сповістити вас,

Що лист я маю від Нортумберленда.

Мені він пише, що чисельність війська

У нього недостатня і у строк

Із нами він з'єднатися не може.

Щоб військо це поповнити людьми,

В Шотландію він їде, а поки що

Нам успіху бажає в боротьбі.

М о у б р е й

На нього мали ми такі надії,

І от вони розбилися ущент!

Входить р о з в і д н и к.

Г а с т і н г с

Що бачив ти?

Р о з в і д н и к

На заході за милю

Ряди шикує військо короля.

За площею, яку воно займає,

У ньому тисяч біля тридцяти.

М о у б р е й

Таку чисельність ми і припускали.

Тоді вперед, щоб з ним вступити в бій.

Сурми за сценою.

А р х і є п і с к о п

Напевне, це прибув парламентар.

М о у б р е й

Здається, я вже бачу Вестморленда.

Входить В е с т м о р л е н д.

В е с т м о р л е н д

Пошана вам, панове, і привіт

Від герцога Ланкастерського Джона.

А р х і є п і с к о п

Чим пояснити ваш прихід сюди?

В е с т м о р л е н д

Ви – головна причина, ваша світлість.

Ми зрозуміли б заколот, коли б,

Своїй природі вірний, він з'явився

У вигляді низьких, огидних полчищ

Під керівництвом буйних ватажків.

Напевне, вас би з ними не було.

Ні ви, ні лорди ці не захотіли б

Прикрити бунт своїми іменами,

Бо ваш престол єпископський – оплот

Святої віри, спокою і миру.

Ученість ваша і заняття ваші,

Волосся срібне, білизна вбрання

Про лагідність говорять голубину.

Навіщо ж переклали ви себе

Невдало так із ангельської мови

Любові й миру на наріччя грубе

Кривавої, жорстокої війни?

Чому на лати проміняли книги,

На кров – чорнило, пера – на списи?

Чому змінили проповідь церковну

На голос войовничої труби?

А р х і є п і с к о п

Сказати вам навіщо? Всі ми хворі.

Надмірності розпусти довели

Зажерливий наш світ до лихоманки,

І потребує він кровопускання.

Заражений недугою такою,

Помер безславно Річард, наш король.

Я лікарем себе не виставляю,
Лиш хочу пояснити, Вестморленде,
Чому з'явився з військом я сюди.
Обрав я тимчасово грізний образ,
Щоб лікувати хворі щастям душі
І декому прочистити кишки.
Скажу ясніше. Перш ніж виступати,
Я зважив зло, яке зазнали ми,
І зло, яке ми можемо завдати.
І перше переважило останнє.
Я зрозумів, що діяти потрібно.
Ми змовились, і нас у вир подій
Нестримно понесло рікою часу.
Та ми не зразу підняли повстання.
Не раз ми подавали список скарг
На розгляд короля; та доручалось
Ці скарги розглядати саме тим,
Від кого ми образи зазнавали.
Пробитись ми до нього не могли.
Під враженням підступності такої
Нам довелось тоді узяти меч,
Та не для того, щоб зрубати гілку
Із дерева, що мир символізує,
А навпаки: щоб поновити мир
Не тільки на словах, але й на ділі.

В е с т м о р л е н д

Мій отче! Хто ваш голос не почув?
Чим вас король образив? Хто із перів
Зумів завдати кривди вам такі,
Що ви святою вашою печаттю
Могли скріпити заколот кривавий
І освятили меч бунтівників?

А р х і є п і с к о п

За брата і за всіх людей в державі
Рахунок виставляю королю.

В е с т м о р л е н д

Не бачу я підстав для цих рахунків.
Не ваша справа й виставляти їх.

М о у б р е й

О ні, якщо стосується це нас,
То зведення рахунків – наша справа.
Однаково минуле й сьогодні
Болюче зачіпають нашу честь.

В е с т м о р л е н д

Пильніше придивіться, Моубрею,
До часу і обставин. Ви тоді
Побачите, що не король – причина
Усіх нещасть, а винен тільки час.
Хоча стосовно вас підстав немає
Для нарікань чи справедливих скарг.
Хіба ви не поновлені в правах
Колишніх батька, герцога Норфолка?

М о у б р е й

Що вдіяв батько мій супроти честі,
Щоб втрачені відновлювать права?
Король його любив, але під тиском
Складних обставин мусив у вигнання
Його послати. А за що скажіть?
Згадайте той проклятий поєдинок.
Сиділи в сідлах батько й Болінброк,
Іржали коні, гризучи вудила,
Взяли вже на переваги списи,
Спустили на шоломах заборолу.
Непримеренні погляди крізь сталь
Виблискували грізно. Щохвилини
Міг розпочатись божий суд. Коли
Герольд вже просурмив початок бою,
Коли ніхто на світі вже б не зміг
Від смерті врятувати Болінброка,
Король згори між ними кинув жезл
І пери зупинили поєдинок.
Тоді король себе і нас усіх
Жбурнув на землю перед Болінброком,
Який нас поодинці розтоптав.

В е с т м о р л е н д

Ви лиш забули, лорде Моубрею,

Що Генріх Болінброк тоді вважався
Одним із кращих в Англії бійців.
Не знати, хто б в двобою переміг.
Та навіть перемігши, батько ваш
Із Ковентрі живим не повернувся б:
Народ його порвав би на шматки.
До нього люди ставились вороже,
А Гірфорда обожнювали всі.
Та ми від головного ухилились.
Мене прислав до вас наш командир
Причини невдоволення дізнатись.
Якщо вимоги ваші справедливі,
Він обіцяє вдовольнити їх,
Щоб розбрат поміж нами припинити.

М о у б р е й

Він змушений примирення просити;
Тут криється обман, а не любов.

В е с т м о р л е н д

Зарозумілість ваша, Моубрею,
Мене дивує. Мир не зі страху,
А з милості своєї пропонує
Наш командир. Погляньте: наше військо
Як на долоні, впевнене в собі
І в перемозі. Чом же нам боятись?
Ми славними багатші іменами,
Досвідченіші воїни, а зброя
Не гірша, ніж у вас. Зате в душі
Немає усвідомлення провини,
А відчуття своєї правоти.
Що змусить нас примирення просити?

М о у б р е й

О ні, між нами неможливий мир.

В е с т м о р л е н д

Не хочете вести переговори,
Бо власної соромитесь вини.

Г а с т і н г с

Чи має повноваження принц Джон
Шукати згоди із бунтівниками?
Чи має право вислухати нас
І наші побажання вдовольнити?

В е с т м о р л е н д
Він на війні намісник короля.
Мене дивують ваші запитання.

А р х і є п і с к о п
Тоді візьміть, мілорде, цей папір.
Перелік скарг ми виклали на ньому.
Коли поновлять нас в своїх правах
І виправдають всіх перед законом,
Хто участь взяв у заколоті цьому,
Та нададуть нам докази тверді,
Що можна обіцянкам вашим вірити,
Повернемось і ми у береги
Покірності й суворого порядку.

В е с т м о р л е н д
Папір оцей я принцу передам.
Зустрінемося десь між таборами
І мир, якщо домовимось, підпишем,
Або відразу вступимо у бій.

А р х і є п і с к о п
Я згоден.

Вестморленд іде геть.

М о у б р е й
Щось нашіптує мені,
Що згода поміж нами неможлива.

Г а с т і н г с
Не бійтеся. Якщо постане мир
На тих широких і міцних підставах,
Що визначили ми в своїх вимогах,
Як скеля непорушним буде він.

М о у б р е й

Та ставлення своє до нас не змінять
І за дрібниці будуть дорікати,
Постійно нам нагадуючи бунт.
Хоч як ми не служили б королю,
Нас, наче хліб, відсіювати будуть,
Та на такому вітрі, що відносить
Із брудом і половиною зерно.

А р х і є п і с к о п

Ні, розбрат королю уже набрид.
Він зрозумів, що, ворога скаравши,
Ще двох нових в нащадках наживе.
Тому зітре він з пам'ятних дощок
Всі недоречні згадки про минуле
І більше за доносами не буде
До списків чорних вносити людей.
Він знає: різнодумності не знищиш.
Не можна прополоти королівство –
Зрослись корінням друзі й вороги.
Захочеш вирвать недруга із ґрунту,
А висмикнеш і друга разом з ним.
Держава мов набридлива дружина,
Що торгає і бісить чоловіка,
Та тільки-но підніметься рука,
Щоб непокірну привести до тями,
Вона йому дитину підставляє
І наміру здійснити не дає.

Г а с т і н г с

Король уже всі різки обламав
Об кривдників минулих, і у нього
Вже засобів залякування мало.
Він зараз мов старий, беззубий лев,
Хоч і страшний, та зовсім безпорадний.

А р х і є п і с к о п

Погоджуюсь, лорд-маршале, із вами.
Якщо ми зараз досягнемо згоди,
Повірте, ще міцнішим стане мир,
Неначе кістка після перелому.

М о у б р е й

Дай бог. Та ось вертає Вестморленд.

Повертається В е с т м о р л е н д.

В е с т м о р л е н д

Для зустрічі між двох ворожих армій

Обрали пункт. На вас чекає принц.

М о у б р е й

Тоді, архієпископе Йоркський,

Благословіть цей миролюбний крок

І вирушайте першим.

А р х і є п і с к о п

Попередьте

Про наш прихід невдовзі, Вестморленде.

Ідуть геть.

СЦЕНА 2

Інша частина лісу.

Сурми. Сходяться з одного боку М о у б р е й, архієпископ,

Г а с т і н г с та інші, з другого – принц Д ж о н Л а н к а с т е р с ь к и й,

В е с т м о р л е н д, о ф і ц е р и та п о ч е т.

Л а н к а с т е р

Я радий вас вітати, Моубрею,

І вас, архієпископе, також.

Вам, Гастінгсе, привіт і всім, хто з вами!

Повинен я зізнатись, що мені

Відрадніше було вас зустрічати,

Мій отче пресвятий, коли під дзвони

Стікалась паства слухать слово боже

Із ваших вуст, аніж тепер, коли

Ви тіло закували у залізо

І громом барабанів замість слова

Підтримуєте дух бунтівників.

Даремно ви, мілорде, проміняли

Життя на смерть і проповідь на меч.

Нещасть багато може натворити
Той, хто близьким вважався до монарха,
Та знехтував довірою його.
Подібне з вами сталося, мій отче.
На віру всі сприймали вашу думку,
Бо ви – знавець священого письма,
Наш представник в парламенті небес,
А на землі для нас ви – голос божий.
І ось, його слуга, ви обійшлись
Із іменем його користолюбно,
Як міг би обманути короля
Його недобросовісний намісник.
Ви підняли народ брехливим словом,
Озброївши його супроти миру
І короля законного, який
Являється помазаником божим.

А р х і є п і с к о п
Ланкастере, я не для того тут,
Щоб у війну вступати з вашим батьком,
А, як сказав я лорду Вестморленду,
Щоб поміж нами відновити мир.
Ми змушені шукати порятунку
У відчайдушних засобах тому,
Що утиски безглузді і нестерпні.
Вам передав я список наших скарг,
Які нам повернули із палацу,
Напевне, і не глянувши на них.
Це й породило поміж нами чвари.
Якщо тепер ви підете назустріч,
Задовольнивши наші побажання,
Тоді і ми припинимо цей бунт,
До ніг його величності поклавши
Свою покірність і свою любов.

М о у б р е й
А ні, то будем битися із вами,
Як личить, до останнього солдата.

Г а с т і н г с
Не виграємо ми, то піде в бій

Наступне покоління. Те загине –
Батькам на зміну прийдуть їх сини.
І так тривати буде ворожнеча,
Допоки буде Англія жива.

Л а н к а с т е р
Ви, Гастінгсе, боюсь, короткозорі,
Щоб прозрівати глибину часів.

В е с т м о р л е н д
Чи не готові, принце, сповістити
Свої думки відносно їх умов?

Л а н к а с т е р
По-моєму, всі пункти справедливі.
Я кров'ю королівською клянуся:
Не батько винен – винні царедворці,
Що наміри його перекрутили.
Та зловживанням покладемо край.
Тож чи не час війська нам розпустити,
Щоб розійшлись по графствах вояки?
На цьому місці, поміж таборами,
Ми привселюдно келихи наллємо,
Обіймемось і вип'ємо на знак
Відродження любові і довіри.

Входять с о л д а т и з вином і келихами.

А р х і є п і с к о п
На ваше слово покладаюсь я.

Л а н к а с т е р
(з келихом у руці)
Своїм словам не зраджував я досі.
П'ю за здоров'я ваше, отче мій.

Г а с т і н г с
(офіцерові)
До табору вертайтеся, капітане,
Зі звісткою відрадною про мир.
Нехай солдат розпустять по домівках

І виплатять утримання сповна.

Офіцер іде геть.

А р х і є п і с к о п

П'ю за здоров'я ваше, Вестморленде.

В е с т м о р л е н д

Тоді я п'ю за вас. Якби-то ваше

Преосвященство знало, скільки я

Доклав зусиль, щоб мир цей встановити,

Ви б вдвічі більше випили. Однак,

Вже дуже скоро почуття свої

Я зможу ще повніше показати.

А р х і є п і с к о п

Не маю жодних сумнівів.

В е с т м о р л е н д

Я радий.

Кузене Моубрею! П'ю за вас.

М о у б р е й

Доречно це: мені щось дуже сумно.

А р х і є п і с к о п

Печаль, як люди кажуть, до удачі,

Веселощі ж – прикмета до біди.

В е с т м о р л е н д

Тоді, кузене, підбадьортесь трохи,

Оскільки сум – прикмета до добра.

А р х і є п і с к о п

А я себе чудово почуваю.

М о у б р е й

Отож, тим гірше. Це поганий знак.

Радісні вигуки за сценою.

Л а н к а с т е р

Ви чуєте, як всі радіють миру?

М о у б р е й

Та більше би раділи перемозі.

А р х і є п і с к о п

Мир – це також важливе здобуття:

Немає переможених, до того ж

Обидва війська не зазнали втрат.

Л а н к а с т е р

Підіть розпорядіться, Вестморленде,

Щоб наше військо також розійшлось.

Вестморленд іде геть.

Хай перед нами, перш ніж розійтися,

Війська в колонах пройдуть урочисто,

Щоб разом оцінити ми могли,

Яку ми небезпеку відвернули,

Не розв'язавши безрозсудний бій.

А р х і є п і с к о п

Віддайте, лорде Гастінгсе, наказ.

Гастінгс іде геть.

Л а н к а с т е р

Цю ніч, я сподіваюся, мілорди,

Ми разом проведемо?

Повертається В е с т м о р л е н д.

Вестморленде,

Чому я руху в таборі не бачу?

В е с т м о р л е н д

Солдати не розходяться. Від вас

Чекають особистого наказу.

Л а н к а с т е р

Оце так дисципліна! Молодці!

Повертається Г а с т і н г с.

Г а с т і н г с

Вся армія розсіялась, мілорде.
Біжать, немов з уроків школярі,
Або воли, коли їх розпрягають.
Нема кого вести нам на парад.

В е с м о р л е н д

Ти, Гастінгсе, приніс чудову звістку.
За неї в нагороду я беру
Тебе під варту, Моубрея також.
І вас, архієпископе, на жаль.
Усі ви винні у державній зраді.

Їх оточують солдати і забирають у них зброю.

М о у б р е й

Чи не плямує честі ваш обман?

В е с т м о р л е н д

А заколот хіба вас не плямує?

А р х і є п і с к о п

Не соромно порушувати слово?

Л а н к а с т е р

Я слова вам ніколи не давав,
Лиш обіцяв спинити зловживання
У відповідь на скарги. І клянусь,
Що це зроблю; беру за свідка бога.
Чекає, підлі зрадники, на вас
Невідворотня, справедлива кара.
На себе ви візьміть провини частку
За те, що ви потрапили у пастку.
Начальники загонів і полків!
Переловіть усіх бунтівників
І відведіть призвідців боротьби
На плаху – ложе смерті і ганьби.

Ідуть геть.

СЦЕНА 3

Інша частина лісу.

Сурми. Бойові сутички.

Зустрічаються Ф а л ь с т а ф і К о л ь в і л ь.

Ф а л ь с т а ф. Ваше ім'я і звання, сер, та звідки ви родом?

К о л ь в і л ь. Я – дворянин, сер. Зовусь Кольвілем з Улоговини.

Ф а л ь с т а ф. Відмінно. Ваше ім'я Кольвіль, ви – дворянського звання і Улоговина – місце вашого народження. Боюсь, що на вас чекають зміни: кликатимуть вас Кольвілем, але звання ваше буде зрадник, а місце проживання – тюрма. Та оскільки вона – достатньо глибоке підземелля, то ви залишитеся Кольвілем з Улоговини.

К о л ь в і л ь. Ви часом не Джон Фальстаф, сер?

Ф а л ь с т а ф. Хто б я не був, я не гірший за нього. Ви здаєтеся, сер? Чи мені доведеться потіти з вашої вини? Тоді стережіться! Краплі мого поту стануть слізьми для ваших рідних, краще не змушуйте їх оплакувати себе.

К о л ь в і л ь. Я сподіваюсь, що ви – Джон Фальстаф, і тому я вам здаюся.

Ф а л ь с т а ф. Мені важко заперечувати це, оскільки мій живіт викриває мене. Якби не ця частина тіла, я міг би назватись вигаданим ім'ям. Але моє черево занадто відоме. Та ось і наш командувач.

Входять п р и н ц Д ж о н Л а н к а с т е р с ь к и й, В е с т м о р л е н д, Б л е н т та інші.

Л а н к а с т е р

Порубано достатньо, Вестморленде.

Наказую погоню припинити.

Вестморленд іде геть.

Це ви, Фальстафе? Де були ви досі?

З'являєтесь, як тільки стихне бій.

Вас витівки подібні, присягаюсь,

До шибениці можуть довести.

Ф а л ь с т а ф. Було б дивно, якби це закінчилося інакше. Огуда й докори – звичайна нагорода за хоробрість. Що я – ластівка, стріла чи куля? Хіба я, літня людина, можу рухатися зі швидкістю думки? Я мчав сюди з превеликим поспі-хом, загнав більше ста вісімдесяти поштових коней, приїхав і, ще весь у пилюці, але виблискуючи своєю незаплямованою хоробрістю, взяв у полон сера Джона Кольвіля з Улоговини, безстрашного лицаря і небезпечного ворога. Природжена мужність його не врятувала. Тільки-но він побачив мене, як змушений був здатися. Тож я можу сказати разом з відомим римлянином: "Прийшов, побачив, переміг."

Л а н к а с т е р. Це було швидше чемністю з його боку, ніж вашою заслугою.

Ф а л ь с т а ф. Не знаю. Ось він, я передаю його вам і прошу вашу милість записати це поруч з іншими подвигами цього дня. А то мені доведеться видати про це окрему

баладу з Кольвілем на обкладинці, який цілує мої ноги. Якщо ви змусите мене до цього, то клянуся словом дворянина, ваша слава потьмяніє, як позолочений мідний гріш, перед моєю, і на чистому небі слави я засяю над вами, як повний місяць, що затьмарює зорі, які в порівнянні з ним здаються голівками від шпильок. Тож віддайте мені належне: доблесть заслуговує на піднесення.

Л а н к а с т е р. Твоя доблесть занадто важка, щоб підвестися.

Ф а л ь с т а ф. То хай вона засяє.

Л а н к а с т е р. Твоя доблесть надто мутна, щоб сяяти.

Ф а л ь с т а ф. Робіть із нею, що заманеться, називайте як завгодно, тільки б це було мені на користь.

Л а н к а с т е р

Ти – Кольвіль?

К о л ь в і л ь

Так, мілорде.

Л а н к а с т е р

Я дізнався

Про те, що ти – відомий бунтівник.

Ф а л ь с т а ф

Та вірний син вітчизни у полон

Узяв його.

К о л ь в і л ь

Мілорде, я такий же,

Як ті, що привели мене сюди.

Коли б я керував моїм начальством,

Дорожче б ми тоді дістались вам.

Ф а л ь с т а ф. Не знаю, за скільки вони продали себе. Але ти, добродію, від-дався мені задарма, за що я тобі щиро вдячний.

Повертається В е с т м о р л е н д.

Л а н к а с т е р

Спинили переслідування?

В е с т м о р л е н д

Так,

Я зайву різанину припинив.

Л а н к а с т е р

Відправте, Бленте, Кольвіля та інших,

Приставивши надійний караул,

До Йорка, де на них чекає страта.

Блент із Кольвілем та іншими арештантами ідуть геть.

Рушаймо до Вестмінстера мерщій.

Я чув, що батько небезпечно хворий.

Хай сил йому додасть щаслива звістка,

З якою ви, кузене, мчіть вперед,

А я із військом рушу вслід за вами.

Ф а л ь с т а ф

Прошу уклінно дозволу, мілорде,

Мені вертатись через Глостершир.

А ще у повідомленнях про успіх

Прошу й про мене вставить кілька слів.

Л а н к а с т е р

Про вас я відгукнуся значно краще,

Ніж справді заслуговуєте ви.

Всі, крім Фальстафа, ідуть геть.

Ф а л ь с т а ф. Добре, якби тобі на це вистачило розуму; розум кращий за герцогський титул. Присягаюсь, що цей розсудливий хлопчисько не любить мене. Ніхто не бачив, щоб він колись сміявся. І не дивно, бо він не п'є вина. Із таких зразкових хлопчиків не буває нічого путящого. Вода і риба викликають у них недокрів'я. В шлюбі вони народжують лише дівчат. Вони переважно – дурні і боягузи, якими були б і ми, якби не збуджували себе міцними напоями. Гарний херес має подвійну дію: по-перше, б'є у голову і вибиває із мозку мокроту дурості, тупості й похмурості, робить його метким, сприйнятливим, ви-гадливим, повним яскравих, полум'яних, грайливих образів, які, переходячи в горлянку і народжуючись на язиці, стають влучними дотепами. Друга дія хоро-шого хересу полягає в тому, що він гріє кров. Вона спочатку холодна і нерухли-ва, через це й печінка бліда, майже біла, що завжди служить доказом і ознакою слабого духу і тупості; але херес розігріває кров і розганяє її по кінцівках. Херес розцвічує обличчя, і воно, мов сигнальний вогонь, кличе до зброї решту сил маленького королівства, і тоді всі дрібні життєві загони і маленькі духи оточують свого капітана – серце, і воно, підтримане таким почетом, здійснює подвиги хоробрості, – і все це від хересу. Так що військово мистецтво – ніщо без хересу і ученість – золотий скарб, який охороняє диявол, доки херес не пустить її в хід. Якщо принц Генріх хоробрий, то саме тому. Холодну кров, успадковану від батька, ніби виснажену, безплідну землю, він розчистив, зорав і угноїв тим, що шляхетно прийняв великий запас плодоносного хересу. Ось чому він такий гарячий і хоробрий. Якби у мене була тисяча синів, то перше, що я втокмачив би їм з дитинства, була б відразу до води і пристрасть до хересу.

Входить Б а р д о л ь ф.

Що скажеш, Бардольфе?

Б а р д о л ь ф. Військо розпущене, всі розходяться.

Ф а л ь с т а ф. Ну, і бог з ним! Я поїду через Глостершир і там відвідаю Ро-берта Шеллоу, есквайра. Я вже мав нагоду розім'яти його, наче віск поміж пальцями, і тепер буду запечатувати ним листи. Ходімо.

Ідуть геть.

СЦЕНА 4

Вестмінстер. Кімната у палаці, яку називають Єрусалимом.

Входять к о р о л ь, принци Т о м а с К л а р е н с і Г е м ф р і Г л о с т е р, граф У о р і к та інші.

К о р о л ь

Якщо нам бог дарує перемогу

Над смутою невчасною, яка

Під нашими дверми стікає кров'ю,

То ми поведемо юнацтво наше

За море до високої мети.

Війська і флот готові. Замість себе

Я залишу намісника престолу.

Все склалось якнайкраще. Лиш мені

Не вистачає сили і здоров'я.

І ось ми зволікаємо, допоки

Я не оклигав і не вщухнув бунт.

У о р і к

Одужання і наша перемога

Не за горами.

К о р о л ь

Гемфрі, де твій брат,

Де принц Уельський?

Г л о с т е р

Він на полюванні

У Віндзорі, здається.

К о р о л ь

З ким, не знаєш?

Г л о с т е р

Не знаю.

К о р о л ь

Чи не з Кларенсом, бува?

Г л о с т е р

Принц Кларенс з нами тут.

К л а р е н с

До ваших послуг,

Мій батьку і володаре.

К о р о л ь

Тобі

Бажаю я добра. Ти чом не з братом?

Тебе він любить. Ти йому найближчий.

А ти немов би нехтуєш любов'ю.

Своїм братам, коли я вже помру,

Ти можеш бути захистом надійним

Перед його величністю. Цінуй

Його любов, і ставленням холодним

Від себе брата ти не відвертай.

Він має добре серце, щедру руку,

Розчулитися може він до сліз,

Та в гніві невблаганний він, мов камінь,

Жорстокий, як зима або, принаймні,

Ранковий несподіваний мороз.

Тому ти будь із братом обережним.

Не супереч без крайньої потреби,

А лиш тоді, коли веселий він.

В хвилини гніву краще почекай,

Щоб він стомився, наче кит на суші.

Запам'ятай це, Томасе, гарненько,

І будеш ти для друзів і братів

Останньою надією, оплотом.

Мов золотий обруч, ти їх пов'яжеш,

Щоб не могла проникнути в цей круг

Ненависті сторонньої отрута,

Що може розірвати вашу єдність.

К л а р е н с

Я брата шануватиму завжди.

К о р о л ь

Чом ти тоді не з ним на полюванні?

К л а р е н с

Він зовсім не у Віндзорі, мілорде,
У Лондоні обідає.

К о р о л ь

Із ким?

Чи ти цього не чув?

К л а р е н с

Напевне, з Пойнсом
І рештою, в компанії звичайній.

К о р о л ь

Де ґрунт хороший, там і бур'яни.
А він – моєї юності подoba –
Він ними весь поріс. І через це
Дивлюсь я уперед доволі сумно,
Зі страхом зазираючи у дні,
Коли мене не стане. Доведеться,
Напевне, вам побачити часи
Дикунства, запустіння і розгулу,
Як ляжу я між предками в труні.
Коли з його упертої розпусти
Спаде вузда, коли гаряча кров
Єдиним стане радником для нього,
Коли не буде в золоті нестачі, –
Як швидко він загибелі назустріч
Тоді на крилах пристрасті злетить!

У о р і к

Мені здається, що несправедливі
До принца ці побоювання ваші,
Бо він вивчає звичаї гульвіс,
Як хтось вивчає зарубіжну мову.
Щоб володіти нею, необхідно

Запам'ятати серед інших слів
Також і безсоромні. Це потрібно,
Щоб слів таких свідомо уникать.
Коли він пройде повний курс науки,
Покине він товаришів своїх.
І цей життєвий досвід знадобиться,
Щоб в людях розбиратися цілком.
Вся шкода піде тут йому на користь.

К о р о л ь

Добро не уживається зі злом,
І бджоли мед із падла не збирають.
Входить В е с т м о р л е н д.
Це хто там? Вестморленд?

В е с т м о р л е н д

Так, мій король.
Бажаю вам здоров'я на додачу
До радості, яку я вам привіз!
Принц Джон, ваш син, цілує вашу руку.
Усі бунтівники: єпископ Скруп,
Моубрей і Гастінгс – у руках закону.
Приборкано їх смуту. В королівстві
Нарешті знову запанує мир.
Подробиці про все, що відбулося,
Ви на дозвіллі знайдете в листі.

К о р о л ь

Ти, Вестморленде, був завжди, як пташка,
Що провіщає радість і зорю.
Входить Г а р к о р т.
Та ось іще несуть до мене звістку.

Г а р к о р т

Хай небо вас позбавить ворогів!
Хай кожен ворог, що на вас повстане,
Загине, як загинули усі,
Про кого сповістити хочу вас.
Нортумберленд, лорд Бардольф разом з військом
Англійських і шотландських бунтарів
Розгромлені шерифом із Йоркширу.

Подробиці описані в листі.

К о р о л ь

Чому ж мені зробилось так погано
Від цих новин хороших? Чи тому,
Що радості без вади не буває?
Так почерк нерозбірливий нерідко
Для нас прекрасну розповідь псує,
І трапезу найкращу припиняє
Відсутність апетиту. Забагато
Було б торжествувати перемогу
Та ще й здоровим бути в той же час.
Мені щось млосно... Все перед очима
Пішло раптово обертом... Я сліпну...
(Непритомніє.)

Г л о с т е р

Тримайтеся, володаре!

К л а р е н с

О батьку!

В е с т м о р л н д

Отямтеся! Ви бачите мене?

У о р і к

Не треба так засмучуватись, принци.
Він часто непритомніє тепер.
Розступимось давайте. Хай повітря
До нього дійде й приведе до тями.

К л а р е н с

Ні, він вже не отямиться, на жаль.
Турботи і печалі підірвали
Його здоров'я, і життя тікає
З ослаблої, тонкої оболонки.

Г л о с т е р

Багато несприятливих прикмет:
Про виродків говорять і чудовиськ,
Що без батьків народжують жінки;
Змішались цілковито пори року,
Зробився невпізнаним календар.

К л а р е н с

Приплив був тричі поспіль без відпливу,
Як це спостерігалось колись
Напередодні смерті Едуарда.

У о р і к

Не говоріть так голосно, мілорди.
Король ось-ось отямиться.

Г л о с т е р

Боюсь,
Що він уже не встане після цього.

К о р о л ь

Я вас прошу мене перенести
До іншої кімнати. Тільки тихше.

Короля виносять. Всі ідуть геть.

СЦЕНА 5

Інша кімната в палаці.

К о р о л ь Г е н р і х у ліжку.

Круг нього К л а р е н с, Г л о с т е р, У о р і к, офіцери, пажі і почет.

К о р о л ь

Тихіше, милі друзі. Хай леліє
Мій слух спокійна музика. Можливо,
Вона б мені навіювала сни.

У о р і к

Звеліть тихенько грати музикантам.
Два паж виходять.

К о р о л ь

Корону на подушку покладіть.

К л а р е н с

Погляньте, як змінився він жахливо,
Запали зовсім очі.

У о р і к

Тихше, тихше.

Музика за сценою. Король засинає.

Входить п р и н ц Г е н р і х.

П р и н ц

Ви Кларенса не бачили?

К л а р е н с

Я тут,

Та я у горі.

П р и н ц

Сонце за порогом,

А у палаці дощ? Що з королем?

Г л о с т е р

Король заслаб.

П р и н ц

Чи знає він новини?

Вони б його потішили.

Г л о с т е р

Він чув

Звістки відрадні, та від них захворів.

П р и н ц

Якщо хворобу спричинила радість,

Без ліків він одужає тоді.

У о р і к

Не говоріть так голосно, мілорди.

Король, мені здається, задрімав.

К л а р е н с

Ходімо всі до іншої кімнати.

У о р і к

Ви з нами, принце?

П р и н ц

Я посиджу з ним.

Всі, крім принца, виходять. Музика припиняється.

Навіщо ця корона на подушці

Йому тривожить хворобливий сон?

Вона – причина вічної турботи,

Постійного безсоння джерело.

Печаль солодка! Радість полохлива!

Чи не на посміх тут тебе поклали?

Ти – не нічний ковпак на голові

Звичайної хроплячої людини.

Того, хто одягнув тебе, ти давиш,

Як у гарячий день залізний панцир,

Що здатний нас засмажити живцем.

Та що це? Поблизу від губ його

Лежить пушинка, і якби він дихав,

Вона б хоч трохи рухалась. Не дише!

(Стає позаду ліжка.)

Тепер я бачу, мій король, мій батьку,

Що справді сон міцний. То – сон, який

Порозлучав з короною цією

Вже багатьох англійських королів.

Обов'язок тепер мій – сумувати

І плакати. Любов моя синівська

Тобі, мій батьку, борг заплатить свій.

А ти мені повинен передати

Оцю корону. Дай-но одягну.

(Одягає корону.)

Якраз на мене. Тут їй бути належить.

Мене й корону, боже, бережи!

Тепер ні друзям, ані ворогам

Я цю корону, батьку, не віддам.

Того, що заповів мені, не кину

І, як святиню, передам я сину.

(Іде геть.)

К о р о л ь

(прокидаючись)

О Кларенсе і Глостере! Де ви?

Повертаються У о р і к, К л а р е н с, Г л о с т е р та інші.

К л а р е н с

Ви кликали нас, батьку мій?

У о р і к
Мілорде,
Скажіть, як відчуваєте себе?
Чого б величність ваша побажала?

К о р о л ь
Навіщо ви покинули мене
В кімнаті цій без нагляду?

К л а р е н с
Мій батьку,
Із вами залишався принц Уельський.
Він обіцяв сидіти біля вас.

К о р о л ь
То де він? Хочу глянути на нього.
Нехай підійде.

У о р і к
Тут його нема.
Він, певне, вийшов через інші двері.

Г л о с т е р
Він не зайшов туди, де ми були.

К о р о л ь
Хто взяв мою корону? Де корона?

У о р і к
Коли ми всі виходили, вона,
Володаре, лежала на подушці.

К о р о л ь
Це принц її узяв. Знайдіть його.
Невже він так і справді поспішає,
Що міг зі смертю сплутати мій сон?
Цей поспіх сина і оця хвороба
До смерті, дійсно, можуть довести.
Знайдіть його, Уоріку, скоріше.
Уорік іде геть.
Така батькам подяка від синів!

Як швидко замовкає ваше серце,
Коли озветься жадібність у вас!
Так от для кого ви, батьки-безумці,
Губили сон тривогами про них,
Турботами сушили бідний розум
І у трудах не покладали рук!
Так от для чого золото збирали
І поступались совістю нерідко;
Так от для чого вчили ви синів
Військовій справі, мужності, наукам!
Нещасні, ваша доля – доля бджіл.
Ви летите із воском та із медом
У вулики свої до молодих,
Щоб годувати їх і, наче бджоли,
Загинути за цей жертковий труд.
Ось гідна передсмертна нагорода
Для батька, що вмирає, від синів!
Повертається У о р і к.
То де ж він, той наступник нетерплячий,
Що поспішає в гріб мене звести?

У о р і к

Мілорде, я знайшов його у залі
Засмученого, в розпачі, в сльозах.
Та будь я навіть злодієм кривавим,
Я б разом з ним невітно заривав.

К о р о л ь

Навіщо він узяв мою корону?
Повертається п р и н ц Г е н р і х.
Та ось і сам він. Підійди-но, Гаррі.
Ідіть усі, залиште нас удвох.
Уорік та інші виходять.

П р и н ц

Не думав я ваш голос знов почути.

К о р о л ь

Ця думка – плід таємного бажання.
Ти виказав його, а я не вмер.
Ти зголоднів за владою настільки,
Що в нетерпінні взяв мою корону,

Коли для цього час ще не прийшов!
Дурний хлопчисько! Велич королівська
Тебе розчавить може, як тягар.
Не поспішай! Моя колишня влада
Вже розтає, немов хмаринка в небі.
Мій день пройшов. Ще трохи почекай.
Украв ти те, що й так уже невдовзі
По праву мало перейти тобі.
Навіщо вчинком ти своїм підтвердив
Мої підозри? Все твоє життя
Мені служило доказом, що батька
Не любиш ти. І ось ти захотів,
Щоб вмер я, переконаний у цьому.
Ти відточив об серце кам'яне
Страшний кинджал бездушності, щоб вбити
Мене на півгодини хоч раніше.
Не міг ти зачекати, доки вмру?
Ну що ж, іди і рий мені могилу!
Хай сповіщає всім веселий дзвін
Не смерть мою, – твоє коронування.
І сліз не лий на гріб. Звари із них
Слей – миропомазання творити.
Змішай мене із порохом століть,
Віддай черві на поїдання тіло
Того, кому завдячуєш життям.
Негайно відміни мої укази,
Змісти моїх сановників. Не час
Порядок пильнувати. Генріх П'ятий
Вступив на трон! Хай славиться розгул!
Женіть до біса королівську велич!
Геть, мудрі радники! Стікайтесь звідусіль
До Англії нероби й дармоїди:
Для вас відкритий королівський двір.
Від покидьків позбавтеся, сусіди.
Якщо де-небудь знайдеться у вас
Пияк, бешкетник, злодій, ненажера,
Обманщик, душолюб, головоріз,
Який удосконалився настільки,
Що по-новому здійснює гріхи,
Полегшено зітхніть, бо він віднині
Уже не буде докучати вам.

Хай в Англію він їде. Там одержить
Посаду і пошану. Вкриє там
Ганьбу подвійну золотом потрійним.
Там Генріх П'ятий зняв намордник влади
З розпусти, що приборкував її,
І злісний пес зубами увіп'ється
В тіла невинних. Бідний краю мій,
Знесилений незгодами усобиць!
Коли вже я тебе не врятував
Від безпорядків владою своєю,
Що із тобою станеться тоді,
Коли захопить владу безпорядок?
Ти знову станеш лігвищем вовків,
Гущавиною дикою, глухою.

П р и н ц

Пробачте, мій король. Я б міг давно
Потік докорів ваших зупинити,
І так далеко б не зайшли вони,
Коли б мені не заважали сльози,
Що душать і засмучують мене.
Ось ваш вінець. Хай довго цар небесний
Його для вас, мій батьку, береже.
(Стає навколішки.)
Якщо мені дорожчий він за честь,
За вашу пам'ять і за вашу славу,
Нехай живим не встану із землі,
Де я стою, покірний почуттям
Обов'язку й синівської любові.
Відомо тільки Богу, як усе
В мені мов обірвалось, похололо,
Коли я вас побачив бездиханним.
Якщо я прикидаюсь, хай помру
Нікчемою, нічого не зробивши.
Коли мені здалось, що ви померли,
І від цієї думки ледь живий,
Неначе до розумної істоти,
Звернувся я до вашого вінця:
"Короно королівська, чом турботи
Про тебе довели до смерті батька?
Хоч золото твоє і найчистіше,

Тебе найгіршим золотом зову.
Є інше, хай дешевше, та цінніше,
Яке ми у цілющому напої
Ковтаємо, рятуючи життя.
А ти підносиш нас і убиваєш."
Так я її соромив, і на себе
Корону королівську одягнув,
Щоб з нею – з супостатом, що убив
У мене на очах старого батька –
Вступити в бій, як справжній спадкоємець.
Але якщо відчув я торжество
Чи гордістю наповнилося серце,
І я в короні на єдину мить
Побачив засіб стати якнайвище,
Нехай її відніме в мене Бог
І зробить найостаннішим із смертних,
Хто перед нею падає у прах.

К о р о л ь

О сину! Мабуть, Бог тобі порадив
Її узяти, щоб дістав ти привід
Надійніше поясненням правдивим
Завоювати батьківську любов.
Встань, Гаррі.
Принц підіймається.
Сядь поближче коло ліжка.
Тобі свою пораду хочу дати,
Останню вже, можливо, у житті.
Принц сідає біля короля.
Відомо тільки Богу достеменно,
Якими неправдивими шляхами
Дістав я цю корону. Весь мій вік
Не дуже міцно, вдало і надійно
Вона на голові моїй сиділа.
Але до тебе мусить перейти
Відкрито і спокійно, з більшим правом.
Усе таємне й темне, що було
Пов'язане із здобуттям корони,
В могилу я з собою заберу.
Вона здавалась на чолі моєму
Захопленою силою. Щоразу

Хто-небудь та нагадував мені,
Що і йому завдячую я нею.
Це кожен день породжувало розбрат,
Приводило до крові та усобиць,
І мир в країні був уявний мир.
Ти бачив, я завжди тримався гідно,
Та драмою було моє правління,
В якій лиш смерть змінити може зміст.
Усе, що взяв я силою, для тебе
Являється тепер законним спадком.
І все ж таки, хоч міцно ти стоїш,
Але хитка основа під тобою,
Допоки не забулися образи
У тих, кого я друзями назвав,
Позбавивши їх жал і грізних іклів,
Хто й далі будуть друзями тобі.
Вони мені могутністю своєю
Допомогли спочатку взяти владу,
Та я боявся, що могутність їх
Мене звалити може. І тому я
Одних розбив, а з іншими збирався
Почати у Святій землі війну,
Щоб не дала їм довга бездіяльність
Пильніше глянуть на мої права.
Тому постав за правило, мій сину:
Заповни розум знаті неспокійний
Походами подалі за кордон.
Нехай на чужині вони воюють,
Поволі забуваючи минуле,
І не встряють у внутрішні діла.
Сказав би ще багато, та несила,
Ледь дихаю. Пробач мені, Господь,
Усе, чим завинив я мимоволі!
Дай сину мирно править на престолі.

П р и н ц

Ви справами прославили вінець,
Поклавши суперечностям кінець.
Його приймаю трепетно, з молінням
І не зганьблю його своїм правлінням.

Входить п р и н ц Д ж о н Л а н к а с т е р с ь к и й.
К о р о л ь
Дивись, он Джон Ланкастерський іде!

Л а н к а с т е р
Бажаю миру, щастя і здоров'я
Шановному володарю і батьку!

К о р о л ь
Ти, Джоне, сам приніс цей мир і щастя,
А от здоров'я в мене вже нема.
Ще раз тебе побачити бажав я,
І от тепер скінчив усі діла.
Де лорд Уорік?

П р и н ц
Вийшов.
(гукає)
Де ви, лорде?
Входять л о р д У о р і к та інші.

К о р о л ь
Уоріку, скажіть, як зветься зала,
Де я свідомість втратив?
У о р і к
Мій король,
Чомусь її зовуть Єрусалимом.

К о р о л ь
Хвала Творцю! Мені колись давно
Передрікали смерть в Єрусалимі.
Я думав, що помру в Святій землі.
Та все одно. Мене перенесіть ви
До тої зали і залиште там.
Якщо обійми смерті невмолимі,
Хотів би вмерти я в Єрусалимі.

Всі ідуть геть.

Дія п'ята

СЦЕНА 1

Глостершир. Кімната в будинку Шеллоу.

Входять Ш е л л о у, Ф а л ь с т а ф, Б а р д о л ь ф і п а ж.

Ш е л л о у. Присягаюсь півнем і сорокою, сер, ви не поїдете сьогодні. Гей, Деві!

Ф а л ь с т а ф. Ви вже вибачте мені, містере Шеллоу.

Ш е л л о у. Не вибачу, ніяких вибачень не приймається. Вибачення не допо-можуть.

Гей, Деві, де ти?

Входить Д е в і з паперами.

Д е в і. Що накажете, сер?

Ш е л л о у. Ось що, Деві, ось що... Почекай, поки згадаю. Ну от, згадав. По-клич сюди кухаря Вільяма. Ні, ні, сер Джоне, ваші вибачення не приймаються.

Д е в і. Слухаю, сер. Тут така справа: ці акти про стягнення недійсні. І ще одне: чим засіємо ми ту велику ниву? Пшеницею?

Ш е л л о у. Пшеницею, Деві. Яровою пшеницею. Але поклич мені кухаря Вільяма. Є у нас молоді голуби?

Д е в і. Знайдуться, сер. Ось рахунок від коваля за леміш і підкови.

Ш е л л о у. Перевір і заплати. Ні, сер Джоне, ніяких вибачень.

Д е в і. А ще, сер, треба купити новий ланцюг для відра на колодязі. І, пам'я-таєте, Вільям загубив мішок на ярмарку в Гінкслі? Накажете вирахувати з плат-ні?

Ш е л л о у. Неодмінно, хай відшкодує. Так от, Деві, пару голубів, пару кур-чат і барянячу ногу з гарніром. Скажи це кухарю.

Д е в і. Цей офіцер ночуватиме, сер?

Ш е л л о у. Звичайно, Деві. Я хочу його добре пригостити. Своя рука при дворі краще, аніж пенні в гаманці. Догоджай його людям, Деві, а то поскар-жаться йому і змішають тебе з брудом.

Д е в і. Вони самі з ним змішані. Ви б поглянули на їхню білизну!

Ш е л л о у. Дотепно, дотепно, Деві. Тільки не гайся. За роботу, Деві.

Д е в і. Я прошу вас, сер, підтримати Вільяма Вайзера із Уінкота проти Клемента Перкса із Хілла.

Ш е л л о у. Неможливо, Деві. На Вайзера тисяча скарг, він запеклий шахрай.

Д е в і. Звичайно, шахрай, ваша милосте, ніхто й не сперечається. Тому я і прошу за нього. Чесна людина сама за себе постоїть. Невже не можна підтримати шахрая на прохання його друга? Я вісім років служу вам вірою і правдою, а ви не можете задля мене три-чотири рази за півроку підтримати шах-рая проти чесної людини? Що ж я тоді для вас значу? Цей мерзотник – мій близький друг. Зробіть ласку, виправдайте його.

Ш е л л о у. Ну, добре, я його не скривджу. А тепер іди, займись справами, Деві.

Деві іде геть.

Де ви, сер Джоне? Ну, ну, будь ласка, скидайте чоботи. Влаштовуйтесь зручніше. Вашу руку, містере Бардольфе.

Б а р д о л ь ф. Радий бачити вашу милість.

Ш е л л о у. Дякую, милий Бардольфе. (До пажа.) Ласкаво просимо, велетню. Ходімо, сер Джоне!

Ф а л ь с т а ф. Зараз прийду, містере Шеллоу.

Шеллоу виходить.

Бардольфе, навідайся до наших коней.

Бардольф і паж виходять.

Якби мене розпиляли на частки, з мене вийшло б сорок вісім таких бородатих чернецьких посохів, як містер Шеллоу. Яка дивна відповідність між його розумом і розумом його челяді: дивлячись на нього, вона веде себе, як дурні судді, а він, постійно спілкуючись з нею, перетворився на лакея, схожого на суддю. Їх думки так сплелися, що вони тримаються разом, як табун диких гусей. Якби я мав справу у цьому суді, я б підлещувався до його людей, розказуючи про їх схожість з господарем. Май я потребу в його слугах, я лестив би містеру Шеллоу, що ніхто краще не керує своєю челяддю, ніж він. Без сумніву, манери заразні, як хвороби. Тому треба розбірливо обирати товаришів. Цього Шеллоу вистачить мені, щоб звеселяти принца Генріха вповдовж шести зим, що дорівнює чотирьом вексельним термінам і двом рокам сидіння за їх несплату у борговій тюрмі. Принц буде реготати без перерви, доки обличчя його не зморщиться, як зім'ятий плащ. Дивно, як діє на людей вигадка, приправлена присягою, або жарт, промовлений з похмурим виглядом – особливо на молодь, в якій не ломить плечі.

Ш е л л о у (за сценою). Сер Джоне!

Ф а л ь с т а ф. Іду, іду, містере Шеллоу.

Іде геть.

СЦЕНА 2

Вестмінстер. Кімната в палаці.

З різних боків входять У о р і к і в е р х о в н и й с у д д я.

У о р і к

Куди йдете, мілорде?

В е р х о в н и й с у д д я

Йду дізнатись,

Як нині почувається король.

У о р і к

Відмінно. Відлетіли всі турботи.

В е р х о в н и й с у д д я

Не вмер він, сподіваюсь?

У о р і к

Він пішов

Шляхами смертних. Більше він не з нами.

В е р х о в н и й с у д д я

Чому мене з собою він не взяв!

Служив йому я довго й непідкупно,

Нажив собі при цьому ворогів.

Чекатиму на помсту.

У о р і к

Вас, здається,

Не любить наш теперішній король?

В е р х о в н и й с у д д я

Так. І тому до всього я готовий.

Чорнішою не може бути дійсність,

Ніж те, що я для себе уявив.

Входять Л а н к а с т е р, К л а р е н с, Г л о с т е р, В е с т м о р л е н д та інші.

У о р і к

Он Генріха померлого ідуть

Засмучені нащадки. О, якби-то

Характер був у Генріха нового

Хоча би, як в найгіршого з братів!

Багато б залишилось на посадах

Вельмож колишніх. А тепер вони

Поступляться усяким голодранцям.

В е р х о в н и й с у д д я

Життя, боюся, піде шкереберть.

Л а н к а с т е р

Вітаю вас, Уоріку.

К л а р е н с і Г л о с т е р

Добридень.

Л а н к а с т е р

Від сліз ми розучились говорити.

У о р і к

Не розучились, та скорбота ваша,
Звичайно, зрозуміла і без слів.

Л а н к а с т е р
Тож хай земля і справді буде пухом
Тому, за ким сумуємо усі.

В е р х о в н и й с у д д я
Хай буде з нами Бог. Не довелося б
Із часом сумувати ще сильніш.

Г л о с т е р
Ви дійсно друга втратили, мілорде.
Я певен, що на вашому обличчі
Скорбота не позичена, своя.

Л а н к а с т е р
Хоча ніхто не може бути певен
У королівській милості, та вас
Скоріше, аніж інших, жде опала.
Шкодую. Тільки як змінити це?

К л а р е н с
Вам доведеться лестити Фальстафу,
А це, по-суті, – зраджувать собі.

В е р х о в н и й с у д д я
В своїх ділах я намагався, принци,
Чинити, як підказувала совість.
Не гнувся я ніколи, і тепер
Ні лестити, ні гнутися не буду.
Якщо ж нікому чесність не потрібна,
Піду я за покійним королем
І розкажу, ким посланий услід.

У о р і к
Он йде король.

Входить к о р о л ь Г е н р і х П 'я т и й у супроводі почету.
В е р х о в н и й с у д д я
Володаре, добридень.

Хай береже Господь величність вашу!

К о р о л ь

Хоча "величність" — дорогий убір,
Але для мене незручний, незвичний.
Чому в очах у вас, мої брати,
Я бачу страх якийсь, окрім скорботи?
Наш двір - англійський двір, а не турецький.
Не Амурат вступає на престол
Услід за Амуратом. Тільки Генріх
За Генріхом услід. Нехай печаль
Ваш зір туманить, лиш вона пристойна.
Чом і мені за батьком не тужити?
Та це - загальний траур. І у вас
Нема причин журитися окремо.
Клянусь, що буду батьком вам і братом.
Платіть мені любов'ю за добро,
А я собі візьму турботи ваші.
Ви плачете тому, що Генріх вмер,
Та інший Генріх витре ваші сльози
І перетворить смуток ваш на радість.

П р и н ц и

Ми іншого й чекати не могли.

К о р о л ь

А все ж таки ви дивитеся дивно.
(До верховного судді)
І особливо ви. Чи ви, мілорде,
Упевнені, що я вас не люблю?

В е р х о в н и й с у д д я

Упевнений, хоч я не заслужив,
Якщо мене судить нелицемірно.

К о р о л ь

Не заслужив? Не думайте, що я
Уже забув зухвалі ваші вчинки.
Наважитись саджати у тюрму
Наступника англійського престолу!
Чи легко принцу стерпіти таке?

І ви не заслужили на ворожість?

В е р х о в н и й с у д д я

Тоді в своїй особі представляв я
Особу батька вашого, подобу
Величності його. І на мені
Лежав, немов відзнака, відблиск влади.
В той час, як на суддівському посту
Я втілював законність і порядок,
Забули ви про мій високий сан,
Про міць закону й велич правосуддя
І вдарили мене при виконанні
Моїх прямих обов'язків. Тому,
Своїми користуючись правами,
Я наказав узяти вас під варту
За скривдження особи короля.
Якщо я помилявся, то тепер,
Вінець успадкувавши, ви повинні
Миритися із думкою, що син ваш
У гріш не буде ставити також
Веління ваші, буде кепкувати
Із королівських суддів і судів,
Щербитиме суворий меч закону,
Топтатиме державний образ ваш
В чужій особі. Ви себе поставте
На місце батька. Як би ви самі
В такому разі ставились до мене,
Коли б я, вірний сторож ваших прав,
Спинив рішуче прояв неповаги
І забуття синівських почуттів?
Прошу неупереджено поглянуть
На вчинок мій і висновок зробити,
Чи справді я переступив закон,
Чи щось зробив негідне, як підданий,
Чи щось неправомірне, як суддя?

К о р о л ь

Ви все робили правильно. І далі
Тримайте міцно меч і терези.
Бажаю вам дожити у пошані
До днів, коли вже мій дорослий син,

Проштрафившись, підкориться закону.
Тоді я вислів батька повторю:
"Щасливий, що суддю такого маю,
Який безстрашно сина засудив.
Проте, щасливий також мати сина,
Який, не посилаючись на титул,
Скорився мирно вироку судді."
Хоч до тюрми мене ви присудили,
Присуджую вас знову до меча.
Його носили гідно ви, мілорде.
Нехай і далі вирізняють вас
Правдивість, непідкупність і сміливість,
Що випадок зі мною показав.
Ось вам рука моя. Прошу вас щиро
За батька бути юності моїй.
Хай голос мій втворює вашій думці,
Бо я свої бажання підкорю
Порадам вашим, мудрості житейській.
А вам скажу іще, мої брати:
Свої гріхи поклав я у могилу,
Де спить наш батько, а собі узяв
Його тверезий і спокійний розум.
Наперекір людському поговору
Я внутрішньо змінився докорінно.
І кров, що нуртувала у мені,
Немов вода в ріці під час припливу,
Тепер тече розмірено й спокійно
У напрямку величної мети.
Ми скличемо парламент. Оберемо
Таких людей, щоб забезпечить нам
Успішне і продумане правління,
Не гірше, ніж у визнаних держав.
У всі часи країна має бути
Готовою до миру й до війни.
(До верховного судді)
Ви будете у раді керувати.
Як я сказав, ми скличемо парламент
Услід за коронацією. Хай
Нам допоможе Бог у наших справах,
Щоб аніхто не смів його просити
Моє життя до строку вкоротити.

Ідуть геть.

СЦЕНА 3

Глостершир. Сад судді Шеллоу.

Входять Ф а л ь с т а ф, Ш е л л о у, С а й л е н с,
Д е в і, Б а р д о л ь ф і п а ж.

Ш е л л о у. Ні, ви ще повинні оглянути мій сад, і туди, в альтанку, нам подадуть пиріг з яблуками, які я сам прищепив, і ще дещо. Де ви, Сайленсе? А потім і в ліжку.

Ф а л ь с т а ф. Одначе, присягаюся Богом, у вас гарний маєток – дуже ба-гатий.

Ш е л л о у. Убогий, убогий маєток, сер Джоне, зовсім злиденний. Одне тільки, що хороше повітря. Подавай, Деві, на стіл, подавай. Ось так, добре!

Ф а л ь с т а ф. Цей Деві у вас – справжня знахідка. Він і управитель, і слуга.

Ш е л л о у. Хороший слуга, хороший, нічого не скажеш. Клянусь обіднею, я випив забагато хересу за вечерею. Хороший слуга. А тепер сідайте, сідайте.

Сідають за стіл.

С а й л е н с. Хвилиночку, зараз сяду.

(співає)

Вина білі і рожеві

Пиймо задля свята!

Зараз вина задешеві –

Дорогі дівчата.

Зубожієте лише ви,

Як настане сплата.

Ф а л ь с т а ф. Оце я розумію! П'ю за вас, Сайленсе!

Ш е л л о у. Налий містеру Бардольфу, Деві!

Д е в і. Сідайте, добродіє, сідайте! Я зараз повернусь до вас. І ви, містере паже сідайте.

Бардольф і паж сідають за окремий стіл.

Пригощайтесь на здоров'я! Якщо закуски замало, то вина скільки забажаєте.

Вибачайте. Чим багаті, тим і раді. (Іде геть.)

Ш е л л о у. Веселіше, містере Бардольфе! Веселіше, мій маленький солдате!

С а й л е н с

(співає)

Лий повніше і ковтай

Під плачі волинки.

Хочеш, в гості завітай

До моєї жінки!

Ф а л ь с т а ф. Ніколи не думав, що містер Сайленс такий завзятий.

С а й л е н с. Хто, я? Разів зо два мені вже траплялося бути веселим.

Повертається Деві.

Д е в і. Ось вам тарілка яблук. (Ставить їх перед Бардольфом.)

Ш е л л о у. Деві!

Д е в і. Що накажете, ваша милість? (До Бардольфа.) Зараз повернусь. – Скланку вина, сер?

С а й л е н с

(співає)

Частування і гулянки

Нам не дивина.

Не відмовлюсь я від склянки

Доброго вина.

Ф а л ь с т а ф. Оце так містер Сайленс!

С а й л е н с. Гуляти так гуляти, панове! Ще ніч попереду!

Ф а л ь с т а ф. Многая літа, містере Сайленсе!

С а й л е н с

(співає)

Під миску холодцю

За вас, мій любий друже,

Не те, що склянку цю,

І бочку б я подужав!

Ш е л л о у. За ваше здоров'я, шановний Бардольфе! Самі винні, якщо вам не догодили! (До пажів.) Будь і ти здоровий, малий пустуне! П'ю за містера Бардольфа і за всіх гульвіс міста Лондона!

Д е в і. От куди б я хотів потрапити хоч раз у житті!

Б а р д о л ь ф. А я б хотів зустрітись з вами там!

Ш е л л о у. Либонь, ви знайшли б з ним спільну мову? Чи не так, містере Бардольфе?

Б а р д о л ь ф. Ще б пак. Погуляли б так, що моє вам шанування!

Ш е л л о у. Майте на увазі, ви Деві не знаєте. Цей не дасть собі в кашу наплювати!

Б а р д о л ь ф. Ну, та й ми не в тім'я биті.

Ш е л л о у. Ви теж в кишеню за словом не полізете. Ну, пригощайтесь, любі гості, не відмовляйте собі ні в чому.

Стукають у двері.

Поглянь, хто це, Деві.

Деві виходить.

Ф а л ь с т а ф (Сайленсу, що випив щойно великий келих). Ну, дякую. Тепер ми поквитались.

С а й л е н с. Тоді, як у пісні. (Співає.)

Пиймо з келиху і дзбанку!

Ще далеко до світанку.

Так, здається?

Ф а л ь с т а ф. Точнісінько так.

С а й л е н с. От і кажіть, що старики нічого не варті!

Повертається Д е в і.

Д е в і. Ваша милосте, приїхав якийсь Пістоль з новинами із палацу.

Ф а л ь с т а ф. З новинами із палацу?

Всі встають.

Впусти його.

Входить П і с т о л ь.

Здоров був, Пістолє!

П і с т о л ь. Бережи вас Бог, сер Джоне!

Ф а л ь с т а ф. Який вітер заніс тебе сюди?

П і с т о л ь. Щасливий вітер, дорогий лицаре. Ви у нас тепер одна з найбіль-ших фігур у королівстві.

С а й л е н с. Крім фігури велетня Пуфа із Барсона. Той ще більший.

П і с т о л ь. Пуф?

Пішли б до біса ви із вашим Пуфом,

Бо я, сер Джоне, – друг і брат ваш Пістоль –

У Глостершир скакав, як навіжений;

Я вам новини радісні привіз,

Щасливу звістку, поголос нежданний!

Ф а л ь с т а ф. Скажи це по-людському.

П і с т о л ь

До біса прозу! Геть усе земне!

Я Африку чудес в собі вміщаю.

Ф а л ь с т а ф

Тоді вже не прогнівайся, дивись:

Чому мовчиш, мерзенний ассірієць?

Відказуй королю Кофетуа.

С а й л е н с

(співає)

І Робін Гуд, і Джон, і Скарлет...

П і с т о л ь

Що чую я? Собака із гноївні

Перебиває вісника небес?

На допомогу, фурії, до мене!

С а й л е н с. Перепрошую, добродіє, не знаю вашого звання.

П і с т о л ь

Тоді мовчи і нарікай на себе.

Ш е л л о у. Вибачте, сер. Якщо ви з новинами від двору, то або розкажіть, або мовчіть.

Оскільки я, деяким чином, – суддя, який дістав від короля...

П і с т о л ь

Від короля? Якого короля?

Зізнайся чи умри, боговідступник!

Ш е л л о у

Від Генріха.

П і с т о л ь

Якого, говори!

Четвертого чи П'ятого? Якого?

Ш е л л о у

Четвертого.

П і с т о л ь

То гріш тобі ціна!

Король тепер – наш наймиліший Гаррі.

На троні Генріх П'ятий. Як брешу,

То дулю в ніс мені, як кажуть люди.

Ф а л ь с т а ф

Що кажеш ти? Старий король вже мертвий?

П і с т о л ь

Як цвях у дверях, правду вам кажу.

Ф а л ь с т а ф. Бардольфе! Їдьмо! Сідлай коней! Містере Шеллоу, обирайте будь-яку посаду, вона ваша. Пістолє, я обсиплю тебе почестями.

Б а р д о л ь ф. Оце справді деньочок! Тепер нададуть мені дворянство, я ска-жу – мало.

П і с т о л ь. Ну що, сер Джоне, задоволені ви звісткою?

Сайленс падає зі свого стільця.

Ф а л ь с т а ф. Покладіть містера Сайленса спати.

Сайленса виносять.

Містере Шеллоу, містере Шеллоу, всі шляхи вам тепер відкриті. Віднині я – розпорядник вашої долі. Де ваші чоботи? Скоріше одягайтесь. Нам доведеться скакати всю ніч. Скоріше, Бардольфе.

Бардольф виходить.

Друже Пістолє, розкажи мені щось іще. Обери собі будь-яку нагороду. А ви ще без чобіт, Шеллоу? Швидше, швидше. Молодому королю, певне, не терпиться побачити мене. Вимагайте коней у будь-кого. Всі закони Англії до моїх послуг. Блаженні всі, хто

зі мною дружив, і горе лордові верховному судді. Йому не минути лиха.

П і с т о л ь

Хай коршуни клюють його кишки.

"Куди пішли ви, дні мої щасливі?" —

Спитає він, а ми йому на те:

"Віднині нам всміхається Фортуна".

Ідуть геть.

СЦЕНА 4

Лондон. Вулиця.

П о л і ц е й с ь к і тягнуть т р а к т и р н и ц ю

і Д о л ь Т е р ш и т.

Т р а к т и р н и ц я. Тихіше. Не штовхайся, нехлює. Ось я лусну від злості на тебе, і тебе повісять. От я буду рада! Ти плече мені звихнув, незграбо!

П е р ш и й п о л і ц е й с ь к и й. Так наказало нам начальство. Нічого не поробиш, доведеться відлупцювати. З її милості людину вбили, а, може, й двох. І щоб це їй зійшло з рук?

Д о л ь. Брешеш, брешеш, капловухий. Ну, зачекай! Якщо я викину дитину, якою вагітна, краще б тобі, голобле, побити рідну матір, ніж торкнутися мене.

Т р а к т и р н и ц я. Якщо вона викине, ви матимете справу з сером Джоном. Він із вас зробить мокре місце!

П е р ш и й п о л і ц е й с ь к и й. Якщо вона викине, до ваших одинадцяти подушок повернеться у спальню дванадцята, яка у неї прив'язана на животі. Ану, рухайтесь! Забили з Пістолем людину до смерті, а вам, як з гуся вода?

Д о л ь. Ну, зачекай, довготелесий, будеш ти гойдатися на шибениці! Повісять тебе за мої страждання, згадаєш моє слово. Повісять, анафемо, мощі висохлі, чахла неміч! А не повісять, то не носити мені більше фартуха з оборками!

П е р ш и й п о л і ц е й с ь к и й. Ну, ну, кроком руш, завзята вояко!

Т р а к т и р н и ц я. Людоньки, людоньки! І терпіти таке знущання! Ні, віділлються вовкові овечі сльози!

Д о л ь. Гаразд, розбійнику. Веди мене зразу до судді, і щоб мене негайно вислухали.

Т р а к т и р н и ц я. Нишпорко проклята!

Д о л ь. Чому стоїш, вішалко?

Т р а к т и р н и ц я. Аптекарьський скелет!

Д о л ь. Пішли, костяна нога, рухайся.

П е р ш и й п о л і ц е й с ь к и й. Та ходімте ж!

Ідуть геть.

СЦЕНА 5

Площа поблизу Вестмінстерського аббатства.

Натовп народу. Два с л у ж н и к и розкидають по площі очерет.

П е р ш и й с л у ж н и к. Мало. Треба ще.

Д р у г и й с л у ж н и к. Вже двічі сурмили.

П е р ш и й с л у ж н и к. Вони раніше другої години не вийдуть з коронації. Та треба поспішати.

Ідуть геть.

Входять Ф а л ь с т а ф, Ш е л л о у, П і с т о л ь, Б а р д о л ь ф і паж.

Ф а л ь с т а ф. Стійте коло мене, містере Шеллоу. Я відрекомендую вас королю. Я підморгну йому, коли він пройде повз мене, а ви зверніть увагу, як він зі мною обійдеться.

П і с т о л ь. Пошли вам Бог усіх благ, добрий лицаре!

Ф а л ь с т а ф. Ходи сюди, Пістолє! Стань за мною. (До Шеллоу.) Жаль, що в мене не було часу замовити новий одяг в рахунок тисячі фунтів, які я позичив у вас. Втім, це не важливо. Мій скромний вигляд ще краще показує, як я поспішав побачити його.

Ш е л л о у. Звичайно.

Ф а л ь с т а ф. Показує мою відданість.

Ш е л л о у. О, так.

Ф а л ь с т а ф. Мою глибоку пошану.

Ш е л л о у. Правда, правда.

Ф а л ь с т а ф. Буде видно, що я скакав день і ніч, і не згадав, не вважав за потрібне, не мав терпіння переодягнутися.

Ш е л л о у. Цілком вірно.

Ф а л ь с т а ф. І ось я стою тут, серед натовпу на вулиці, в бризках дорожньої грязюки, і потію від бажання побачити його; ні про що інше не думаю, забувши всі справи, ніби немає в мене нічого, крім бажання бачити його.

П і с т о л ь. Це - відданість, якої ще не було на світі.

Ш е л л о у. Дійсно, Пістолє.

П і с т о л ь

Ну, а тепер, мій лицаре шляхетний,

Нестямністю тебе я запалю!

Елена мрій твоїх прекрасних, Доллі,

Посаджена сьогодні у тюрму.

Зухвалі руки грубих поліцейських

Її туди безжалісно тягли.

Скоріш для помсти з мороку безодні

Змію Алектю виклич. У в'язниці

Страждає Доллі. Пістолє вам не бреше.

Ф а л ь с т а ф. Я звільню її.

Сурми і крики за сценою.

П і с т о л ь

Я чую моря шум і голос труб.

Входять к о р о л ь Г е н р і х П 'я т и й,

п р и н ц и, г р а ф В е с т м о р л е н д, в е р х о в н и й с у д д я

і к о р о л і в с ь к и й п о ч е т.

Ф а л ь с т а ф

Хай славиться мій Гаррі, мій король!

П і с т о л ь

Хай небо береже нащадка слави!

Ф а л ь с т а ф

Царюй щасливо, милий хлопче мій!

К о р о л ь

(до верховного судді)

Поговоріть, мілорде, з цим безумцем.

В е р х о в н и й с у д д я

(до Фальстафа)

Що мелете? Ви з'їхали із глузду!

Чи знаєте, до кого кричите?

Ф а л ь с т а ф

Юпітере! Мій друже! Мій король!

Улюбленець мого старого серця!

К о р о л ь

Ти хто, старий? Тебе не знаю я.

Чому кричиш? Ти б краще помолився.

Давно вже посивів, а сам як блазень.

Колись мені наснивсь такий, як ти:

Старий, товстий, розпусний і огидний.

Забути намагаюсь я цей сон.

А ти б набрався розуму і скинув

Хоч трохи жиру. Досить ненажерства.

Чекає вже на тебе, пам'ятай,

Могила втричі ширша, ніж у інших.

Не здумай жартувати, як завжди.

Знай, я не той, що був, і світ побачить:
Як я змінив колишнього себе,
Так і колишніх друзів я позбувся.
Якщо ж почуєш ти, що знову я
Почав грішити, можеш повернутись
І знову стати ватажком розпусти,
А до тих пір на десять миль тебе
І всіх, що спокушали нас з тобою,
Я проганяю геть під страхом смерті.
Щоб не вела до злочинів нужда,
Я забезпечу ваше існування.
Хто виправиться, тих візьму я радо
Служити в міру здібностей і сил.
За цим прослідкувати доручаю
Мілордові верховному судді.

Король з почетом іде геть.

Ф а л ь с т а ф. Містере Шеллоу, я завинив вам тисячу фунтів.
Ш е л л о у. Так, сер Джоне, і я прошу вас повернути мені їх. Я їду додому.
Ф а л ь с т а ф. Це неможливо, містере Шеллоу. Але не засмучуйтесь. Він пришле за мною таємно. Зрозумійте, йому було потрібно показати себе таким перед світом. Не зневірюйтесь відносно свого майбутнього. Я ще надам вам ваги.
Ш е л л о у. Не бачу засобу. Хіба що ви поступитесь мені своїм камзолом і напхаєте в нього соломи. Я благаю вас, добрий сер Джоне, поверніть мені хоч п'ятсот із тисячі.
Ф а л ь с т а ф. Я дотримаю слова, сер. Те, що ви зараз бачили, – одна комедія.
Ш е л л о у. Боюсь, що ця комедія затягнеться до вашої смерті.
Ф а л ь с т а ф. Це – одна комедія. Ходімо обідати. Ходімо, лейтенанте Пістоле; ходімо, Бардольфе. За мною пришлють іще цього вечора.

Повертаються п р и н ц Д ж о н, л о р д в е р х о в н и й с у д д я і варта.
В е р х о в н и й с у д д я
Наказую негайно сера Джона
І всю його компанію веселу
Відправити до Флітської тюрми.

Ф а л ь с т а ф
Послухайте, мілорде!

В е р х о в н и й с у д д я
Не сьогодні.
Я вислухаю потім вас. Ідіть.

П і с т о л ь

Se fortuna mi tormenta,
Lo sperare mi contenta.

Всі, крім принца Джона і верховного судді, ідуть геть.

Л а н к а с т е р

Це рішення сподобалось мені:

Утримання своїм колишнім друзям
Король призначив, та прогнав з очей,
Допоки ті не стануть розумніші.

В е р х о в н и й с у д д я

Я рішення виконую.

Л а н к а с т е р

Король

Звелів негайно скликати парламент.

В е р х о в н и й с у д д я

Я знаю це.

Л а н к а с т е р

Ще й року не мине,
Король війну у Франції почне.
Зі згоди короля про ці діла
Мені сорока звістку принесла.
Ходімо.
Ідуть геть.

ЕПІЛОГ,

який виголошується танцюристом

Тремчу, вклоняюсь низько і прошу слова. Тремчу, бо усім не догодиш, вклоняюся, бо добре вихований, прошу слова, щоб вибачитись перед вами. Одначе, якщо ви чекаєте хорошої промови, ви знищите мене. Ця промова – моя власна, її не писав автор, і, крім того, я, певне, не зумію сказати нічого, що мав би.

Але до справи – я спробую. Я виступав тут нещодавно наприкінці одної п'єси, що провалилася, з проханням вибачити цей провал і обіцянкою показати кращу. Справді, я сподівався заплатити свій борг цією п'єсою. Якщо й вона нікуди не годиться – це непередбачене банкрутство, і ви, мої кредитори, страждаєте не з моєї вини. І знову я стою перед вами, і знову прошу вас вибачити мені частину боргу, і знову, як усі

боржники, готовий обіцяти вам золоті гори.

Але, можливо, мій язик не примусить вас змилюватися, і переконливішими будуть мої ноги? Було б надто легко протанцювати вам щось для відшкодування свого театального боргу, та головне у кожній справі – совість, а вона у мене чиста.

Усі дами, що знаходяться тут, уже вибачили мене; якщо ж їх кавалери дотримуються іншої думки, то вони суперечать дамам – небачений випадок у такому зібранні.

Іще одне слово, будь ласка. Якщо вам не зашкодила наша жирна страва, автор має намір продовжити історію, в якій діє сер Джон, і покаже в кумедних рисах прекрасну Катерину Французьку. Наскільки мені відомо, Фальстаф помре від смертельного поту, якщо ваше презирство ще не вбило його. До речі, він і Олдкастл – зовсім різні особи, і Олдкастл помер мучеником. Та язик мій стомився, а коли стомляться й ноги, я скажу вам надобраніч, стану навколішки, і ми помолимося за королеву.